

**T.C.
SAKARYA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**DOĞU KARADENİZ TURİZMİNİN GELİŞTİRİLMESİNE
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA:
ARTVİN DESTİNASYONU ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

Ceyhun AKYOL

Enstitü Anabilim Dalı : TURİZM İŞLETMECİLİĞİ
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Burhanettin ZENGİN

Şubat 2020

T.C.
SAKARYA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

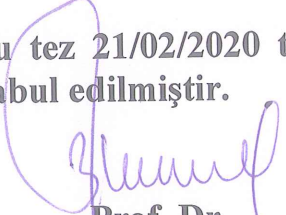
DOĞU KARADENİZ TURİZMİNİN GELİŞTİRİLMESİNE
YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA:
ARTVİN DESTİNASYONU ÖRNEĞİ

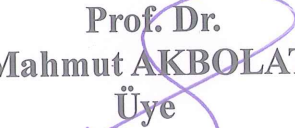
DOKTORA TEZİ

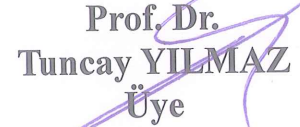
Ceyhun AKYOL

Enstitü Anabilim Dalı : TURİZM İŞLETMECİLİĞİ

Bu tez 21/02/2020 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr.
Burhanettin ZENGİN
Jüri Başkanı

Prof. Dr.
Mahmut AKBOLAT
Üye

Prof. Dr.
Tuncay YILMAZ
Üye

Doç. Dr.
Lütfi Mustafa ŞEN
Üye

Dr. Öğr. Üyesi
Nurullah ALTUN
Üye

BEYAN

Tez içindeki tüm verilerin akademik kurallar çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, görsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uygun şekilde sunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezde yer alan verilerin bu üniversite veya başka bir üniversitede herhangi bir tez çalışmasında kullanılmadığını beyan ederim.

Ceyhun Akyol
20/12/2019

TEŞEKKÜR

Bilgi ve deneyim paylaşımları için danışmanım Prof. Dr. Burhanettin ZENGİN'e ve katkıları için 'fahri' danışmanım Prof. Dr. Orhan BATMAN'a saygılarımı sunarım. Akademisyenlik sürecimin başlamasına katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Tijen ÖVER ÖZÇELİK'e, doktora eğitimim süresince karşılıklı güven ve işbirliği sağladığım Arş. Gör. Süleyman AKKAŞOĞLU'na teşekkür ederim.

Araştırmanın saha, mülakat ve anket uygulamalarına katkı sağlayan dönemin valisi, kaymakamları ve belediye başkanları ile tüm kamu kurum ve kuruluş yöneticisi ve çalışanlarına, turizm işletmesi yöneticisi ve çalışanlarına, yerel halka ve yerli, yabancı ziyaretçilere teşekkür ederim.

Sadece bu çalışmada değil, tüm araştırmalarımda manevi katkılarını esirgemeyen sevgili eşim Özlem ile biricik kızım Melike Zeyneb'e, başta annem ve babam olmak üzere değerli aile büyüklerime sonsuz sevgi ve şükranlarımı sunarım.

Bu çalışma Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Komisyon Başkanlığınca (Proje No: 2017-60-02-008) desteklenmiştir.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR	iv
TABLolar LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY	viii

BÖLÜM 1.	
GİRİŞ	1

BÖLÜM 2.	
LİTERATÜR (DESTİNASYON KAVRAMI İÇERİĞİ VE ARTVİN	
DESTİNASYONU).....	7
2.1. Destinasyon Kavramı ve Tanımı	7
2.2. Turistik Ürün Olarak Destinasyon.....	8
2.3. Destinasyon Çekim Unsurları	9
2.4. Destinasyon Özellikleri	11
2.5. Destinasyon Sınıflandırması	11
2.6. Destinasyon Yönetimi	14
2.7. Doğu Karadeniz Bölgesi	16
2.7.1. Artvin Destinasyonu	18
2.7.1.1. Coğrafi Yapısı	18
2.7.1.2. Tarihi Geçmişi.....	20
2.7.1.3. Sosyal ve Kültürel Yapısı	23
2.7.1.4. Çoruh Vadisi	26
2.7.1.5. Tabiat Varlıkları	30
2.7.2. Arhavi İlçesi.....	30
2.7.3. Hopa İlçesi	32
2.7.4. Borçka İlçesi	34
2.7.5. Murgul İlçesi	35
2.7.6. Yusufeli İlçesi	37
2.7.7. Ardanuç İlçesi	39
2.7.8. Şavşat İlçesi.....	41

2.8. Artvin Destinasyonunun Turistik Özellikleri	43
2.9. Artvin Turizmi ile İlgili Genel Bilgiler	47

BÖLÜM 3.

MATERYAL VE YÖNTEM.....	61
3.1. Araştırmanın Soruları	61
3.2. Araştırmanın Yöntemi	62
3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	63
3.4. Araştırmanın Kısıtları	64
3.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliliği	64
3.6. Araştırmanın Veri Toplama Süreci	65
3.6.1. Öntest Çalışma	67
3.6.2. Veri Toplama	67
3.6.3. Veri Analizi	69

BÖLÜM 4.

BULGULAR VE TARTIŞMA.....	70
4.1. Markalaşma (1. Ana Tema).....	73
4.2. Tanıtım (2. Ana Tema).....	78
4.3. İşbirliği (3. Ana Tema).....	81
4.4. Yatırım (4. Ana Tema).....	85
4.5. Yönetim (5. Ana Tema).....	89

BÖLÜM 5.

SONUÇ VE ÖNERİLER.....	94
5.1. Sonuç	94
5.2. Öneriler.....	97
5.2.1. Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Yönelik Öneriler.....	97
5.2.2. STK'lara Yönelik Öneriler.....	101
5.2.3. Özel Sektör İşletmelerine Yönelik Öneriler.....	101
5.2.4. Araştırmacılara Yönelik Öneriler.....	104

KAYNAKLAR	107
------------------------	------------

EKLER.....	128
-------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	148
----------------------	------------

KISALTMALAR

AÇÜ	: Artvin Çoruh Üniversitesi
A.Ş.	: Anonim Şirketi
°C	: Derece Santigrat
HA	: Hektar
HES	: Hidroelektrik Santral
KM	: Kilometre
MM	: Milimetre
MÖ	: Milattan Önce
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
YİGM	: Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1: Destinasyon çekim unsurları.....	9
Tablo 2.2: Destinasyon sınıflandırması.....	12
Tablo 2.3: Nüfus ve köy sayıları	18
Tablo 2.4: İl nüfus sayımı sonuçları.....	26
Tablo 2.5: Konaklama tesisleri envanteri.....	48
Tablo 2.6: Konaklama tesisleri istatistikleri	49
Tablo 2.7: Seyahat acenteleri	50
Tablo 2.8: Sarp Sınır Kapısından yurda giren yolcu sayıları	50
Tablo 2.9: Özel statülü alanlar	51
Tablo 2.10: Düzenlenen ev pansiyonculuğu ve işbaşı eğitim kursları.....	52
Tablo 2.11: Tescilli kültür varlıkları	54
Tablo 2.12: Düzenlenen festival ve şenlikler	55
Tablo 2.13: Kültür, sanat, turizm etkinlikleri Bakanlık destekleri	55
Tablo 2.14: Açılan geleneksel Türk el sanatları kursları	56
Tablo 3.1: Mülakat sorularına katkı sağlayan öğretim üyeleri ve kurumları	62
Tablo 3.2: Katılım sağlanan etkinlik bilgileri	68
Tablo 4.1: Katılımcıların kod, kurum, unvan ve tarih bilgileri.....	71
Tablo 4.2: Katılımcıların demografik özellikleri	72

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Artvin il haritası	19
Şekil 2.2: Çoruh Havzası (vadisi) haritası	28
Şekil 2.3: İl tabiat varlıkları haritası	30
Şekil 2.4: Arhavi ilçe haritası	31
Şekil 2.5: Hopa ilçe haritası	32
Şekil 2.6: Borçka ilçe haritası	34
Şekil 2.7: Murgul ilçe haritası	36
Şekil 2.8: Yusufeli ilçe haritası	37
Şekil 2.9: Ardanoç ilçe haritası	40
Şekil 2.10: Şavşat ilçe haritası	41
Şekil 2.11: İl turizm haritası	43
Şekil 2.12: Artvin yolu turizm projesi yol güzergâhı	58
Şekil 2.13: Artvin yolu turizm projesi yol güzergâh bölgeleri.....	59
Şekil 4.1: Markalaşma tema bulutu.....	74
Şekil 4.2: Markalaşma temasının kodları.....	75
Şekil 4.3: Tanıtım tema bulutu.....	78
Şekil 4.4: Tanıtım temasının kodları.....	79
Şekil 4.5: İşbirliği tema bulutu.....	82
Şekil 4.6: İşbirliği temasının kodları.....	83
Şekil 4.7: Yatırım tema bulutu.....	86
Şekil 4.8: Yatırım temasının kodları.....	87
Şekil 4.9: Yönetim tema bulutu	89
Şekil 4.10: Yönetim temasının kodları.....	90

DOĞU KARADENİZ BÖLGEĞİ TURİZMİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA: ARTVIN DESTİNASYONU ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, Doğu Karadeniz Bölgesinin önemli turizm destinasyonlarından biri olan Artvin'deki turizm faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik etkin, verimli ve sürdürülebilir anlayıŐların belirlenmesidir. Bu kapsamda, il merkezi ve ilçelerde turizm alanında hizmet veren, faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar, işletmeler ve üniversitenin ilgili bölümlerindeki akademisyenlerden görüşler alınarak destinasyondaki turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu bilgiler doğrultusunda çalışma beş bölüm olarak tasarlanmıŐtır. Birinci bölümde çalışmanın konusu, önemi, amacı ve yöntemine kısaca değinilmektedir. Çalışmanın ikinci bölümünde destinasyon kavramı ve Artvin destinasyonu hakkında ulusal ve uluslararası yazın tartışılmıştır. Üçüncü bölümde çalışmanın yöntemi hakkında bilgiler sunulmaktadır. Nitel araştırma yönteminin tercih edildiği araştırmada fenomenolojik desenden yararlanılmıştır. Araştırma neticesinde ulaŐılan bulgulara ve bulguların yorumlanmasına dördüncü bölümde yer verilmektedir. 30 katılımcı ile gerçekleştirilen ve NVIVO 12 nitel araştırma yazılımı kullanılarak analiz edilen mülakat sonuçlarının yorumlarına da bu bölümde yer verilmektedir. Son bölümde ise kamu kurum ve kuruluşlarına, özel sektör işletmelerine ve araştırmacılara konu ile ilgili öneriler sunulmaktadır.

Araştırma neticesinde Artvin destinasyonundaki turizm faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi adına etkin, verimli ve sürdürülebilir anlayıŐlar gerektiren ana konuların markalaşma, tanıtım, işbirliği, yatırım ve yönetim olduğu tespit edilmiştir. Destinasyon bünyesinde turizm alanında yetkili yerel yöneticiler, hizmet veren STK temsilcileri, faaliyet gösteren turizm işletmesi yetkilileri ile turizm akademisyenlerinden elde edilen farklı bilgi ve bulgular neticesinde markalaşma, tanıtım, işbirliği, yatırım ve yönetim konularında gerçekleştirilecek iyileŐtirme ve geliştirme çabalarının destinasyona katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Artvin destinasyonu, turizm, markalaşma, tanıtım, işbirliği, yatırım, yönetim

A RESEARCH ON THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN THE EASTERN BLACK SEA REGION: ARTVIN DESTINATION EXAMPLE

SUMMARY

The main purpose of this study is to determine effective, efficient and sustainable understandings for the improvement and development of tourism activities in Artvin, one of the important tourism destinations of the Eastern Black Sea Region. In this context, it is aimed to develop tourism activities in the destination by getting the opinions of institutions and organizations, businesses operating in the provincial centers and districts in the field of tourism and academicians in the relevant departments of the university.

In line with this information, the study is designed as five sections. In the first part; the subject, importance, purpose and method of the study are briefly mentioned. In the second part of the study, the concept of destination and the national and international literature on Artvin destination are discussed. In the third part, information about the method of the study is presented. In the research where qualitative research method is preferred, phenomenological pattern was used. Findings obtained as a result of the research and interpretation of the findings are given in the fourth section. Interpretations of the interview results conducted with 30 participants and analyzed using NVIVO 12 qualitative research software are also included in this section. In the last section, suggestions are presented to public institutions and organizations, private sector enterprises and researchers.

As a result of the research, the main topics that require effective, efficient and sustainable insights in order to improve and develop tourism activities in Artvin destination; branding, promotion, cooperation, investment and management. It is envisaged that the improvement and development efforts to be carried out in the fields of branding, promotion, cooperation, investment and management will contribute to the destination as a result of the different information and findings obtained from the local managers authorized in the field of tourism, representatives of the NGOs serving, the tourism business officials and tourism academics.

Keywords: Artvin destination, tourism, branding, promotion, cooperation, investment, management

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Bu çalışmada, turizm endüstrisinin özellikle destinasyon iyileştirilmesi ve geliştirilmesi konusu ele alınmaktadır. Bir destinasyondaki turizm faaliyetlerinin nasıl iyileştirileceği, bir bölgedeki turizm hareketlerinin nasıl geliştirileceği düşünceleri araştırmanın yoğunlaştığı konulardır. Araştırma kapsamında ülkenin önde gelen turizm destinasyonlarından ziyade, ulusal ve uluslararası yazına ve destinasyona katkı sağlaması amacıyla Doğu Karadeniz Bölgesinin ilgi çeken destinasyonlarından biri olan Artvin ili araştırma konusu olarak ele alınmaktadır.

Doğu Karadeniz Bölgesinin önemli doğal, kültürel, tarihi ve turistik değerlere sahip coğrafyası olan Artvin, özellikle son yıllarda bölgesel, ulusal hatta uluslararası anlamda turizm açısından etkili bir destinasyon olmaktadır. Artvin ili ve ilçeleri; keşfedilmemiş doğa, korunan alanlar, taşınmaz tescilli kültür varlıklar, her biri farklı turizm değeri olan yaylalar, gelenek ve görenek gibi özellikler ile alternatif turizm türlerinden hemen hepsine olanak sunmaktadır.

Araştırma alanı olarak Artvin'in seçilmesinin iki temel sebebi bulunmaktadır. İlk sebep coğrafi konumu, tarihi, kültürel, sosyal ve turistik açıdan zengin ve keşfedilmemiş değerleri gibi özelliklerin Artvin'i bölgesel, ulusal hatta uluslararası arenada önemli bir destinasyon haline getirme potansiyelinin olmasıdır. İkinci sebep ise ilgili destinasyondaki turizm faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi adına daha etkili, verimli ve sürdürülebilir adımlar atılması gerektiği düşüncesidir.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda, Doğu Karadeniz geneli ve Artvin özeli kapsamında ilgili turizm literatürüne katkı sağlama amacı ile Artvin destinasyonuna yönelik bir araştırmanın uygun olacağı düşünülmektedir.

Destinasyondaki turizm faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili düşünceler ve faaliyetler sıradan ve basit olmamalıdır. Bunun için çok fazla çaba, özveri, ekip çalışması, işbirliği ve koordinasyon gerekmektedir. Destinasyonda yer alan paydaşların bu düşünceler doğrultusunda hareket etmeleri beklenmektedir.

Özellikle markalaşma, tanıtım, işbirliği, yatırım ve yönetim konuları ile ilgili yaklaşımlar, turistik alandaki turizm ürünlerini teşvik eden bir pazarlama aracı olacaktır. Bu şekilde gerçekleştirilecek anlayış ve yaklaşımların, sadece hedef turizm pazarları tanıtmak, yönetmek ve pazarlamak için değil, ayrıca yerel halkın hayat koşulları ve kalitelerini iyileştirmek gibi konular adına da etkili yöntemler olması muhtemeldir.

Daha fazla yerli ve yabancı ziyaretçi çekmek ve diğerlerine oranla turizm pazarında fark oluşturmak isteyen destinasyonlar mevcut turizm faaliyetleri ile ilgili etkin, verimli ve sürdürülebilir olma gayretini içersindedir. Bu gayret kapsamında destinasyonun paydaş gruplarına iş düşmektedir. Destinasyonla ilgili atılacak adımlarda turizmle ilgili doğrudan, dolaylı ve dolaysız ilgisi bulunan tüm paydaşların koordineli bir yaklaşımı gerekmektedir.

Kamu kuruluşları, yerel kurumlar, ulusal ve uluslararası işletmeler, yerel halk, STK'lar, turistler, çalışanlar ve rakiplerden oluşan turizm planlayıcıları böyle bir yaklaşımın içersinde yer alarak ilgili destinasyonun pazarlama, imaj, marka, kimlik, konumlandırma, iletişim, geliştirme, performans, rekabetçilik ve sürdürülebilirlik gibi konularında da etkili rol oynamaktadır.

Etkili bir süreç yönetimi ile destinasyondaki turizm faaliyetlerinin gelişimi ve iyileştirilmesi adına kamu, özel sektör ve üniversite bağlantısı ile işbirliği kuvvetlenecektir. Netice itibariyle rekabet, işbirliği ve ortaklaşa rekabet anlayışları farklı bölgelerde farklı anlayışlarla gerçekleştirilmektedir. Destinasyon paydaşları rekabetlerini sürdürürken aynı zamanda aralarında çeşitli işbirliği türleri üretebilir.

Bu süreçte yer alacak paydaşların yönetim ve uygulama aşamalarındaki başarısı destinasyondaki turizm organizasyonların koordine edilmesi, turizm gelişimi ile ilgili görüşlerin temsil edilmesi, turizm ile ilgili politika, planlama ve geliştirme hususlarında etkin bir iletişim kurulması ve bilgi akışı sağlanması, bölgesel ve ulusal turizm hareketlerinin gelişimini izleme, değerlendirme ve uygulama konularını olumlu etkilemektedir. Diğer yandan, ziyaret edilen bir destinasyonun kalitesinin deneyimle birlikte algılanması ve bunun neticesinde ortaya çıkan davranışsal niyetler, başarılı bir destinasyon süreci oluşmasında önemli konulardır.

Örneğin İstanbul destinasyonu bir kültür veya şehir turizmi kenti, Muğla ve Antalya destinasyonu deniz veya kıyı turizmi kenti şeklinde ifade edilirken ağırlıklı olarak bu turizm türlerine göre bir turizm anlayışı sergilenmektedir. Fakat Artvin, diğer

destinasyonlara göre ulaşım şartları ve coğrafi konumu itibariyle zor koşullara sahip olsa da diğer destinasyonlara göre de daha otantik ve doğal değerleri ile alternatif turizm türlerinin neredeyse tamamını barındırma imkânına sahiptir. Bu bilgiler doğrultusunda araştırmada, Artvin turizminde söz sahibi kurum, kuruluş, işletme, kişi, yönetici ve temsilcilerin görüşleri ile turizm işletmesi yetkilileri ve akademisyenlerin düşünceleri ile ilgili değerlendirmeler yapılmaktadır.

Çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde çalışma ile ilgili genel ve giriş bilgileri yer almaktadır. Doğu Karadeniz geneli ve Artvin özeli ile ilgili kısa bir bilgilendirmenin yer aldığı bölümde araştırma alanı olarak Artvin destinasyonunun seçilme sebeplerine değinilmektedir. Bölümde ayrıca, destinasyondaki turizm faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili bazı konu başlıkları ile ilgili değerlendirilmelere yer verilmektedir. Çalışmanın konusu, önemi, amacı ve yöntemine de bu bölümde değinilmektedir.

İkinci bölümde Artvin destinasyonu detaylı bir biçimde ele alınmaktadır. Öncelikle destinasyon kavramı tanım, turistik ürün, çekim unsurları, özellikleri, sınıflandırması ve yönetimi başlıklarıyla ele alınmaktadır. Sonrasında ise Doğu Karadeniz Bölgesi ile ilgili genel, Artvin ili ve ilçeleri ile ilgili ise detaylı bilgilere yer verilmektedir. Ayrıca ilin coğrafi yapısı, tarihi geçmişi, sosyal ve kültürel yapısı, Çoruh Vadisi ve tabiat varlıklarının yanı sıra tüm ilçelerin özelliklerine de bu bölümde değinilmektedir. Artvin destinasyonunun genel turizm özellikleri ve istatistikî bilgiler de çalışmanın bu bölümünde yer almaktadır.

Üçüncü bölümde ise Artvin destinasyonunda turizmin iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik araştırmanın aşamaları hakkında bilgiler yer almaktadır. Araştırmanın soruları, araştırmanın yöntemi, araştırmanın evreni ve örnekleme, araştırmanın kısıtları, araştırmanın geçerliliği ve güvenilirliği ile araştırmanın veri toplama süreci konularındaki bilgiler çalışmanın üçüncü bölümünde yer almaktadır.

Dördüncü bölümde araştırmanın bulgularına yer verilmektedir. Çalışmaya katılım sağlayan Artvin destinasyonu içerisinde hizmet veren yerel yöneticiler, STK temsilcileri, turizm işletmesi yetkilileri ve akademisyenlerle gerçekleştirilen mülakatlar neticesinde elde edilen bilgi ve verilere bu bölümde değinilmektedir. Bulgular, ana temalar çerçevesinde ele alınmaktadır. Markalaşma, tanıtım, işbirliği,

yatırım ve yönetim ana temaları kullanılarak oluşturulan kodlamalar çerçevesinde irdelenen bulgular çalışmanın bu bölümünde değerlendirilmektedir.

Beşinci ve son bölümde ise araştırma ile ilgili sonuç ve önerilere yer verilmektedir. Artvin destinasyonundaki turizm faaliyetlerinin daha etkin, verimli ve sürdürülebilir olması adına kamu kurum ve kuruluşları ile STK'lara, özel sektör işletmelerine ve araştırmacılara yönelik öneriler çalışmanın son bölümünde sunulmaktadır.

1. Çalışmanın Konusu

Çalışmada, destinasyon kavramı ile ilgili genel bilgiler edindikten sonra, Doğu Karadeniz genelinde, Artvin özelinde turizm faaliyetlerinden daha etkin, verimli ve sürdürülebilir yararlanmak için neler yapılabilineceği araştırılmıştır. Bu doğrultuda, Artvin destinasyonuna yönelik markalaşma, tanıtım, işbirliği, yatırım ve yönetim konularında yapılması gereken ve yapılabilecekler ile atılabilecek adımlara yönelik görüşlere başvurulmuştur. Bu amaçla, konu ile ilgili kamu kurum ve kuruluşları, STK temsilcileri, özel sektör yetkilileri ve akademisyenlerle yapılan görüşmelerden yararlanılmıştır.

2. Çalışmanın Önemi

Artvin destinasyonunda turizm özelinde hizmet veren kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar, özel işletmeler ve akademisyenlerden elde edilen veriler neticesinde Doğu Karadeniz genelinde, Artvin özelinde etkin, verimli ve sürdürülebilir bir turizm organizasyonu oluşturma konusuna dikkat çekilmesi planlanmaktadır. Çalışma neticesinde elde edilen temalardan yararlanılarak 4 farklı paydaş grubu tarafından sunulan önerilerin bütünleştirilmesi ve paydaşlar arasında koordinasyon sağlanarak ortak hareket edilmesine ilişkin öneriler sunulması bu tezin özgün değerini oluşturmaktadır. Ayrıca, ulusal ve uluslararası literatürde özellikle sosyal bilimler alanında Doğu Karadeniz ve Artvin turizmine yönelik akademik çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Araştırmanın bu alana da katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma bulgularının ve ortaya konulacak önerilerin, Doğu Karadeniz genelinde, Artvin özelinde etkili bir turizm anlayışı oluşturacağı, turizm endüstrisi içerisinde bulunan kişi, kurum ve kuruluşlara yol gösterici bir kılavuz değeri taşıyacağı öngörülmektedir. Bu düşünceler doğrultusunda geliştirilebilecek bir turizm

anlayışının, sadece Doğu Karadeniz veya Artvin için değil, tüm destinasyonlar genelinde örnek alınması hedeflenmekte, konu ile ilgili yapılacak bilimsel çalışmalara, yöneticilere, mevcut işletmecilere ve potansiyel yatırımcılara ışık tutması beklenmektedir.

3. Çalışmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, Artvin destinasyonundaki turizm faaliyetlerinin daha etkili, verimli ve sürdürülebilir bir anlayışla gelişim göstermesini sağlayabilmek adına fikirler üretebilmek, öneriler getirebilmektir. Bu amaç doğrultusunda, ildeki turizm faaliyetlerine yönelik hizmet veren kamu kurum ve kuruluşları, STK'lar, özel sektör işletmeleri ve akademisyenlerden toplanan veriler ve bulgular doğrultusundaki önerilerin destinasyon turizm hareketlerine katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Ülkemizin önde gelen turizm destinasyonlarına oranla (İstanbul, Antalya, İzmir, Muğla) farklı turizm türlerine evsahipliği yapan Artvin'in turizm hareketlerinin ilgili destinasyonlara nazaran daha farklı ve uyumlu adımlar atması, yöntemler geliştirmesi ve uygulamalar gerçekleştirmesi konularındaki gereksinimler çalışmanın ana fikridir. Artvin destinasyonundaki turizm hareketlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik oluşturulacak önerilerin, mikro ölçekte Doğu Karadeniz Bölgesinin, makro ölçekte ise ülkenin diğer turizm destinasyonlarınca da kabul görmesi ve uygulanması hedeflenmektedir.

Doğu Karadeniz Bölgesinin ulusal ve uluslararası turizm pazarlarında etkili olma potansiyeline sahip destinasyonlarından biri olan Artvin'in turizm cazibesini daha sürdürülebilir ve kalıcı bir biçimde ortaya çıkarabilmek, ülke ve dünya genelinde daha kabul görür bir turizm bölgesi olabilmesine katkı sağlayabilmek adına Artvin'in turizm açısından etkili, verimli ve sürdürülebilir gelişimi için gereken süreç ve özelliklere yönelik öneriler sunulmaktadır.

4. Çalışmanın Yöntemi

Artvin destinasyonunda turizm faaliyetleri içerisinde aktif bir biçimde rol alan, konu ile ilgili yetkili ve ilgili kurum ve kuruluş yöneticileri ile yapılacak görüşmeler neticesinde il genelindeki turizm faaliyetlerinin daha etkin, verimli ve sürdürülebilir biçimde organize edilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada nitel araştırma

yöntemlerinden, durumu deneyimleyen kişilerinin görüşlerine başvuru alan 'fenomonoloji' yöntemi kullanılmaktadır. Çalışmanın evrenini Artvin ilinde turizm konusunda faaliyet gösteren yetkili ve bilgili kurum ve kuruluşlar oluşturmaktadır.

Veriler, örneklem çerçevesinde Artvin ilinde turizm faaliyetlerini yöneten, organize eden ve destek veren valilik, belediye başkanlıkları, turizm dernekleri, konaklama işletmeleri, seyahat acenteleri, ulaştırma işletmeleri ve üniversite bölümlerinden görüşülen otuz yönetici ve yetkili ile derinlemesine görüşmeler sonucunda elde edilmiştir. Elde edilen veriler NVIVO 12 nitel araştırma yazılımı yardımıyla temalar ve kodlar oluşturularak analiz edilmiştir. Analiz sonucunda elde edilen bulgulardan yararlanılarak destinasyon genelindeki turizm faaliyetlerinin etkili, verimli ve sürdürülübilir bir anlayışla organize edilmesine yönelik kamu kurum ve kuruluşlarına, STK'lara, özel sektör işletmelerine ve araştırmacılara yönelik öneriler sunulmaktadır.

BÖLÜM 2. LİTERATÜR (DESTİNASYON KAVRAMI İÇERİĞİ VE ARTVİN DESTİNASYONU)

Bu bölümde araştırmaya altyapı oluşturması açısından destinasyon ve ilgili kavramlara değinilmektedir. Bu düşünce ile turistik ürün olarak destinasyon, destinasyon çekim unsurları, destinasyon özellikleri, destinasyon sınıflandırması, destinasyon yönetimi gibi kavramların açıklamalarına yer verilmektedir. Ayrıca Doğu Karadeniz Bölgesi geneli ve Artvin özele ile ilgili bilgiler ulusal ve uluslararası literatür ışığında değerlendirilmektedir.

2.1. Destinasyon Kavramı ve Tanımı

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te 'varılacak olan yer' şeklinde ifade edilen destinasyon kavramı (sozluk.gov.tr, 2019), içeriğinde birçok bileşeni barındırması sebebiyle farklı tanımlarla ifade edilmeye çalışılmaktadır (Haugland ve diğ, 2011, s. 268; Minghetti, 2001, s. 256). Turizm endüstrisinde daha çok 'varış yeri' olarak kullanılan destinasyon kavramı, geçici bir süre kalma düşüncesiyle ziyaretçilerin tercih ettiği yöre, köy, kasaba, şehir, bölge, ülke hatta kıta olarak tasvir edilebilmekte olup ulusal ve uluslararası literatürde turizm bölgesi, varış noktası, turizm yöresi, hedef bölge, ziyaret edilen yer, turistik istasyon gibi terimlerin geneli için tercih edilmektedir (Lebe, 2005, s. 1137; Vanhove, 2005, s. 108).

Ziyaretçinin imkânlarından yararlandığı ve geçici bir süre cazip gelen fiziksel bir alan olarak değerlendirilen destinasyon kavramı bireyin yerleşik olarak yaşadığı konum dışında seyahat ettiği yer olarak da ifade edilmektedir (Wang, 2011, s. 3; Pike, 2004, s. 3). Destinasyon; mahalli ölçekte sunulan mal, hizmet ve tatil tecrübelerinin toplamı veya ziyaretçilerin farklı amaçlarla bulunduğu coğrafi bir yer ya da bölge olarak da tanımlanmaktadır (Tinsley ve Lynch, 2001, s. 372).

2.2. Turistik Ürün Olarak Destinasyon

Farklı insanların, yerlerin, tarihin ve kültürel bilgilerin öğrenilmesine ve anlaşılmasına aracılık eden turizm endüstrisinin en önemli bileşenlerinden biri olan destinasyon kavramı, rekabetin hızla arttığı ve ziyaretçilerin daha seçici ve bilinçli olduğu günümüzde global bir kavram haline gelmiştir (Suleman ve Qayum, 2019, s. 26). Küreselleşme faaliyetlerinin de etkisiyle turizm hareketleri yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası alanda önemini artırmış ve bu alanlardaki faaliyetlerin çeşitlendirilmesine ve yapılandırılmasına gereksinim duyulmaya başlanmıştır (Özsezgin ve Ünlüöner, 2018, s. 46).

Yerli veya yabancı ziyaretçilerin hizmetine sunulmuş farklı özellikleri olan doğal güzelliklere ve çekiciliklere sahip bir alan olarak tanımlanabilecek turizm destinasyonu kavramı, günümüz turizm endüstrisinde çevre, doğa, güneş, manzara, kültür, konfor gibi unsurlardan oluşan bir bileşim olup bireyin ikamet ettiği yer dışında kalan, konaklamanın yanı sıra tüm altyapı ve üstyapı hizmetlerinin bir arada sunulduğu turistik bölgedir (Akdemir ve Kırmızıgül, 2016, s. 539).

Ziyaretçilerin seyahat etmesini etkileyen ürünlerin ve deneyimlerin bir araya gelmesi şeklinde yorumlanan turizm destinasyonu aynı kültür, iklim ve tabiat şartlarına sahip, tabii ve kültürel zenginlikleri bulunan, konaklama, yeme-içme, ulaşım ve iletişim gibi gereksinimleri karşılayabilen turist çekim merkezlerinden oluşan, ziyaretçilere sunulabilmesi için o yöreye ait faaliyetlerin gerçekleşebildiği ve belli bir marka ile imaja sahip coğrafi alanlardır (Anuar ve diğ., 2012, s. 146).

Destinasyon kavramının tanımında kullanılan yöre, köy, şehir, bölge, ülke, kıta gibi coğrafi sınırlara sahip her alan turizm destinasyonu değildir. İlgili alan turizm destinasyonu olarak değerlendirilmesi için bazı özelliklere sahip olmalıdır (Dávid ve Tözsér, 2009, s. 81; Hsu ve diğ., 2004, s. 122; Framke, 2002, s. 102):

- a) Ziyaretçiler seyahat amacıyla tercih etmelidir.
- b) Ziyaretçilere ve yöre insanına hizmet sunulmalıdır.
- c) Coğrafi ve fiziksel anlamda sınırlara sahip olmalıdır.
- d) Ziyaretçilerin ilgi göstereceği çekiciliklere sahip olmalıdır.
- e) Mevcut ve potansiyel ziyaretçiler açısından bir imaja sahip olmalıdır.
- f) Bütünleşik bir hizmet sunma imkânı olmalıdır.

g) Rekabet edebilir bir özelliğe sahip olmalıdır.

2.3. Destinasyon Çekim Unsurları

Artan tüketim bilincinin uzantısı olarak turizm endüstrisinde de rekabet ortamı yoğun bir hal almıştır. Endüstrinin en önemli öğelerinden olan destinasyonlar ilgili rekabet çerçevesinde ürün farklılaşması, hizmet kalitesi ve memnuniyet sağlama konularında en iyi koşulların oluşmasını amaçlamaktadır (Sever ve Girgin, 2019, s. 241). Çünkü yerli ve yabancı ziyaretçilerin yüksek beklentileri sadece hizmet endüstrisinde değil, aynı zamanda turizm destinasyonunun kendisi tarafından da karşılanmalıdır (Michalkó ve diğ., 2015, s. 85).

Bir destinasyon için, ilgili pazarın rekabet gücünü etkileyebilecek imaja ve çekicilik unsurlarına sahip olması, fark oluşturan bir etkidir (Middleton ve diğ., 2009, s. 344). Ziyaretçilerin tercih ve memnuniyetlerinde oldukça etkili bir rol oynayan destinasyon çekim unsurları mevcut olduğu sürece turistik ürün olarak değerlendirilmekte ve ziyaretçi çekebilmektedir (Karasakal, 2019, s. 225; Yüncü ve diğ., 2017, s. 233; Raina, 2005, s. 102). Bu unsurlar Tablo 2.1’de özetlenmektedir.

Tablo 2.1: Destinasyon çekim unsurları.

Çekicilikler	Ulaşım	Konaklama	Destek Hizmetleri	Altyapı
Doğal	Dünya Trafik Ağına	Ticari	Alışveriş Mağazaları	Karayolu
Yapay	Kolay Ulaşım	Tamamlayıcı	Bankalar	Demiryolu
Kültürel		Resmi Olmayan Özel Sektör	Sağlık Kuruluşları	Havaalanı
Etkinlik			Yerel Halk İçin İşletmeler	Enerji
				Su ve Kanalizasyon
				Diğer Hizmet İşletmeleri

↓ ↓ ↓ ↓

Ucuzluk Güvenlik Emniyet İstikrar

a) Çekicilikler: Destinasyonun sahip olduğu çekicilikler, ziyaretçilerin seyahatlerinde karar vermelerini doğrudan etkilemektedir. Doğal faktörler, yapay faktörler (insan yapımı), kültürel miras ve etkinlikler destinasyonun çekiciliğini oluşturan özellikleridir.

- b) Ulaşım:** Destinasyonun sahip olduğu ulaşım sistemi, bir destinasyonun değerlendirilmesinde önemli bir özelliktir. Destinasyon birçok çekicilik özelliğine sahip olsa da ziyaretçilerin en çok önem verdiği konu ulaşım imkânlarıdır.
- c) Konaklama:** Turizm endüstrisinin en temel gereksinimlerinden olan konaklama unsuru, ziyaretçilerin destinasyonda geçirdikleri zamanı artıran önemli etkenlerdendir. Konaklama hizmeti veren işletmelerin ayrıca yiyecek-içecek hizmeti de vermesi ziyaretçiler açısından destinasyonu öne çıkaran unsurlardan biridir.
- d) Destek Hizmetleri:** Ziyaretçilerin destinasyonda günlük yaşantılarına devam edebilmelerini sağlayan destek hizmetleri, bireyin ihtiyaç duyabileceği işlevleri kapsamaktadır. Alışveriş mağazaları, bankalar, sağlık kuruluşları gibi unsurlar destinasyonun destek hizmetleri öğelerindedir.
- e) Altyapı:** Destinasyonda yer alan su, kanalizasyon, haberleşme, otoyol gibi hizmetler ziyaretçilerin diğer unsurlardan yararlanmalarını sağlayan altyapı öğeleridir.

Destinasyonu tercih edecek ziyaretçi türü ve elde edilecek gelir açısından destinasyon imkânları önem arz eden bir konudur (Pender ve Sharpley, 2005, s. 206). Destinasyon çekim unsurlarını oluşturan turizm kaynakları, ziyaretçilerin destinasyonla ilgili algı ve izlenimlerinin oluşmasında da etkin bir rol oynamakta olup destinasyona rekabet avantajı konusunda fayda sağlayabilmektedir (Crouch, 2007, s. 1).

Destinasyon kavramı ile ilgili son yıllardaki çalışmalar içerisinde destinasyonların sahip olduğu ucuzluk, güvenlik, emniyet ve istikrar gibi özelliklerinin yanı sıra mutfak kültürü, destinasyonun taşıma kapasitesi, turizm gelişim planları, rekreasyonel faaliyetler, peyzaj özellikleri ve imaj gibi alt başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir (Erdemir, 2018, s. 9; Correia ve diğ., 2007, s. 77; Kolb, 2006, s. 10; Russell, 2003, s. 98; Prideaux, 2000, s. 56).

Birbirini tamamlayıcı niteliğe sahip özelliklerin bir araya gelmesiyle oluşan turistik destinasyonlar ile ilgili çekim unsurları, farklı araştırmacıların çalışma konuları arasında yer almaktadır (Şahin ve Güzel, 2018, s. 78). Söz konusu araştırmalar ile elde edilen ortak düşünceler doğrultusunda destinasyon çekim unsurlarını fiziki coğrafya, ulaşılabilirlik, kültür ve tarih, aktivite ve etkinlikler, altyapı ve üstyapı, paket turlar ve geziler, atmosfer, destekleyici hizmetler, mutfak kültürü, misafirperverlik ve çevre şeklinde sıralamak

mümkündür (Chang ve diğ, 2018, s. 3535; Demirkol ve Yozcu, 2016, s. 76; Kim, 2014, s. 37; Boyne ve diğ, 2003, s. 133).

Söz konusu unsurlar, yerli ve yabancı ziyaretçilerin turizm destinasyonlarını tercih etmelerinde etkili faktörlerdir. Destinasyonların bu unsurlara sahip olması önemli olmakla birlikte, ilgili unsurların eşgüdüm ve uyum içerisinde olmaları, işbirliği içerisinde yönetilmeleri gerekmektedir (Ağcakaya, 2019, s. 38).

2.4. Destinasyon Özellikleri

Bünyesinde bulundurduğu doğal, sosyo-kültürel, ekonomik, tarihi, siyasi ve teknolojik değerleri mevcut hizmet altyapısı ile (konaklama, yeme-içme, ulaşım, alışveriş, rekreasyon vb.) bir deneyime dönüştüren destinasyonların, yapılarındaki farklılıklar sebebiyle birtakım özellikleri bulunmaktadır (Ashword ve Voogd, 2013, s. 8; Murphy ve diğ, 2000, s. 43; Warnaby, 1998, s. 58):

- a) Ölçek: Destinasyon bir ülkenin kendisi olabileceği gibi ülke içerisinde yer alan bir köy, kasaba, şehir veya bölge de olabilir.
- b) Bütünleşik: Destinasyon bünyesinde faaliyet gösteren doğrudan ve dolaylı işletme ve hizmetlerin bir bütün halinde sunulması gerekmektedir.
- c) Çoklu satış: Aynı destinasyon farklı ziyaretçi gruplarına değişik özellikleri ön plana çıkartılarak birden fazla kez satılabilir.
- d) Farklı izlenim: Destinasyon, her paydaşa ve ziyaretçide (yerli ve yabancı) farklı izlenim (deneyim) etkisi bırakabilir. Destinasyon algısının yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası boyutu söz konusudur.

2.5. Destinasyon Sınıflandırması

Doğal ve kültürel çekiciliklere sahip, erişilebilir, belli bir imajı ve markası olan destinasyonlar bireylerin turistik gereksinimlerini karşılamada etkili ve turizm açısından çekiciliğe sahip bölgelerdir (González ve Falcón, 2003, s. 720). Birtakım iktisadi, sosyo-kültürel, siyasi ve psikolojik etmenlerden dolayı farklılık gösteren destinasyonların

oluşumunda ve sınıflandırılmasında birçok etken ve ölçüt rol oynamaktadır (Kavaratzis ve Ashworth, 2005, s. 183).

Farklı özellikler taşıyan destinasyonlar yerli ve yabancı ziyaretçilerin farklı istek ve ihtiyaçlarını da karşılamaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda farklı destinasyon türlerinden söz edilebilmektedir. Destinasyon çeşitliliği ve sınıflandırması ulusal ve uluslararası literatürde farklı başlıklar altında yer almakta olup bu durum Tablo 2.2’de değerlendirilmektedir (Karadamar ve Taşkın, 2016, s. 3; Özdemir, 2014, s. 15; Rızaoğlu, 2007, s. 188; Studzieniecki ve Mazurek, 2007, s. 34; Atay, 2003; s. 32; Boyd ve Singh, 2003, s. 20; Batchelor, 1999, s. 183; Lundgren, 1982, s. 10):

Tablo 2.2: Destinasyon sınıflandırması

Yazar(lar)	Yıl	Tasnif	Türler
Faulkner ve Tidswell	1997	2	İç ve Dış Boyut (Yerliler, Destinasyonun Rolü)
Buhalis	2000	6	Kentsel, Sahil, Dağ, Kırsal, Otantik, Egzotik
Lew ve McKercher	2002	5	Tek, Geçişli, Çıkış, Dolaşım, Merkezi
Stange ve diğ.	2011	4	Jeofiziksel-Manzara-Estetik, Ekolojik-Biyolojik, Kültür-Tarih, Rekreasyonel
Türkey	2014	7	Şehir, Sayfiye Alan, Kırsal Alan, Dağ, Korunan Alan, Sualtı, Uzay
Kozak	2014	7	Dinlenme, Kültür, Tarihsel, Etnik, Eğlence, İktisadi, Siyasi
Özer	2015	5	Büyüklik, Konum, Kapsam, Faaliyet Süresi, Sahip Oldukları Çekicilikler
Petroman	2015	6	Tarih ve Kültür, İnsan Yapısı, İş ve Konferans, Büyük-Köklü Kent, Sahil, Kırsal
Cook ve diğ.	2018	3	Yaz, Kış, Dört Mevsim
Tuna	2018	5	Etnik, Kültürel, Tarihi, Çevresel, Eğlence
Kılınç	2019	4	Klasik, Doğal, İş, Kısa Kalışlı
Bayraktaroğlu	2019	4	Yapıları, Mekânsal Özellikleri, Fiziksel Büyüklükleri, Turizm Türleri
Güler ve diğ.	2019	9	Temel Çekim Unsurları, Büyüklük, Politik Sınırlar, Konum, Kapsam, Faaliyet Süresi, Turistin Önceliği, Turizm Türleri, Doğal veya Yapay Gelişim

Ağırlıklı olarak sınırlarına ve coğrafi özelliklerine göre ayrılan destinasyonlar bölge, ülke, eyalet, şehir, kasaba, tematik gibi başlıklar altında değerlendirilirken, turistik çekiciliklerine göre kentsel, sahil, dağ, kırsal, otantik ve egzotik, tatil deneyimlerine göre ise etnik, kültürel, tarihi, çevresel ve eğlence başlıkları altında sınıflandırılmıştır (Tuna, 2018, s. 8; Buhalis, 2000, s. 101).

Yaz tatil destinasyonları, kış tatil destinasyonları ve dört mevsim tatil destinasyonları şeklinde de sınıflandırılan destinasyon kavramı, temel hizmetlerini sundukları alanlara göre (dinlenme hizmeti sunan, kültür hizmeti sunan, tarihsel içerikli hizmet sunan, etnik turizm hizmeti sunan, eğlence hizmeti sunan, iktisadi içerikli hizmet sunan, siyasi içerikli hizmet sunan) de sınıflandırılmaktadır (Cook ve diğ., 2018, s. 256; Kozak, 2014, s. 143).

Turizm hareketlerine evsahipliği yaptığı alanlara (şehirler, sayfiye alanlar, kırsal alanlar, dağlar, korunan alanlar, sualtı, uzay) göre de sınıflandırılabilen destinasyonlar, büyüklüklerine (makro, mikro), konumlarına (yakın, uzak), kapsamlarına (tekli, çoklu), faaliyet sürelerine (mevsimlik, yıllık) ve sahip oldukları çekiciliklerin güçlerine (ana, ikincil) göre de sınıflandırılmaktadır (Özer, 2015, s. 6; Türkay, 2014, s. 6).

Diğer bir çalışmada (Stange ve diğ., 2011, s. 4) destinasyonlar jeofiziksel-manzara-estetik, ekolojik-biyolojik, kültürel-tarihi ve rekreasyonel çekiciliklere göre sınıflandırılırken, Lew ve McKercher'in sınıflandırmasında ise (2002, s. 612) destinasyonlar tek, geçişli, çıkış, dolaşım ve merkezi olmak üzere ayrılmıştır. Farklı bir çalışmada (Kılınç, 2019, s. 99) destinasyonlar klasik, doğal, iş ve kısa kalışlı, Güler ve diğ.'nin çalışmasında ise temel çekim unsurları, büyüklük, politik sınırlar, konum, kapsam, faaliyet süresi, turist önceliği, turizm türleri ile doğal veya yapay gelişimlerine göre sınıflandırılmaktadır (2019, s. 275).

Destinasyon sınıflandırmasını Faulkner ve Tidswell (1997, s. 6) iç ve dış boyut (yerliler, destinasyonun rolü) olmak üzere yaparken Petroman (2015, s. 341) tarih ve kültür, insan yapısı, iş ve konferans, büyük-köklü kent, sahil ve kırsal, Bayraktaroğlu ise destinasyonları yapılarına (doğal, insan yapımı), mekânsal özelliklerine (kapalı alan, yarı açık, açık alan), fiziksel büyüklüklerine (mini, küçük, orta ölçekli, büyük, bölge, kuşak) ve turizm türlerine göre (deniz-kum-güneş, kültür-tarih) ayırmaktadır (2019, s. 27).

İlgili çalışmalarda destinasyon türleri farklı grup veya kategorilere göre sınıflandırılmakla birlikte son yıllardaki turizm olgusunun gelişimi dikkate alınarak güncel bir sınıflandırma yapılması gerekmektedir. Bu düşünce ile araştırmada Hudson (2008, s. 392)'un çalışması esas alınarak genel ve güncel bir destinasyon sınıflandırılması yapılmıştır:

- a) Başlıca uluslararası destinasyonlar: 'Görülmesi Gereken Yerler' başlığı ile hazırlanan listelerdeki yerlerdir. Çok sayıda uluslararası ziyaretçinin ilgisini çeken Paris, New York, Londra ve Vancouver gibi dünya genelinde kabul görmüş destinasyonlardır.
- b) Klasik destinasyonlar: Doğal, kültürel veya tarihi çekiciliklerin uzun süreli tatilleri teşvik ettiği yerlerdir. Fransa'daki Saint-Tropez ve Lourdes şehirleri veya Kanada'daki Banff Ulusal Parkı klasik destinasyonlara örnektir.

- c) İnsan yapımı destinasyonlar veya tesisler: Ziyaretçilerin destinasyonu hedef olarak gördükleri ve nadiren destinasyon dışına çıktıkları yerlerdir. Karayipler, Meksika'daki herşey dahil tatil yerleri veya Honolulu'daki Hilton Hawaii Köyü insan yapımı destinasyonlara veya tesislere örnektir.
- d) Doğal peyzaj veya yaban hayatı ile ilgili destinasyonlar: Doğal çekiciliği yüksek olan ve nadir bulunan flora veya fauna türlerinin yaşam alanı olan yerlerdir. Ekvador'daki Galapagos Adaları, Doğu Afrika'daki Serengeti Yaban Hayatı Rezervi veya Kanada'daki Kraliçe Charlotte Adaları bu destinasyonlara örnektir.
- e) Alternatif destinasyonlar: Ziyaretçilerin günlük hayatlarına devam edebileceği, zaman ve mekân paylaşımı konuları ağır basan yerlerdir. Deniz yolculukları, tema parklar, Kanada'daki West Edmonton Alışveriş Merkezi gibi devasa tesisler alternatif destinasyonlara örnektir.
- f) İş turizmi destinasyonları: Perakende ve eğlence endüstrilerinin cesaretlendirdiği yerlerdir. Özellikle uluslararası işletme yöneticileri ve ortaklarının uzun süreli gecekemeleri ile oluşan destinasyonlar, gelişen misafirperverlik anlayışı ve etkin pazarlama ağıyla yöre imajının artmasına da olanak sağlar.
- g) Mola destinasyonları: Etkin, üreten, çalışan bölgeler ve tatil yerleri arasında bulunan yerlerdir. Genellikle geniş bütçeli, lüks konaklama niteliklerine ve güçlü yiyecek-içecek endüstrisine sahip olan destinasyonlardır.
- h) Kısa mola destinasyonları: Ulusal çekiciliği olmakla birlikte, uluslararası çekiciliğe de uygun yerlerdir. Niagara Şelalesi kısa mola destinasyonlara klasik bir örnektir.
- i) Günlük seyahat destinasyonları: Özellikle deniz-kum-güneş üçlemesine yönelik talepleri karşılayan bölgesel yerlerdir. Tüm destinasyon türlerinin en yaygın olanıdır.

2.6. Destinasyon Yönetimi

Farklı anlayış ve yapılara sahip kurum ve kuruluşların zaman zaman uyum sağlayacağı, zaman zaman ise görüş ayrılıklarına düşeceği, fakat son aşamada stratejik bir yönetim anlayışıyla karar alınabilecek bir ortamın oluşması gayretinde olan destinasyon yönetimi anlayışı günümüz turizm pazarlama faaliyetlerinin can alıcı konularındandır (Benedetti,

2010, s. 18). Destinasyonu oluşturan tüm unsurların (organizasyon, pazarlama, hizmet kalitesi/deneyimi, bilgilendirme/araştırma, mali durum ve girişim sermayesi, ziyaretçi yönetimi, kaynak yönetimi, kriz yönetimi) koordineli bir biçimde yönetilmesi anlamına gelen destinasyon yönetimi, ilgili destinasyonu rekabetçi bir konuma getirmeyi amaçlamaktadır (Ritchie ve Crouch, 2010, s. 1051).

Destinasyonlar çok sayıda paydaş barındırmaktadır. Çeşitli paydaşların birbirlerinden farklı çıkarlarını uzlaştırmasını ve bunları karar alma ve politika oluşturma süreçlerine aktif olarak dâhil etmelerini sağlayan ortak bir süreç gerekmektedir (Tuohino ve Konu, 2014, s. 202; Sigala ve Marinidis, 2012, s. 1; Ryglová, 2008, s. 441). Bu sebeple destinasyondaki turizm faaliyetlerinin koordinasyonu oldukça önem arz etmektedir. Geçmiş ve mevcut organizasyonlar, destinasyonlarda faaliyet gösteren paydaşlar arasındaki işbirliği ve iletişim eksikliklerinin birtakım sorunlar oluşturmaları sebebiyle destinasyon yönetimi kavramına ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir (Batinić, 2018, s. 78; Burnaz ve diğ., 2017, s. 46).

Destinasyon yönetimi anlayışı, turizmle ilgili faaliyetlerin yönetimini ve günlük işleyişini şekillendirmeye yardımcı olan farklı planlama araçlarının, yaklaşımlarının ve kavramlarının bütünleştirilmesini gerektirmektedir (Conaghan ve diğ., 2015, s. 62; Ojo ve diğ., 2014, s. 152; Dwyer ve Kim, 2003, s. 402). Destinasyon ile ilgili pazarlama ve hizmet sunumu sonrası etkili bir biçimde uygulanabilecek yönetim, liderlik, eşgüdüm gibi kavramlar yerli ve yabancı ziyaretçiler için uygun bir çevre oluşturulmasını sağlayacaktır. Ziyaretçinin destinasyondan mutlu, huzurlu ve beklentilerini karşılayacak bir biçimde ayrılması, bir sonraki ziyareti için destinasyonu ön planda tutacak, ağızdan ağıza pazarlama yöntemi ile de destinasyonu potansiyel ziyaretçiler açısından etkili kılacaktır.

Ziyaretçiler açısından en iyi destinasyon deneyimi sunup ürün, tesis, hizmet ve programların yeterliliğini ve etkinliğini değerlendiren bir anlayış gösteren destinasyon yönetiminin temel amacı, belirli bir destinasyonun turizm faaliyetlerini uzun vadeli, tutarlı, sürdürülebilir ve bütünlük bir yapıda geliştirmektir (Fuchs ve Weiermair, 2004, s. 212).

Böyle bir anlayış, sadece destinasyonun tanıtımı ve gelişmesini değil, turizmle ilgili diğer endüstrilerin de gelişimine katkı sağlayacaktır (Sussman ve Baker, 1996, s. 102). Bu olumlu süreç sadece turizm aktörlerini değil, aynı zamanda çeşitli diğer mesleki ve sivil

kuruluşları, yerel yönetimleri, işletmeleri ve yerel halkı da etkileyecektir (Tur ve diğ, 2019, s. 176; Szabó, 2015, s. 249).

2.7. Doğu Karadeniz Bölgesi

Doğu Karadeniz olarak adlandırılan bölge, alanyazın kaynaklarında farklı coğrafya alanları için kullanılsa da genelde Karadeniz Bölgesinin Ordu kısımlarında denize dökülen Melet Çayının doğusundan Gürcistan sınırına kadar olan kesim veya Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin illerini kapsayan sahil kuşağı olarak tarif edilmektedir (Turak, 2019, s. 4; Göçmen, 2010, s. 5). Bölge sınırları içerisinde yer alan illerle ilgili resmi olarak değerlendirilebilecek kaynaklarca Doğu Karadeniz Bölgesi, TR 90 şeklinde ifade edilen alanı ve Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Gümüşhane ile Artvin illerini kapsamaktadır (Demirbulat, 2018, s. 86; DOKA, 2015, s. 75).

36° 43-41° 35 doğu meridyenleri ile 40° 1'-41° 34 kuzey paralelleri arasında yer alan, batısında Samsun ve Tokat illeri, kuzeyinde Karadeniz, doğusunda Gürcistan devleti ile Ardahan ve Erzurum illeri, güneyinde ise Erzurum, Bayburt, Erzincan, Sivas ve Tokat illeri ile sınırlandırılan bölgenin yüzölçümü 35.174 km² (kilometre)² olup Türkiye yüzölçümünün yaklaşık %5'ini oluşturmaktadır (Kalkan, 2019, s. 9). Bölgede rakım, deniz seviyesinden başlayıp 3.932 m'ye (Kaçkar Dağı) kadar yükselmektedir (Çalık, 2014, s. 37).

Bölgedeki dağların denize paralel olması sebebiyle sahil topografyaları fazla girintili çıkıntılı değildir. Aynı neden, bölgenin özellikle Anadolu ile olan yol bağlantılarını da engellemiştir. Ülkenin iç kesimleri ile ulaşım bağlantıları Ordu Gürgentepe, Giresun Eğribel ve Şehitler, Trabzon Zigana ve Soğanlı, Rize Ovit ile Artvin Cankurtaran geçitleri ile mümkün hale gelmektedir (Cihanoğlu, 2004, s. 19).

Anadolunun kuzeyinde kalan, doğusunda Kafkasya, güneyinde Doğu Anadolu, güneybatısında ise Orta Anadolu'nun bulunduğu Doğu Karadeniz Bölgesi antik kaynaklarca Pontus ve Kolkhis toprakları içerisinde yer almaktadır. Kuzey sınırını Rize Dağları, güney sınırını ise Çoruh-Kelkit hattının oluşturduğu bölgede su kaynaklarının bol olması, insan yaşamı için elverişli bir konum oluşturmuş, beraberinde çayır ve orman alanlarının zenginliğini getirmiştir. Endemik bitki türü çeşitliliği ve av hayvanlarının bolluğu sayesinde bölge önemli bir medeniyet kavşağı haline gelmiştir (Şerbetçi, 2018,

s. 116). Bölgede tarıma elverişli toprakların az olması ise yerel halkı deniz ve denizciliğe yönlendirmiştir (Saral, 2006, s. 38).

Toplam yüzölçümünün yaklaşık %42'sini tarım ile çayır-mera, yaklaşık %38'ini ise orman ve fundalık alanların oluşturduğu bölge coğrafi yapısı, jeopolitik konumu, yer altı ve yer üstü kaynakları ile birçok alanda çekicilik unsuruna sahiptir (Bıyık ve Yavuz, 2010, s. 202). Tarih boyunca stratejik öneme sahip olan ticaret, tarım ve ulaşım konularındaki konumunu günümüzde de sürdüren bölgenin en önemli turizm faaliyeti ve potansiyeli doğa ve kültür turizmidir (Alşan, 2015, s. 1).

Bölgenin biyoçeşitlilik, endemik türler, flora ve fauna zenginliği sadece ülke değil aynı zamanda dünya çapında öneme sahip değerleridir. Festival ve yayla şenliği gibi etkinlikler ise özellikle iç turizm hareketlerini artırıcı, bireylerin doğup büyüdüğü toprakları ziyaret etme ve yakınlarına tanıtma sebebi olan faaliyetlerdir (Yeşiltaş ve diğ., 2009, s. 263). Atmacacılık ve boğa güreşleri gibi rekreatif faaliyetler Orta Asya'dan Anadoluya, farklı flora ve faunaların doğayla kucaklaştığı ortamlarda gelişerek Doğu Karadeniz Bölgesinin ve Türk kültür mirasının önemli ritüelleri olarak varlıklarını sürdürmektedir (Canca, 2015, s. 1).

Bölge sınırları içerisinde bulunan Hatıla Vadisi Milli Parkı, Şavşat Karagöl-Sahara Milli Parkı, Hopa Çamburnu Tabiat Parkı, Borçka Karagöl Tabiat Parkı, Yusufeli Kaçkar Dağları Milli Parkı ve Barhal Vadisi, Çoruh Vadisi Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Meydancık ve Papart Dereleri gibi alanlar çevre düzenlemeleri ve peyzaj unsurları ile ulusal ve uluslararası alanlarda bilinirliği ve değerleri olan rekreatif alanlardır.

Sahip olduğu jeo-stratejik konum, zengin yeraltı ve yerüstü kaynaklarının yanı sıra bölgede yaşayan farklı topluluklarıyla Akdeniz Havzasından sonra antik dönemin önemli bir parçası olan Doğu Karadeniz Bölgesinin mevcut doğal çeşitliliği, tabiat ve turizm alanları ile kültürel yapısı önemli turistik katma değerlerdir (Kuş, 2016, s. 111). Diğer yandan bölge için risk oluşturan ve sıklıkla meydana gelen heyelan, çığ ve kaya düşmeleri gibi kütle hareketleri yerleşimlere, tarım alanlarına ve ulaşım sistemine zarar vermektedir (Orhan, 2015, s. 331). Bu doğrultuda Doğu Karadeniz Bölgesinde, eldeki değerlerin ve eksikliklerin bir bütün olarak ele alınması, sahip olunan turistik envanterin korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması gerekmektedir (İpek, 2016, s. 44).

2.7.1. Artvin Destinasyonu

Araştırma sahası olan Artvin, Doğu Karadeniz Bölgesinde Gürcistan sınırında yer alan, özellikle son yıllarda turizm hareketleri ile ön planda olan bir destinasyondur. İl merkezi ile birlikte 8 ilçenin mevcut olduğu¹ araştırma alanı Arhavi, Hopa, Borçka, Murgul, Yusufeli, Ardanuç, Şavşat ve Artvin (Merkez) ilçelerinden oluşmakta olup her yörenin doğal, kültürel, tarihi ve turistik özellikleri bulunmaktadır.

Artvin il sınırları içerisinde yer alan coğrafi yapı, bitki örtüsü, iklim, tarihi geçmiş, sosyal ve kültürel yapı, folklorik özellikler, el sanatları, mutfak, gelir kaynakları, mimari özellikler, göç, Çoruh (vadi ve nehir), barajlar, tabiat varlıkları, ilçeleri, turistik özellikler ile turistik istatistik bilgilerin bu kısmında yer verilmekte olup bu bilgiler harita, şekil ve tablolar aracılığıyla desteklenmektedir.

2.7.1.1. Coğrafi Yapısı

Coğrafi açıdan 40°35'-41°32' kuzey paralelleri (enlem) ile 41°07'-42°26' doğu meridyenleri (boylam) arasında kalan Artvin ili (Şekil 2.1), kuzeydoğusunda Gürcistan devleti, doğusunda Ardahan, güneyinde Erzurum, batısında Rize illeri ve kuzeyinde Karadeniz ile çevrilidir (Değermenci, 2007, s. 22).

8 ilçe, 9 belediye ve 320 köyden oluşan (Tablo 2.3) ilin yüzölçümü 7.367 km² olup Türkiye yüzölçümünün yaklaşık %1'ine denk gelmektedir. Coğrafi konumu itibariyle Doğu Karadeniz Bölgesinin en doğu ucunda yer alan il, özellikle hayvancılık, enerji, madencilik, ormancılık ve turizm endüstrileri açısından önemli sahalara sahiptir.

Tablo 2.3: Nüfus ve köy sayıları (artvin.gov.tr, 2019).

	Merkez ilçe	Ardanuç	Arhavi	Borçka	Hopa	Murgul	Şavşat	Yusufeli	Toplam
Nüfus	39.402	12.056	21.003	25.500	30.991	6.658	17.606	20.794	174.010
Köy	36	49	30	38	28	11	65	63	320

¹ Kemalpaşa ilçesi, araştırma başlangıcında Hopa ilçesine bağlı bir kasaba olup 694 sayılı KHK (Kanun Hükmünde Kararname) madde 202 (9) sayılı listede yer alan düzenleme ile 15 Ağustos 2017 tarihi ile ilçe olduğundan çalışma kapsamına alınmaya imkân ve zaman olanağı elde edilememiş, ilçe ile ilgili elde edilen veri ve bulgular Hopa ilçesi kapsamında değerlendirilmiştir (KHK/694, 2017, s. 48).

Şekil 2.1. Artvin il haritası (Bayraktar, 2012, s. 11).

Yaklaşık 150 km. uzunluğundaki Çoruh Vadisinin yamacında, meyilli bir arazide kurulan il; Kars, Erzurum, Gümüşhane, Bayburt ve çevresini kapsayan Kuzeydoğu Anadolu'nun âşıklık geleneğinin merkezi konumunda bulunmaktadır (Korkut, 2010, s. 9). Özellikle Yusufeli ilçesi, Artvin'in birkaç köyü, Şavşat ilçesinin büyük bir bölümü ve Ardanuç ilçesinin tüm köyleri âşıklık geleneğinin yaygın olduğu yörelerdir. Onlarca âşığın yetiştiği bu topraklar, Kafkasya ve İran topluluklarının Anadolu'yu aşırp Balkanlara ulaşan uzun kültür yolunda önemli bir köprü niteliğindedir (Çetin, 2007, s. 28).

a) Bitki örtüsü: Yaklaşık % 57'lik oranı ile ülkemizde en çok ormanlık alana sahip 8. il konumunda olan Artvin ilindeki ormanlık alanın yaklaşık % 55'i (22.153 ha.) verimli kuru ormanı, yaklaşık % 45'i (18.216 ha.) ise bozuk kuru ormanı ile kaplıdır (Çakır, 2018, s. 17). Doğu Karadeniz Bölgesinin ise %34'ü (1.338.374 ha.) ormanlarla kaplı olup %29'u Artvin ili sınırları içerisinde yer almaktadır (Kadim, 2010, s. 15).

Kara, meşe ve yapraklı ormanları oldukça bol olan ilde humuslu ve çorak dağ topraklarına da rastlanılmaktadır. Coğrafyada kayalıklar büyük yerler kaplasa da bol yağışlar sayesinde bitkilerin gelişmesi bu durumdan etkilenmemektedir (Gün, 2005, s. 19). Çoruh Vadisinde yer alan il, arazi yapısının dağlık, dik ve engebeli olması, iklimin iç kısımlara doğru

kuraklaşması, vejetasyon örtüsünün bozulması ya da tamamen kaybolması gibi sebeplerden sıklıkça erozyona uğramaktadır (Göktürk, 2005, s. 2).

b) İklimi: Doğu Karadeniz Bölgesinin iklim açısından en fazla değişkenliğe uğrayan ili olan Artvin’de kıyı kesiminden Cankurtaran Dağlarına kadar olan bölgede her mevsim yağışlı tipik Karadeniz iklimi, Merkez ve Borçka, hatta Şavşat ve civarı için geçerli olan kesimde ise daha soğuk kış, daha az yağış olan Karadeniz iklimi görülmektedir. Ardanuç ve Yusufeli’nde ise kısmen karasal ve Akdeniz ikliminin karışımı niteliğinde olan, yazları sıcak ve kurak, kışları karasal iklime oranla kısmen ılık ve daha az yağışlı bir iklim görülmekte, bazı vadi tabanlarında Akdeniz iklimine dahi rastlanılmaktadır (Çanlı, 2015, s. 11).

İklim özellikleri bakımından çoğu özellikleriyle bir geçiş bölgesi özelliği taşıyan Artvin ve çevresi; Karadeniz kıyı (oseyanik), Karadeniz ardı (yarı karasal) ve Doğu Anadolu (karasal) iklim kuşakları karakterine sahip olup çok nemli (Hopa), nemli (Borçka), yarı kurak (Ardanuç) iklim özelliklerine sahip bölgeleri barındırmaktadır (Ünver ve Tel, 2014, s. 1497; Bakır, 2012, s. 67; Göktürk, 2009, s. 121). Yıllık ortalama sıcaklığın 13 °C olduğu ilde en yüksek sıcaklıklar 27,5 °C ile Ağustos ayında, en düşük sıcaklıklar ise -9,8 °C ile Şubat ayında kaydedilmiştir.

Kışları ılık, yazları sıcak olan ve çok yüksek yağışların sıkça görüldüğü iklim özelliklerine sahip olan il, Çoruh Nehri ve Cankurtaran Geçitinden gelen nemli hava dolayısıyla hem Karadeniz’in etkisi altında bulunmakta hem de yüksek bir arazi yapısına sahiptir. Bu sebeple coğrafya sık sık yağış almakta ve sise maruz kalmaktadır (Karakuş, 2015, s. 40; Yüksel, 2015, s. 20). Yıllık ortalama yağış 1.268,2 mm. olup yılın en yağışlı ayı Ocak (189,8 mm.), en kurak ayı ise Temmuz’dur (43,2 mm.) (Alar, 2019, s. 8).

2.7.1.2. Tarihi Geçmişi

Dede Korkut Destanlarında ele geçirme çabaları anlatılan, ayrıca Şavşat ilçesi Neşeli Köyündeki kazılara dayanan bilgilere göre Artvin coğrafyasının ilk yerleşimci kavmi Hurrilerdir (Şenol, 2016, s. 173). MÖ. 5000’li yıllarda Asyanık Türklerinin yerleştiği Çoruh Havzasına İlkçağlarda Hurriler, sonrasında da Urartular yerleşmiştir.

Şavşat ilçesi Meşeli Köyü ile Yusufeli ilçesi Demirköy yakınlarında tespit edilen bakır baltalara dayanarak MÖ. 3000’li yıllara indirgenen Artvin il tarihçesine göre MÖ. 8.

Yüzyıl sonlarında Çoruh boylarına Kimmerler ve Sakalar (İskitler) hâkim olmuştur. MÖ. 150 yılına kadar geçen süre zarfında Çoruh Havzasına Bulgar, Hun, Sabir, Hazar, Kıpçak, Avar, Ağaçeri, Kazak, Macar, Laz, Hemşin, Zor gibi boylar yerleşmiştir. MÖ. 149-127 yılları arası Arsaklılar, sonrasında Karapapak Türkleri Çoruh Havzasına yayılan akıncılar olmuştur. 387 yılında Roma'ya bağlanan bölge, sonrasında Kartlı (İran), Tayk, Tiflis, Bizans ve Erzurum'a bağlanmıştır.

600'lü yıllarda Hazarlar ile Karapapaklar bölgede hâkimiyet sürmekteydi. Binlerce yıldır bölgeye hâkim olan kavimler, Hz. (Hazreti) Ömer ve Hz. Osman'ın girişimleri ile Müslümanlığa sıcak bakmaya başlamışlardır. Sonraki yıllarda bölge idaresi birkaç kez Bizanslılarla Müslümanlar arasında el değiştirmiş, 744 tarihinde Ardanuç ve Şavşat başta olmak üzere bölge Müslümanların idaresine geçmiştir.

Konya Sultanı, Anadolu Selçuklu Devleti zamanında Artvin, Şavşat ve Yusufeli bölgelerini Selçuklu İmparatorluğuna katmıştır. Bağaratlılar, Moğollar ve Atabeyler (Çıldır)'in idaresindeki bölge Fatih Sultan Mehmet ve Yavuz Sultan Selim'in girişimleriyle Osmanlı Devleti'ne bağlanmıştır. Kanuni Sultan Süleyman zamanında ikinci vezir tarafından bölgede Livane sancağı kurulmuştur.

1828 yılındaki Ahıska Savaşı neticesinde milli sınırlar içerisinde kalan Ardanuç, Artvin, Şavşat, Borçka ve Yusufeli coğrafyası 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı (93 Harbi)'nda çok sıkıntılı bir süreç yaşamıştır (Şahin ve diğ, 1997, s. 33). I. Dünya Savaşı ile bölgedeki Rus baskınları artmıştır. Geçtikleri köyleri ateşe vererek ilerleyen Rus askerleri karşısında Osmanlı askerleri farklı taktikler denese de geri çekilmek zorunda kalmıştır. Çarlık Rusyasındaki Bolşevik İhtilali ile düzeni bozulan Rus kuvvetleri ile yapılan anlaşmalar neticesinde Ardahan, Kars ve Batum bölgelerine tekrar hâkim olunmaya başlanmıştır.

1918 Mart sonunda üç sancak dışında Artvin, Borçka, Ardanuç, Şavşat kazaları yeniden Türk idaresine girmişti. Fakat yedi ay sonra imzalanan Mondros Mütarekesi neticesinde bu bölgeler İngilizlerin işgaline uğrayacaktı. İngilizlerin desteklediği Ermeni güçleri, 1920'deki Sevr Anlaşması ile bölgede hâkimiyetini kuvvetlendirmişti (Guniava, 2007, s. 121).

Şark Cephesi Kumandanlığının gayretleri neticesinde İngilizler bölgede kurmayı planladıkları Ermenistan hayalinden vazgeçmek zorunda kalmış, fakat diğer yandan da Gürcü kuvvetleri desteklemişti. Gürcistan Hükümeti ile yapılan yazışmalar neticesinde

Mart 1921’de fiilen kurtuluş tahakkuk edilmişti (Çalışkan, 2003, s. 90; Özdemir, 1998, s. 30). 1924 yılındaki sancak-vilayet değişikliğinden sonra ‘il merkezi’, ‘Rize merkezli Çoruh Vilayetine bağlı kaza’, ‘Çoruh il merkezi’ gibi unvanlar geçiren Artvin, 1956 yılında son ismini almıştı (Yeşilyurt, 2014, s. 36).

93 Harbi ve 1914-1918 I. Dünya Savaşı, halkı iyice zor duruma sokan gelişmeler olmuştu. 93 Harbi neticesinde Kars, Ardahan ve Batum sancakları savaş tazminatı olarak Rusya’ya bırakılmış, bunun doğrultusunda da Artvin Merkez, Borçka, Şavşat, Ardanuç, Hopa ve Kemalpaşa bölgeleri Rus yönetimine, Osmanlı topraklarında kalan Arhavi, Hopa ve Yusufeli bölgeleri ise yerel derebeylerin yönetimine geçmişti (Artvinli, 2008, s. 310).

Osmanlı Devleti, 93 Harbi sonrasında imzalanan Berlin Antlaşması neticesinde 410 milyon altın ruble savaş tazminatını ödeyememiş, Artvin, Ardanuç, Borçka ve Şavşat kazalarından oluşan Elviye-yi Selase bölgesini Ruslara terk etmek zorunda kalmıştı (Grigoriadis, 2018, s. 250). Türk-Rus sınırı, bu olaydan sonra Artvin Dağı, Melo, Orucuk kabanı, Aşağı Hod, Erkinis Tepeleri, Tavusker ve Oltu hattı boyunca sınırlanmıştır (Özdiş, 2009, s. 151). Bu doğrultuda 1878-1918 yılları arasında Artvin, Rus idaresi altında kalmıştır.

1850’li yıllardan Cumhuriyet’e dek uzanan süre zarfında, sosyal ve ekonomik hayatın zor şartlar altında seyrettiği Artvin coğrafyası, konumu ve arazi yapısı nedeniyle fazla gelişme gösterememiş, iktisadi ve sosyo-kültürel yönlerden geri kalmıştır. Doğa şartları ile mücadelesi her daim devam eden yöre halkı, zorlu hayat koşullarında yıpranmış, geçim konusunda sıkıntılar yaşamıştır. Ekilebilir toprakların az olması, sanayinin yok denecek durumda olması gibi sebepler, ilde ekonomiyi ve ticareti sekteye uğratmış, üretmeyen halkın satamaması ve yeterli gelir elde edememesi karşı karşıya kalınan temel sorunlar olmuştur.

Bu zorlu süreç, halkın Artvin’i terk etmesine, dağılan ailelere, kıtlık yıllarına, işsizliğe sebebiyet vermiştir. Tarım ve hayvancılık dışında bir seçeneği kalmayan yöre halkı için toprak çok değerli hale gelmiştir. Balıkçılık, el sanatları, inşaat-orman ve maden işçiliği ile kayıkcılık yöre halkının diğer geçim kaynakları olmuştur (Altun, 2008, s. 323). Osmanlı Devleti zamanında Çoruh Vilayetinin merkezi olan il, Cumhuriyet ile birlikte çehre değişmiştir (Bilici, 2018, s. 38).

2.7.1.3. Sosyal ve Kültürel Yapısı

Çok eski tarih dönemlerinden itibaren birçok medeniyete evsahipliği yapmış olan Artvin doğal güzelliklerinden tarihi eserlerine, kültür varlıklarından âşıklık geleneklerine ve somut olmayan kültürel mirasa (halk hikâyeleri, masal, mani, âşıklık geleneği, halk şairleri, festival, halk oyunları, çocuk oyunları, mutfak) dek birçok yapıdan oldukça zengin bir coğrafyadır (Güven, 2018, s. 131). Gelir kaynakları, mimari özellikleri ve göç olgusu da Artvin il ve ilçelerinin sosyal ve kültürel yapısından örnekler sunmaktadır.

a) Folklorik özellikleri: Anadolunun Kafkaslara ve Orta Asya'ya açılan kapısı olan Artvin ili, çok eski tarihlerden itibaren insan ve kültür yoğunluğunun yaşandığı bir yerleşim yeridir. Bu şekilde gelişen yöre kültürü birikmiş ve zenginleşmiştir. Şavşat Arsiyan Yaylasındaki Boğa ve Kız gölleri, Tepeköy pehlivan efsanesi, Ardanuç'taki Kürdevan Dağı, Horasan Baba, Ferhat-Şirin, Köroğlu efsaneleri, Artvin Seyitlerdeki kimya otu efsaneleri Artvin folklorunun unsurları arasındadır (Özder, 1970, s. 18).

Bölge kültürünün oluşumu ve şekillenmesinde yörede yaşayan etnik gruplar rol oynamıştır. Gürcü, Laz, Hemşin ve Ahıska Türklerinin yaşadığı yörede halk oyunları, yiyecek-içecek çeşitleri, el sanatları, türküler, mahalli atasözler, yerel etkinlikler ile Artvin kendi folklorik özelliklerini oluşturmuştur (Demirci, 2013, s. xiv; Kaya, 2007, s. 50).

Konumu nedeniyle kıyı ve iç bölgelerden oluşan Artvin tarih süresince yaşayış, giyim, gelenekler ve alışkanlıklar bakımından çok farklı kültürlerle evsahipliği yapmıştır (Karadeniz, 2002, s. 13). Folklor ve halk edebiyatı açısından da oldukça zengin bir coğrafyaya sahip olan il konumu sebebiyle folklor çeşitliliğini korumuştur (Bahadır, 2017, s. 76). Denizle iç içe yaşayan, ayrıca yaylacılık geleneklerini de sürdüren yöre insanı folklor kültürlerinde genel olarak deniz, balık, balıkçılık, doğa, yayla ve yaylacılık temalarını işlemektedir.

Artvin coğrafyası, ünleri bölge ve ulus geneline yayılmış halk şairleri ve âşıklar barındırmaktadır (Erdem, 1999, s. 2). Bölgede yaşayan âşıklar eserlerinde ağırlıklı olarak Osmanlı-Rus Savaşlarını, özellikle de 93 Harbi diye adlandırılan 1877-1878 yıllarındaki mücadeleleri ana tema olarak kullanırken ölüm, zulüm, çaresizlik, yiğitlik, başkaldırı, göç ve yurt özlemi konuları da ele alınmaktadır (Kaynar, 2018, s. 25). Âşıklık geleneği ile

âşik tarzı şiir söylemleri günümüzde özellikle yayla şenlikleri ile çeşitli festivallerde devam ettirilmeye çalışılmaktadır (Binici, 2019, s. 307).

b) El sanatları: Bölge coğrafyasındaki ormanlık alan fazlalığı sebebiyle ağırlıklı olarak ağaç işçiliğine dayalı el sanatları gelişmiştir. Tarımdan dokumaya, kızaktan, masa ve beşiğe kadar her alanda yapılan ağaç işleri yöreye ve bölgeye ekonomik kazanç sağlamıştır. Sele, sepet, çatan, gidela, gelberi, kalbur, şedre, taşgüzen gibi araçlar bölgenin önemli el sanatı ürünleridir (Hacıbekiroğlu ve diğ., 1994, s. 18).

c) Mutfak: Tarih boyunca Gürcü, Laz, Hemşin, Türk, Ermeni gibi birçok kültüre evsahipliği yapan Artvin ilinde zengin bir mutfak kültürü oluşmuştur. Mevsimine göre yetişen bol sebze ve meyve bölge mutfağının temelini oluşturan ürünlerdir. Hayvansal besinler, balık, hamur işi ve tatlı ürünlerinin yanı sıra beyaz patates, bal, laz böreği, şilav gibi türler de yöresel lezzetlerdir (Cesur, 2017, s. 90).

Barındırdığı iklim ve coğrafya özellikleri ile yöresel karaktere sahip Artvin'in kıyı kesimlerinde balık ve sebze yemekleri tüketilirken, iç kesimlerde daha çok et, süt ve hamur işleri tercih edilmektedir. Şeker fasulyesi ve ceviz bölgede bol miktarda bulunurken Yusufeli ilçesi topraklarında zeytin ağaçları doğal olarak yetişmektedir (Kabacık, 2016, s. 146). Kışların uzun sürmesi ve geçmiş dönemlerde yiyecekleri muhafaza ve saklama imkânlarının azlığı nedeniyle bölge insanı yöreye özgü kurutma yöntemleri geliştirmiştir (Gündüz, 2001, s. 163).

Ülkemizde turizm endüstrisi ile birlikte gelişen ve güçlenen yiyecek-içecek sektörü ve dolayısıyla Türk mutfağı, son yıllarda gastronomi kavramının da etkisiyle önemli bir mesafe almıştır. Seyahat için temel veya destekleyici çekim unsurlarından olan yiyecek-içecek kavramı ve tüketimi turistik bir gereksinim olmakla birlikte önemli bir kültür unsuru haline gelmiştir (Blichfeldt, 2011, s. 183; Kim ve diğ., 2009, s. 52; Akman ve Mete, 1998, s. 27). Bu gelişmeler doğrultusunda yöresel ve bölgesel lezzetler önem kazanmış, ulusal ve uluslararası boyutta bilinirliğinin artırılması yönünde çalışmalar hızlandırılmıştır.

Bu işlemlere örnek olarak Karadeniz Bölgesinin doğu kıyı grubunda yer alan Artvin mutfağına özgü yöresel 'Puçuko' yemeği ile 'Laz Böreği' tatlısı Ticaret ve Sanayi Odalarının başvuru işlemleri neticesinde Türk Patent ve Marka Grubunca (TPMK) coğrafi işaret olarak tescil edilmiştir. İpe dizilerek kurutulan ve özellikle kış aylarında

yapılan fasulyenin yöresel adı olan ‘puçuko’ ve dinlendirilen hamurun ince yufkalar halinde açılması, sonrasında da kendine özgü hazırlanan muhallebinin yufkaların ortasına konularak pişirilmesi ile yapılan ‘Laz böreği’ yörenin kültürel mirası olan ürünlerdir (CİP, 2019, s. 2; TPMK, 2017, s. 22).

d) Gelir kaynakları: İktisadi açıdan yörelere göre farklılıklar gösteren Artvin ilinin en önemli gelir kaynağı çay hasadıdır. Sosyal hayata da katkısı olan çay bitkisi, yöre halkının gelir durumunu iyileştirmiş, bölgeler arası gelir dağılımına katkı sağlamıştır. Ayrıca il toprakları maden yatağı oluşumuna elverişlidir. Merkez ilçede altın, Ardanuç’ta manganez, Borçka ve Murgul’da bakır, pirit ve manganez ile Yusufeli’nde linyit kömürü rezervleri bulunmaktadır (Cengiz, 2007, s. 24). Artvin ve özellikle Murgul yöresi ile ilgili madencilik izlerine özellikle uluslararası kaynaklardaki Tunç Çağı bilgilerinde dahi rastlanılmaktadır (Irvine, 2017, s. 15; Boscher, 2016, s. 265; Ivanova, 2013, s. 266; Klaunzer, 2013, s. 89; Hauptmann ve Klein, 2009, s. 80; Begemann, 2003, s. 196).

e) Mimari özellikleri: Konut tipolojisinin il ve ilçelere göre farklılık gösterdiği Artvin’de evler toprağın ekimine elverişli, suyun kaynağına yakın olan yerlerde konumlanmıştır (Eskiçırak, 2009, s. 9). Orman bölgelerinin fazla olması, Artvin coğrafyasının yöre mimarisinin ağırlıklı olarak ağaçtan şekillenmesine sebebiyet vermiştir. Bahçe ve tarım alanları ile desteklenen yerleşim yerlerinde ağaç dışında taş, tuğla ve kerpiç kullanılmıştır. Yöresel konutların yanı sıra konak, serender, merak, mandre gibi ek veya harici yapılar Artvin il ve ilçelerinin yöresel mimari örnekleridir (Palaşoğlu, 2012, s. 30).

Osmanlı İmparatorluğu döneminin son yıllarında, 1880’li yıllarda inşa edilen ve günümüze ulaşabilenler ile büyük çoğunluğunun 1860-1910 yılları arasında yapıldığı tarihi sivil mimarlık yapıları, Artvin ilinden ve bölge coğrafyasından örnekler sunmaktadır. Çarpıcı plan şemaları, yaratıcı cephe düzenlemeleri, olağanüstü fonksiyonel mimari buluşları yanında, yapıların iç ve dışında yer alan yüksek süsleme anlayışı, geleneksel Artvin halk yapı sanatının özelliklerini yansıtmaktadır (Başkan, 2008, s. 85).

f) Göç: Artvin ve yöresi ile ilgili göç sürecinde topografik (barajlar, ulaşım, teknik altyapı hizmetleri, tarım), demografik (nüfus, sağlık), ekonomik (tarım, hayvancılık, sanayi, ticaret, turizm) ve kültürel nedenler etkili faktörler olmaktadır (Bahçalı, 2015, s. 39). Meydana gelen önemli iklimsel özelliklerin yanı sıra beklenmeyen aşırı yağışlar, ormanların azalması, sel ve heyelanlar, dere yataklarının daraltılması, HES’lerin meydana

getirdiği zoraki yapılaşmalar gibi sebepler de göç olayını etkileyen unsurlardandır (Mutlu, 2019, s. 1).

1990'lı yıllarda artan ve özellikle iktisadi gelişmenin yavaşlamasına neden olan göç hareketleri, işgücü miktarını azaltmakta ve nüfusun yıllar itibariyle (Tablo 2.4) azalmasına sebebiyet vermektedir (Kılıç, 2006, s. 3). Tarih boyunca dışarıya göç veren bir il olan Artvin en fazla göçü Bursa, İstanbul, Ankara, Rize ve Kocaeli gibi il ve bölgelere vermiştir (Kışla, 2008, s. 41).

Tablo 2.4: İl nüfus sayımı sonuçları (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

Yıl	Nüfus
1886	52.434
1965	210.065
1970	225.869
1975	228.026
1980	228.997
1985	226.338
1990	212.833
2000	191.934
2007	168.092
2008	166.584
2009	165.580
2010	164.759
2011	166.394
2012	167.082
2013	169.334
2014	169.674
2015	168.370
2016	168.068
2017	166.143
2018	174.010

Artvin ilinin sosyo-kültürel yapısı ile bilgilere ek olarak tarihindeki iki önemli kadın karaktere de evsahipliği yapmış olmasına da yer verilmelidir. I. Dünya Savaşı sırasında Şavşat yöresinde, başarılı mücadelesi ve büyük kahramanlık örnekleriyle nam salan Çiçek Nine ile Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk kadın belediye başkanı (Yusufeli ilçesi Kılıçkaya beldesi) olan Sadiye Hanım, Artvin ilinin eşitlik ve pozitif ayrımcılık konularındaki geçmiş ve güncel örnekleridir (Şengün, 2018, s. 156).

2.7.1.4. Çoruh Vadisi

Kafkasya topraklarının devamı niteliğindeki vadi, Kafkas Bölgesi flora ve faunasıyla yakın özellikler göstermektedir (Salman, 1975, s. i). Bölgenin Avrupa-Sibirya ve İran-

Turan flora alanları arasında bir geçiş bölgesi konumunda olması, topografik ve klimatolojik yönden farklılık göstermesine neden olmuş, böylece tür zenginliği ile ekolojik ve görsel açıdan önemli değerler bulundurmasını, çeşitlilik gösteren bir coğrafyaya sahip olmasını sağlamıştır (Şimşak, 2014, s. 2; Sarı, 2013, s. 43).

Çoruh; zengin flora ve faunası, etkili topografik ve jeolojik yapısı, kültürel motif çeşitliliği, yöresel mimarisi, doğal peyzajı, tarihi değerleri, muhteşem vadi ve kanyonları ile ayrıcalıklı bir doğa parçasıdır (Aydemir, 2019, s. 18; Avcı, 1997, s. 16). Deniz seviyesinden hızlı bir eğimle yükseliş gösteren tepelerden doğan kaynaklara sahip havza, hızlı ve alüvyon bakımından oldukça zengin akarsular barındırmaktadır (Serdar, 2015, s. 1). Havza içerisinde yer alan Karçal Dağları Papart Vadisini de barındırırken Türkiye’de tanımlanan ‘122 Önemli Bitki Alanı’ndan birisi olup Borçka ve Şavşat ilçelerinin sınır boyunu oluşturmaktadır (Aydemir, 2010, s. xxiii).

Doğal yaşlı ormanlar, Alpin ve Subalpin Bölgesi, kırmızı benekli alabalık, saf Kafkas arı ırkı (özellikle Camili Havzası), yerel mimari ve kültür, yaban hayatı, organik tarım gibi seçenekleri ile bölge coğrafyasının stratejik özellikleri barındıran havza, Huş tavuğu ve çengel boynuzlu dağ keçisinin de önemli yaşam alanlarından biridir (Nergiz, 2016, s. 50; Teksöz ve diğ., 2014, s. 48). Kürdevan Dağı, Eğrişinar, Karagöl, Kutul, Karagözoğlu, Yalnızçam Geçidi, Yığılı Dağları, Deliklitaş, Mağara Boğazı gibi mevkiler Yalnızçam Dağları ve Bilbilan Yaylası güzergâhında yer alan önemli noktalardır (Ünsal, 1999, s. v).

Bayburt ilindeki Mescit Dağlarından başlayıp Gürcistan’ın Batum ilinden Karadeniz’e dökülen Çoruh Nehri ve bu nehri besleyen yan kollardan oluşan Çoruh Havzası, ülkemizdeki 26 ana havzadan biridir. Ülkemizin Kuzeydoğu Anadolu platosunda yer alan ve yüzölçümü 22.100 km² olan havzanın %22’si ormanlarla kaplıdır (Peksayılır, 2015, s. 7). Uluslararası Doğa Koruma Örgütü (International Union for Conservation of Nature)’nün seçtiği 34 sıcak noktadan birisi olan havza, Kafkas ekosisteminin batı ucunu oluşturmaktadır (Kocamanoğlu, 2015, s. 19).

Çoruh Havzasının Artvin ile ilgili kapladığı alan ise (Şekil 2.2) Şavşat ilçesinin Düzenli, Hanlı, Karaköy, Meşeli, Yukarı Koyunlu, Karaağaç, Erikli ve Meydancık köyleri ile Yusufeli ilçesinin Demirdöven, Pamukçular, Arpacık ve Dokumacılar köyleridir (Çakal, 2016, s. 26). Yağlı, Yunus, Kop, Sarihan, Kân, Tortumkale, Yukarı Elmalı, Büyük Çukur, Karapınar, Şenkaya, Göle, Soğukgöze, Geçit, Çifte Köprü, Barhal gibi derelerden

beslenen havzanın sınırları içerisinde yer alan Artvin ili, havzanın floristik ve faunistik özelliklerini de taşıyarak kendine özgü coğrafi konum, topografik yapı ve iklim karakteri oluşturmuştur (Aras, 1974, s. 16).

Sarp ve dağlık alanı ikiye bölen Çoruh Irmağı Vadisinin olduğu bölge, Artvin adını almadan önce tarihte Çoroh, Ço-rohi, Çorok, Çoroksi, Kohis, Klarceti, Tao isimleriyle anılmış, Osmanlı döneminde ise Livane olarak tanımlanmıştır (Yiğit, 2017, s. 320; Aktaş, 2007, s. 88). Yaygın bir inanışa göre ise Artvin adı, kenti kuran İskit hükümdarının adından gelmekte olup önceleri Artvani, sonraları Artvini biçiminde söylenen ilin ismi zamanla Artvin'e dönüşmüştür (Çelik, 2011, s. 1).

Şekil 2.2: Çoruh Havzası (vadisi) haritası (Akarca, 2013, s. 25).

a) Çoruh Nehri: Bölge sınırları içerisinde bulunan akarsu havzasını oluşturan nehir, yıllık ortalama 6,3 milyar m³ akış hacmine sahiptir. Toplam uzunluğu 431 km. olan nehrin 410 km.'si ülkemiz sınırları, 21 km.'lik kısmı ise Gürcistan sınırları içerisinde yer almaktadır. Enerji üretebilecek toplam kapasitesi 1.420 m. olan Çoruh, ülkemizin en hızlı akan nehri olmakla birlikte, dünyanın da en hızlı akan nehirleri arasındadır (Buyukyildiz ve Kumcu, 2017, s. 1343; Çolak, 2017, s. 36; Akpınar ve diğ, 2011, s. 1204). Derin vadiler açarak araziye parçalayan Çoruh Nehri, verimli alanların yüksek ve küçük düzlüklerde sınırlı kalmasına neden olmuştur (Köse, 1987, s. 1).

b) Barajları: Ülke akarsularının kullanım suyu oranları ile enerji temini için kapladıkları geniş tarım ve orman alanlarına rağmen, mevsimlere ve yıllara göre farklılık gösteren yağış miktarları ile enerji üretiminin önemi sebebiyle ülkemizde baraj ve HES inşaları devam etmektedir (Tunç, 2017, s. 13). Çoruh'un, ülkemizdeki hidroelektrik enerji potansiyeli yüksek nehirlerinden biri olması sebebiyle üzerinde mevcut yapılmakta olan ve gelecekte yapılması planlanan HES projeleri bulunmaktadır (Alpan, 2018, s. 29).

Çoruh Nehrinin üzerinde onbir adet baraj projesi bulunmakta olup altı tanesi aktif olarak çalışmaktadır. Enerji amaçlı inşa edilen Borçka, Deriner, Muratlı ve Artvin Barajları kurulu güçleriyle nehir üzerindeki en önemli barajlardır. 2007 yılında işletmeye alınan Borçka Barajı kil çekirdekli kaya dolgu tipinde inşa edilmiş olup yıllık 1.039 GWh elektrik enerjisi üretmektedir. 2013 yılında işletmeye alınan Deriner Barajı çift eğrilikli beton kemer tipinde inşa edilmiş olup yıllık 2.118 GWh elektrik enerjisi üretmektedir. 2005 yılında işletmeye alınan Muratlı Barajı ise taşkın kontrol amacıyla ön yüzü asfalt kaplı kaya dolgu tipinde inşa edilmiş olup yıllık 444 GWh elektrik enerjisi üretmektedir.

Çoruh Havzasında yapılan ve yapılması planlanan barajların bölge coğrafyasına ekolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel etkileri söz konusudur (Ataman, 2019, s. 160; Işık, 2019, s. 2; Yıldırım, 2013, s. 49). Konu ile ilgili araştırmalar bölgedeki baraj çalışmalarından en çok etkilenen kesimlerin bölgedeki su, toprak, bitki örtüsü gibi doğal kaynaklar ile yörede yaşayan halkın olduğunu göstermektedir (Yazıcı, 2011, s. 66).

Barajlar, yapıldıkları arazilerinin kullanımını da değiştirebilmektedir. Ekosisteme ve özellikle yaban hayatı geliştirme sahalarında yaban hayvanlarının habitat, popülasyon ve davranışlarında da değişikliklere yol açan baraj yapım çalışmalarında ortaya çıkan tahribat, havzada toprak erozyonuna ve çığa da neden olabilmektedir (Uçarlı, 2016, s. 118; Toker, 2010, s. 79; Ergül, 2007, s. 121).

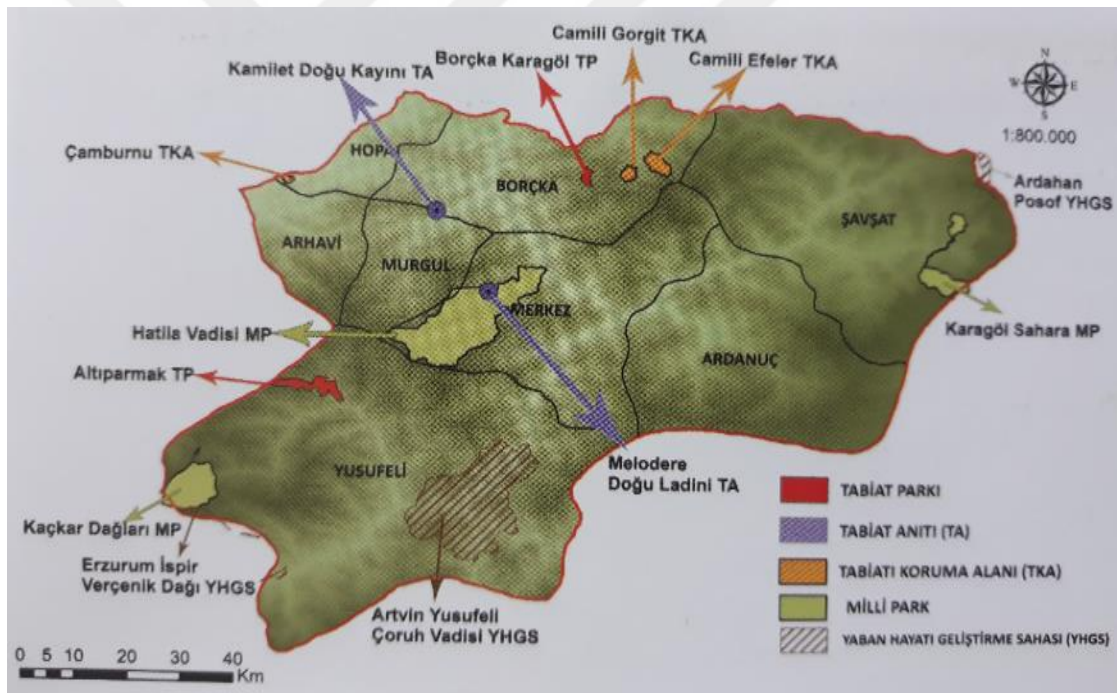
Tüm bu etkenler Artvin il sınırları içerisinde yapılan baraj faaliyetlerinin günümüz ve ilerisi için bölge halkında endişe oluşmasına neden olmaktadır. Yerel halk, baraj çalışmalarının doğal ve beşeri çevreye zarar verebileceği dolayısıyla da tarım, ulaşım ve turizm gibi endüstrilerin bu durumdan olumsuz etkileneceğini düşünmektedir (Sever ve Kalın, 2010, s. 71).

Farklı bir bakış açısıyla konu değerlendirildiğinde ise barajlar nedeniyle sular altında kalan veya kalacak olan eserlerin (ilçe merkezi, köyler, mimari dokular, mezarlıklar)

özellikle arkeoloji, sanat tarihi, sosyoloji ve halk bilimi disiplinlerinin ilgi alanına yönlendirilerek destinasyonun ulusal ve uluslararası çapta ilgi görmesinin sağlanması, yöreye yerli ve yabancı ziyaretçilerin ilgisinin artması yönünde gelişme gösterebilecek bir durum olacaktır.

2.7.1.5. Tabiat Varlıkları

İl sınırları bünyesinde çeşitli kanunlar ve kategoriler kapsamında korunan alan ilan edilen (Şekil 2.3) SİT alanlar (arkeolojik, kentsel arkeolojik, tarihi, doğal), milli parklar, tabiat koruma alanları, tabiat parkları, nitelikli doğal koruma alanı, turizm merkezi ile kültür, turizm, koruma ve gelişim bölgesi bulunmaktadır (Özhancı ve diğ., 2018, s. 49; Demir ve Çevirgen, 2006, s. 24; Thomas, 2006, s. 14).

Şekil 2.3: İl tabiat varlıkları haritası (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2017, s. 43).

2.7.2. Arhavi İlçesi

İlk çağlardan itibaren Hitit, İskit, Urartu, Kolheti, Ceneviz, Pers, Pontus ve Osmanlı uygarlıklarının etkilerine rastlanan ilçenin 314 km² yüzölçümü ile 30 köy ve 7 mahallesi olup 21.003 nüfusu bulunmaktadır (arhavi.gov.tr, 2019; Özçakmak, 2014, s. 15). 41°06-41°22 kuzey enlemleri, 41°14-41°30 doğu boylamları arasında yer alan ilçe her mevsim

yağış alma özelliği sayesinde çok zengin bir bitki örtüsüne sahiptir (Aksoy, 2011, s. 6; Arhavi Belediyesi, 2000, s. 34). Doğu Karadeniz Dağlarının kuzey kesiminde yer alan ilçe kuzeyden Karadeniz, batıdan Fındıklı (Rize), doğudan Hopa, güneyden ise Murgul ve Yusufeli ilçeleri ile çevrilidir (Karşlı, 2009, s. 9).

Şekil 2.4: Arhavi ilçe haritası (Artvin Valiliği, 2018, s. 34-35).

Arhavi’de yerleşimler Kamilet Vadisi eteklerine ve bu vadinin düzlüklerine kurulmuştur (Şekil 2.4). Başlıca iktisadi kaynağı çay ve fındık olan ilçede son yıllarda kivi yetiştiriciliği ve arıcılık faaliyetleri de gelişme göstermiştir. Mençuna Şelalesi, Çiftköprü Kemer Köprüsü, Ciha Kalesi, martı kayalıkları, balıkçı barınakları ve limanı, Dikyamaç Kültür Müzesi, geleneksel mimarisi, tescillenmiş kültür varlıkları Arhavi ilçesinin sahip olduğu doğal, tarihi, kültürel ve turistik değerlerdir.

Doğa ve kültür turizm değerleri, Arhavi ilçesinin en önemli alternatif turizm potansiyelidir. Doğal yaşlı orman vejetasyonu, tarihi kemer köprüler, balcılık yapılan güzergâhlar, sivil mimari örnekler, yayla ve yaylacılık sistemi, rekreasyonel olanaklar, yabani hayat özellikleri, korunan alan olma potansiyeline sahip Kamilet Vadisi ilçenin alternatif turizm değerleridir (Kurdoğlu ve Akbulut, 2015, s. 293). Kıyı kesimlerden iç bölgelere doğru arazinin yükselmeye başlaması doğrultusunda ilçenin yaklaşık %51’ini

kaplayan yaylalar ile buzul aşındırması sonucu oluşmuş göller de ilçedeki turistik değerlerdir (Yeşildağ, 2019, s. 24; Aydın, 2018, s. 15).

2.7.3. Hopa İlçesi

41°23 kuzey enleminde, 41°26 doğu boylamında yer alan ilçe, il merkezine 65 km. uzaklıkta olup doğusunda Gürcistan, batısında Arhavi ilçesi, güneyinde Borçka ilçesi, kuzeyinde ise Karadeniz ile sınırlanmıştır (Durmuş, 2016, s. 4). 10 mahalle ve 28 köyden oluşan ilçenin (Şekil 2.5) nüfusu 30.991'dir (hopa.gov.tr, 2019).

Şekil 2.5: Hopa ilçe haritası (Artvin Valiliği, 2018, s. 136-137).

1461 yılında fethedilen Trabzon ile Trabzon İmparatorluğuna bağlı yerleşim yerleri (Hopa dâhil) Osmanlı İmparatorluğuna katılmıştır (Yüksel, 2009, s. 62). Evliya Çelebi, 1640 yılında bölgeyi ziyaretinde Hopa için 'Trabzon Sancağına bağlı, deniz kıyısında bağlar, bahçeler içerisinde güzel bir yer' şeklinde bahsetmiştir (Koday, 1997, s. 8).

Karadeniz sahil kıyısının sondan (Kemalpaşa) bir önceki kenti olan Hopa, coğrafi konumuyla kültür, ticaret ve turizm açısından bölgenin en önemli noktalarından biridir. Türkiye'nin Kafkaslara açılan penceresi konumundaki ilçede bulunan Sarp Sınır Kapısı, ilçe merkezinin 18 km. kuzeydoğusunda olup mevcut kara, deniz ve havayolu

taşımacılığına önemli katkılar sağlamaktadır. İlçe ayrıca Türkiye'nin en büyük tır filosu ile bölge ve ülke lojistik endüstrisinde söz sahibi bir konumdadır (Akyürek, 2014, s. 6).

Geniş bir hinterlanda sahip olan Hopa ile ilgili bilgilere çok eski tarihlere dayanan belgelerde rastlamak da mümkündür. İlçe iskelesinde insan taşımacılığı ve eşya ticareti yapıldığına dair 1309 tarihli belgelerde, Hopa iskelesinde Rusya'nın Don Nehri ve Gürcistan'ın Batum şehri üzerinden Giresun ve Sinop limanlarına sevkiyat yapıldığına dair bilgiler yer almaktadır (Aydın, 2016, s. 98). Günümüzde ise ülkemizin hem deniz hem de kara gümrük kapısı olan tek limanı Hopaport, ilçede yer almaktadır. Doğu Karadeniz sahil yolu üzerinde, Asya ve Doğu Anadolu bağlantı yollarının kesişim noktasında yer alan liman Sarp Sınır Kapısına 20 km. mesafededir (Hopaport, 2015, s. 2).

Türkiye ile Gürcistan arasında sınır kapısı olan Sarp, adını Artvin'in aynı isimli köyünden almıştır. 36 dönüm arazi üzerine kurulan sınır kapısı, Türkiye'nin Gürcistan'a açılan bir kapı olmasının yanı sıra Avrupa'nın tüm Kafkasya ve Orta Asya ülkelerine açılan karayoluna hizmet vermektedir (Aslan, 2014, s. 91). İki ülke arasındaki anlaşma gereğince vize uygulamasının kalktığı, kimlikle geçiş uygulamasının geçerli olduğu Sarp Sınır Kapısı bu yönüyle Türkiye'deki ilk sınır kapısı olma özelliği taşımaktadır (Ari, 2018, s. 103).

Sınır bölgeleri sınırların diğer kısımlarında yaşayanların iletişim içerisinde oldukları siyasi, kültürel, ekonomik ve tarihi alanlardır (Cheishvili, 2016, s. 91). Güney Kafkasya Bölgesinin ikinci büyük ülkesi olan Gürcistan ile olan bu bağ, iki ülke açısından ekonomik ve siyasi açıdan önemli bir durumdur (Deniz ve Aslan, 2014, s. 540). Sarp Sınır Kapısının açılmasındaki temel sebep Sovyetler Birliği döneminde kara taşımacılığı ile ticari geçişlere imkân sağlanmasıydı. Sovyetler Birliğinin dağılması ile ortaya çıkan karmaşa neticesinde insanlar sınır kapısını bir kurtuluş yolu olarak görmekteydi. Bu doğrultuda iki ülke ve vatandaşları arasında ticaret dışında sosyal etkileşim de hızlanmıştı (Metin ve Koyuncu, 2013, s. 6).

Bir sınır ve liman kenti olan Hopa, Hemşin ve Laz kültürünü bir arada yaşayan ve yaşatan bir coğrafyadır. Aşağı Sundura, Esenkıy, Orta Hopa, Sugören gibi köy ve merkez camilerinde ahşap süsleme örneklerinin görüldüğü tarihi eserlere de sahip olan ilçe, İstanbul Bağcılar Belediyesi ile kardeş belediyedir (bagcilar.bel.tr, 2019; Özbey, 2016, s. 347).

2.7.4. Borçka İlçesi

Artvin-Hopa yol güzergâhı üzerinde, Çoruh Nehrinin kıyısında bir yerleşim yeri olan ilçenin denizden uzaklığı 36 km., rakım ise 125 m.'dir (Özbey, 2018, s. 57). 4 mahallesi, 38 köyü olan ilçenin (Şekil 2.6) nüfusu 25.500'dür (borcka.gov.tr, 2019). Gür ve doğal ormanlar, berrak akan dereler, şifalı su kaynakları, vadi yamaçları, flora ve fauna gibi önemli turistik değerlere ve özelliklere sahip olan ilçe etkili bir topografyaya sahiptir. Tarih süresince Anadolu'ya geçiş yollarından biri üzerinde bulunması sebebiyle ilçe birçok tarihi ve kültürel değeri barındırmaktadır (Işık, 2015, s. 25; Çakmak, 1997, s. 62).

Şekil 2.6: Borçka ilçe haritası (Artvin Valiliği, 2018, s. 96-97).

İlçenin en önemli turizm değerleri Borçka Karagöl Tabiat Parkı ile Camili Havzasıdır. Karagöl, 368 ha. alana sahip olup 14.08.2002 tarihinde Bakanlar Kurulunca tabiat parkı olarak ilan edilmiştir. Camili Havzası ise UNESCO tarafından 2005 yılında Türkiye'nin ilk biyosfer rezervi ilan edilmiştir. Havza, geçmişten beri ülkemizin önemli biyocoğrafik bölgelerini temsil etmekte olup biyolojik çeşitlilik açısından da zengindir. Camili, bakir doğası ve yaban hayatı ile içe kapalı kendi kültürünü, yaşam tarzını koruyan bir toplumun yaşadığı ender yerlerdendir (Kaymaz, 2012, s. 6).

Camili biyosfer rezervi, 25.258 ha. büyüklükte bir alanı kapsamakta olup kültürel yapı, mimari, doğal kaynaklar, su kaynakları barındırmaktadır. Sahip olduğu 2000'e yakın bitki çeşitliliği ile Antalya ve İstanbul'dan sonra konu ile ilgili ülkenin en zengin üçüncü ili olan Artvin'de devam eden maden, baraj ve yol yapım çalışmalarına rağmen Camili biyosfer rezervinde 990 adet bitki türü yayılış göstermektedir (Eminağaoğlu, 2012, s. 13).

Yerel halkın bir araya gelmesi, birlik ve beraberliğin güçlenmesi ve boğa güreşlerine olan ilgiyi artırmak amacıyla Taraklı Köyünde gerçekleşen boğa güreşleri festival alanı ilçenin diğer turizm değerleri arasındadır. Çoruh Vadisi kenarında aile çay bahçesi, lale, gül ve mevsimlik çiçeklerden oluşan peyzaj çalışmaları ilçeye görsellik katmaktadır. Asma köprüsü, çeşmeleri, peyzaj örnekleri, kamelyaları ile rekreatif alanlara sahip ilçede tamamlanan turizm hizmet tesisi dışında Çoruh Nehri peyzajı, demir köprü ve kent park ilçedeki rekreatif hizmetlere ve turistik faaliyetlere katkıda bulunması beklenen projelerdir.

Bölge turizminin merkezi olan Macahel Köyü ile engebeli bir morfolojiye hâkim olan ilçe ayrıca Kuvapt (1.748 m.), Avyatağı (1.729 m.), Avcıkilise (1.727 m.), Kale (1.021 m.) ve Horon (1.085 m.) gibi tepelere evsahipliği yapmaktadır (Aydınçakır, 2012, s. 1). Camili (Macahel), Çavuşlu (Mürgüvet), Düzköy, Fındıklı, Merkez (Aşağı), Muratlı (Maradit) gibi köy ve merkez camileri tescilli eserler olup geçmiş dönem ahşap süslemelerine örnekler sunmaktadır. İlçe ayrıca İstanbul Beykoz Belediyesi ile kardeş belediyedir (beykoz.bel.tr, 2019; Taşkan, 2011, s. 8).

2.7.5. Murgul İlçesi

Doğusunda Artvin, batısında Arhavi, kuzeyinde Borçka, güneyinde ise Yusufeli ilçeleri ile çevrili olan ilçenin yüzölçümü 406 km²'dir (Portakaldalı, 2008, s. 11). 1 mahalle ve 11 köyden oluşan (Şekil 2.7) ilçenin nüfusu 6.658'dir (murgul.gov.tr, 2019). Oldukça engebeli bir topografyaya sahip olan ilçeye, Hopa-Artvin karayolu üzerinde Borçka ilçesinden asfalt bir yolla ulaşılmaktadır (Sağlam, 2007, s. 3).

Gül, Otluca, Alaca ve Balıklı Dağlarına evsahipliği yapan ilçede Karadeniz iklimi görülmektedir. Bolca yağış olan ve kışları sert geçen ilçenin arazi yapısının kıraç, dağlık ve ormanlık olması tarım arazilerini yetersiz kılmaktadır (Çelikarslan, 2018, s. 4; Çol,

2015, s. 14). İlçe ekonomisi ağırlıklı olarak Damar Köyünde faaliyet gösteren bakır işletmesine dayanmaktadır.

Şekil 2.7: Murgul ilçe haritası (Artvin Valiliği, 2018, s. 114-115).

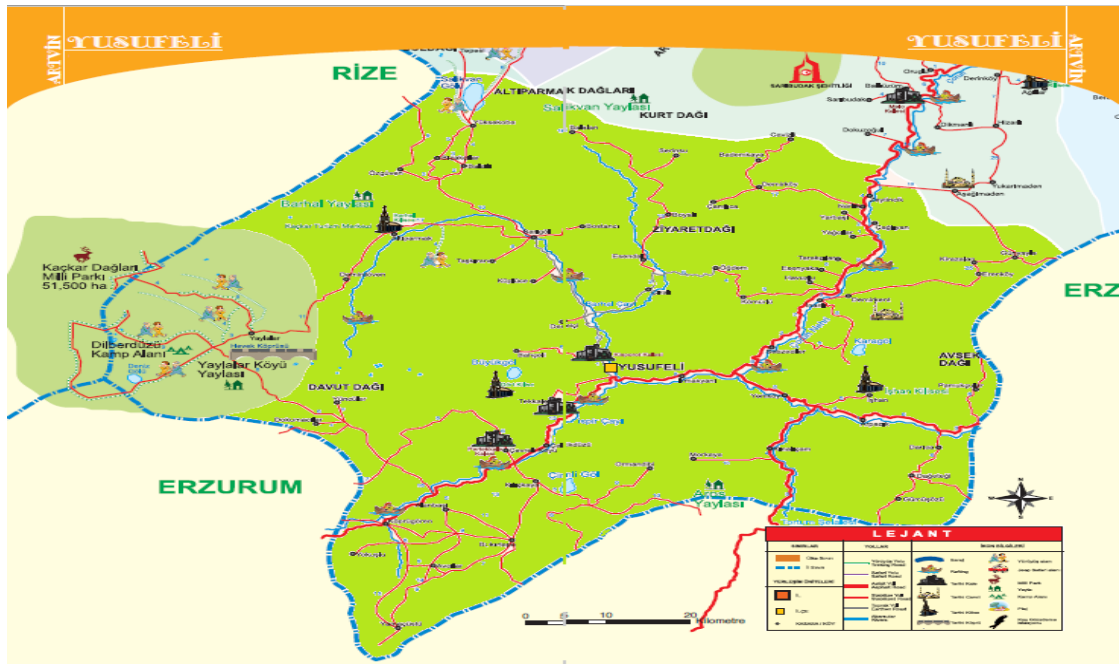
1050'li yıllardaki Selçukluların fethine kadar Pontus-Rum, Bizans ve İran hâkimiyetinde olan Murgul ve bölgesi Yavuz Sultan Selim döneminde Osmanlı İmparatorluğuna katılmıştır (Mihder, 2017, s. 27). 93 Harbinde istilaya uğrayan topraklar 1918'de geri alınmış, Sevr Anlaşması ile sınırlarımız dışında kalmış, fakat 1920'de tekrar Türk topraklarına katılmıştır. 1935-1950 yılları arasında merkezi Damar olan ilçenin ismi 1966 yılında Göktaş olarak değiştirilmiş, 1987 tarih ve 3392 sayılı kanun ile Murgul adı tescillenmiştir (Özaydın, 2016, s. 330).

93 Harbi sonrasındaki yıllarda nüfusunun yarısına yakınının göç ettiği ilçede 1968 yılında Türkiye'nin bakır ihtiyacının karşılanması amacı ile bakır işletmeleri tesisi kurulmuştur (Khorava ve Tsursumia, 2016, s. 88; Doğan, 2008, s. 20). 1898 yılından beri işletildiği bilinen bakır yatağı, 1938'de Etibank'a devredilmiş günümüzde ise 2006 yılından itibaren özel sektör tarafından işletilmektedir (Eti Bakır, 2017, s. 9). İlçedeki bakır cevherinin işlenmesi, coğrafyayı uzun süre asit yağmurları altında bırakmış, yöredeki bitki örtüsünün kaybolmasına neden olmuştur (Oruç, 2010, s. 6).

Bölgenin en önemli vadilerinden Kokolet Vadisinin de içinde bulunduğu Akantaş Köyü, üretilen doğal kestane balı ile bölgenin bal üretim merkezidir. Köy muhtarlığı tarafından oluşturulan etnoğrafya müzesi, kendine özgü ahşap yapıları ile Ardıçlı Köyü, karakteristik mimarisi ile Deliklikaya, off-road, trekking ve avcılık sporları için elverişli alanlara sahip Başköy, çam ağaçlarının evsahibi Çimenli Köyü, boğa güreşleri ve 1.800 m. rakımdaki Karagöl'ün merkezi Damar, yabani hayvan barınağı konumundaki Erenköy, endemik bitkilerin merkezi Kabaca Köyü, şifalı acı suyu, tarihi evleri ve bozulmamış doğası ile Korucular Köyü, Artvin Kafkasör Boğa Güreşleri Festivalinin ilk basamağı olan Özmal Köyü, boz ayıların uğrak yeri olan Petekköy, doğal kayası (Gemkaya) ve şelalesi ile ünlü Yukarı Küre Köyü Murgul ilçesinin birbirinden kıymetli kültürel, tarihi ve turistik değerleridir (Murgul Kaymakamlığı, 2016, s. 4).

2.7.6. Yusufeli İlçesi

Erzurum ile Artvin illeri arasında Çoruh Vadisinin derinliklerinde saklı kalmış tarihi bir kent olan Yusufeli, Gürcü İmparatorluğunun uzun yıllar hüküm sürmüş olduğu bir coğrafyadır. 5 mahalle, 63 köyden oluşan ilçe (Şekil 2.8), 20.794 nüfuslu olup 2,33 km²'lik 4 vadi (Livane, Sancak, Çoruh ve Oltu-Tortum) üzerine konumlanmıştır (yusufeli.gov.tr, 2019; Yusufeli Belediyesi, 2013, s. 190).

Şekil 2.8: Yusufeli ilçe haritası (Artvin Valiliği, 2018; s. 60-61).

Önceleri Erzurum vilâyeti kazası olan Yusufeli, 1926 yılında Artvin vilâyetine nakledilmiş ve bağlanmıştır (Demirel, 2010, s. 194). Çoruh Nehri Havzasının orta Çoruh kesiminde kurulmuş olan ilçe, il merkezinin 85 km. güneybatısında yer almaktadır. Kuzeyinde Artvin Merkez ilçe, Arhavi ilçesi ve Altıparmak Dağı, batısında Rize, doğusunda Erzurum Oltu ilçesi, güneyinde ise Erzurum Tortum ilçesi ve Mescit Dağı ile çevrilidir (Koruk, 2019, s. 19).

Artvin ilinin en geniş yüzölçümüne sahip olan ilçe yeryüzü şekilleri, iklimi, bitki örtüsü, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri ile önemli değerlere sahiptir (Artvinli, 2012, s. 15). Ortalama 1.300-1.400 m. yükseltisi ile bölgenin diğer bölümlerine göre daha fazla yükseltiye sahip olan ilçe ve çevresi, topografik şartlar ve karasal iklimin de etkisi ile ilin diğer bölümlerine göre daha zor coğrafi şartları barındırmaktadır (Yavuz, 2011, s. 14; Dokuz, 2000, s. 2). Dağlık ve engebeli bir coğrafyaya sahip olan ilçede tarımsal arazinin az olmasına karşın yöre halkı zeytin, ceviz, pirinç, hurma gibi sebze ve meyve ürünleri yetiştirme gayreti içerisinde dir.

Yusufeli doğal, tarihi ve kültürel turistik çekicilikleriyle önemli turizm potansiyeline sahiptir. Doğu Karadeniz Bölgesinin turistik açıdan öneminin artması ve dolayısıyla bölgeye yönelik yerli ve yabancı ziyaretçi talebinin de yükselen bir grafiğe sahip olması sebebiyle ilçe, son yıllarda yayla turizmi, milli parklar, göller, rafting, kano (Demirkent ve Sebzeçiler köyleri), offroad, trekking, yaban hayatı, tarihi ve kültürel turizm gibi turizm çeşitleri bakımından ilgi çeken bir destinasyon olmaktadır (Uzun, 2017, s. 87).

Değişik kültürlerle evsahipliği yapmış ilçe özellikle tarihi eserler bakımından zengin bir birikime sahiptir. Kilise, cami, kale, köprü, kule, türbe gibi eserlerden kısmen günümüze dek ulaşabilenler bulunmaktadır (Demirel ve Acar, 2010, s. 138). İnanç ve kültür turizmi kapsamında Altıparmak, İşhan ve Dört Kiliseleri, Demirkent, İnanlı, Kılıçkaya, Öğdem Camileri, Demirkent, İşhan, Kisporot, Tekkale Kaleleri, Hevek Köprüsü gibi değerlerin yanı sıra, Aros, Çamlıbel, Salıkvan, Tekkale, Selant, Yaylalar Köyü yaylaları, Kaçkar Dağlarındaki ve Selant Yaylasındaki buzul gölleri ilçenin potansiyel turizm değerleridir.

İlçe sınırları içerisinde alternatif turizm kapsamında değerlendirilebilecek Tekkale, İşhan, Barhal, Öşvank ve Haho mevkilerini kapsayan kısa tur güzergâhları, Şekerli Tepesi, Tekkale Kilisesi, Naznara mevkii, Altıparmak, Yaylalar ve Olgunları kapsayan orta tur güzergâhları, Dilberdüzü, Körahmet, Zinahmet, Piçankara, Balalan, Yüksekoba,

Karbasan, Bavut'u kapsayan uzun tur güzergâhları ile Çıralı, Öğdem, Sarıgöl, Kilyon, Kılıçkaya, Çınagara gibi mevkileri kapsayan safari parkurları bulunmaktadır (Çelik, 2005, s. 58).

İlçede yer alan Barhal Vadisi sahip olduğu biyolojik çeşitlerden dolayı korunması gereken bir bölgedir. Rekreatif, estetik, bilimsel ve turistik tüm fonksiyonlara cevap verebilecek bir potansiyeli olan vadi ayrıca tarım ve ormancılık gibi kullanım alanları için de elverişlidir (Aksu, 2015, s. 115). Barhal çayının bir kolu da Altıparmak sıradağlarına uzanmaktadır. Barhal çayının kaynağını sıradağlarda yer alan 14 buzul ve krater göllerden biri oluşturmaktadır. Çoruh Nehrine oranla daha sakin bir yapıya sahip olan Barhal, ilçe çıkışında Çoruh Nehri ile birleşmektedir (Karasüleymanoğlu, 2018, s. 89).

Tarihi önemi yanında doğa ve spor kenti olan ilçede kano, rafting, safari, oryantiring ve güreş etkinliklerin yanı sıra ulusal festivaller de gerçekleştirilmektedir. Ayrıca sanatsal, sportif, geleneksel, bilimsel, kültürel alanlarda ilçenin genç nüfusu türlü faaliyetlerle buluşturularak yöre kültürünü yaşatma ve bölgeyi tanıtmaya amaçlı etkinlikler düzenlenmektedir. Kadın Kültür ve Sanat Evi Yöresel Kilim Dokuma Atölyesi, Seyir Tepesi, Yaban Hayat Müzesi, Minia Yusufeli projeleri ile ilçeye kültür ve turizm açısından katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Mahalli İdareler Araştırma ve Geliştirme Merkezi (MİARGEM) tarafından 18-19 Temmuz 2017 tarihleri arasında düzenlenen 'Etkin Belediye' ulusal proje yarışmasında Yusufeli Belediyesi Sosyal Ekonomik Projeler kategorisinde 'Yaşlı Konukevi Projesi' ile ikinci olmuştur. Bu örnek, ilçe kurum ve kuruluşlarının kültürel faaliyetler açısından bölgesel ve ulusal anlamda etkili çalışmalar gerçekleştirdiğini göstermektedir (Yusufeli Belediyesi, 2018, s. 11).

2.7.7. Ardahan İlçesi

41°07'-42°26' doğu boylamları ile 40°35'-41°32' kuzey enlemleri arasında yer alan ilçenin doğusunda Ardahan, batısında Artvin Merkez köyleri, kuzeyinde Şavşat, güneyinde Erzurum Olur ilçesi yer almaktadır (Köse, 2017, s. 2). 969 km² yüzölçümüne sahip olan ilçe, 1 mahalle ve 49 köyden oluşmakta olup (Şekil 2.9) nüfusu 12.056'dır (ardanuc.gov.tr, 2019). İlçe arazisinin yaklaşık %32'si orman, %8'i çayır ve mera, %56'sı ise elverişsiz arazidir (Altunkaya, 2019, s. 25).

Şekil 2.9: Ardahan ilçesi haritası (Artvin Valiliği, 2018, s. 38-39).

Tarihin çeşitli dönemlerinde, sahip olduğu kalenin sağladığı imkânlar sebebiyle bazı krallıkların yönetim merkezi olan Ardahan ilçesi kaynaklarda Grekçe 'Ardanoutzi', Latince 'Adranutzium', Gürcüce 'Artanuji', Ermenice 'Artanus' olarak geçmekte olup Osmanlı döneminde adlandırılan Gevhernik isminin uzantısıdır (Koroğlu, 1997, s. 4; Rızvanoğlu, 1993, s. 1).

Genellikle eski Anadolu Türkçesinin özelliği görülen Ahıska Türkleri atalarının yaşadığı topraklardan olan Ardahan coğrafyasında öğrenim gören yöre çocuklarının farklı şehirlere memur olarak atanmaları, dış ülkelere yakınlık ve çalışma olanakları göçlere neden olmuş, yörede kalan yaşlıların işlerinin aksaması ve yakınlarının onları yanlarına almaları gibi sebeplerle de bölge nüfusunda azalmalar olmuştur (Durmuş, 2010, s. 109; Önal, 2005, s. 10; Pehlivan, 1993, s. xi).

Karasal iklim görülmesine rağmen Çoruh Vadisi kısmında yer alan köylerinde zeytin, vadisinde ise kiraz yetişmekte olan ilçe İstanbul Beylikdüzü Belediyesi ile kardeş belediyedir (milliyet.com.tr, 2014; Önal, 2006, s. 30).

2.7.8. Şavşat İlçesi

Doğusunda Ardahan ili, güney ve güneybatısında Ardahan ilçe, batısında Artvin Merkez ve Borçka ilçeleri, kuzeyinde ise Gürcistan Devleti yer alan ilçe toprakları Karadeniz sahil iklimi ile karasal iklim geçiş kuşağında yer almaktadır (Erdoğan, 2014, s. 60). 3 mahalle ve 65 köyden oluşan (Şekil 2.10), 17.606 nüfusa sahip (savsat.gov.tr, 2019) ilçenin batı ve kuzeybatı yönünü sınırlandıran Karçal (3.537 m.), kuzeyde Arsiyan (2.250 m.) ve Cin (3.000 m.), doğuda Ardahan sınırındaki Sahara (2.650 m.), güneyde ise Karagöl (3.050 m.) engebeli bir araziye yayılmış olan ilçeyi çevreleyen dağlardır (Demiral, 2018, s. 11; Barut, 2010, s. 8).

Şekil 2.10: Şavşat ilçe haritası (Artvin Valiliği, 2018, s. 48-49).

Tarihi geçmişinde; Eskiçağda Hurri, Urartu, Kulk, Kimmer, Saka-İskit, Oğuz-Part, Ortaçağda Sasani, Bizans ve Mesketiya, Şaman Hazar, Apkaz Bağratlı, Selçuklu, Moğol-İlhanlı, Çıldır Atabekleri, Yeni ve Yakınçağda ise Osmanlı hâkimiyetleri ile 93 Harbinden söz edilen ilçe coğrafyası 42°10-42°30 doğu meridyenleri ve 41°06-41°25 kuzey paralelleri arasında yer almaktadır (Polat, 2000, s. 7). Büyük ölçüde tarım üretimine dayalı ilçe ekonomisini büyük ve küçükbaş hayvancılık ile arıcılık faaliyetleri desteklemektedir. Turizm faaliyetleri 1.317 km² yüzölçümüne sahip ilçenin son yıllardaki

önemli gelir kaynakları arasında yer almaktadır (Temel, 2010, s. 13; Akkoyun, 2009, s. 144).

Gürcü dilinde kara orman (şav-şad) anlamına gelen ilçede, 1994 yılında Orman Bakanlığı tarafından milli park olarak ilan edilen Karagöl-Sahara Milli Parkı yer almaktadır. Milli park, toplam 3.304 ha. büyüklüğe sahip olup 1.150-2.600 m. yükseltiler arasında değişen Karagöl ve Sahara Yaylası olmak üzere 2 farklı bölümden oluşmaktadır (Demirtaş, 2012, s. 3). Milli park içerisinde bulunan Karagöl, ilçenin kuzeyinde yer almakta olup ilçeye uzaklığı 25 km.'dir. Toprak kayması ve çöküntü olayları neticesinde oluşan gölün denizden yüksekliği 1.630 m., yüzeysel alanı 6 ha., derinliği ise 33 m.'dir (Akman, 2008, s. 37).

Flora, fauna, orman, karagöl, çayırılık, yayla gibi doğa özelliklerinin üst seviyede olduğu, alternatif turizm türlerinin her çeşidine olanak sağlayan coğrafyasına eklenen zengin kültür yapısı, ilçeye uluslararası bir unvan olan 'Sakin Şehir' (Cittaslow) değeri katmıştır (Aytekin, 2018, s. 32).

Sınırları içerisinde, Uluslararası Doğayı Koruma Birliği (International Union for Conservation of Nature) 'IUCN' tarafından belirlenen dünyanın en önemli 25 karasal ekolojik bölgesini de barındıran Karagöl-Sahara Milli Parkı, Dünya Yaban Hayatı Fonu (World Wildlife Fund) 'WWF' tarafından öncelikli 200 ekolojik bölgeden birisi olarak tanımlanmaktadır. Flora ve vejetasyon açısından oldukça önemli özelliklere sahip olan Milli Parkı, Avrupa-Sibirya ve İran-Turan fitocoğrafik bölgeleri arasındaki geçiş zonunda yer almaktadır (Akar, 2012, s. 5).

Topraklarının yarısından fazlası ormanlarla kaplı olan ilçede yaylalar ve ormanlar birçok turizm türünü gerçekleştirmeye elverişlidir. Doğa yürüyüşleri, kış sporları, kaya tırmanışı, yamaç paraşütü, akarsu sporları, karavan turizmi gibi türler açısından alternatif turizm potansiyeline sahip olan ilçede 600 yılı aşkın süredir dededen toruna devam eden bir gelenek olan kar şenlikleri organizasyonu, kızak yarışmaları ve kış etkinlikleri Sahara Dağı eteklerinde gerçekleştirilmektedir.

İlçede ayrıca jeotermal aktivite belirtisi olan kaynaklar yer almaktadır. Bu kaynaklardan elektrik üretimi, konut ısınması ve seracılık alanlarında yararlanma imkânının yanı sıra ilgili faaliyetlerin turizm ve iktisadi açılardan ilçeye ve bölgeye katkı sağlaması beklenmektedir. Sıcak su, maden suyu, soğuk su gibi yeraltı kaynaklarının Pınarlı ve

Çoraklı Köyleri ile Bilbilan Yaylasında yer aldığı ilçe Konya Selçuklu Belediyesi ile kardeş belediyedir (artvin.gov.tr, 2019; Subaşı, 2019, s. 87).

2.8. Artvin Destinasyonunun Turistik Özellikleri

Artvin il ve ilçelerinde tespit edilen turizm alanları (Şekil 2.11) ile bu alanlarda uygulanan ve uygulanması muhtemel turizm türleri Canöz (2019), Demirhan ve Çilli (2017), Akyol (2015), Haberal (2013), Yıldırım (2007), Ünsal (2006), Kadiroğlu ve diğ. (2002), Kalyoncu (2002), Aytekin (1996), Bayrak (1994) ve Eroğul (1993)'ün çalışmalarından derlenerek aşağıda değerlendirilmektedir:

Şekil 2.11: Artvin il turizm haritası (Artvin Valiliği, 2012, s. 12-13).

- a) Botanik turizmi: Artvin yerli ve yabancı ziyaretçilerce özellikle fauna ve flora çeşitliliği yönünden ilgi çeken bir destinasyondur. Çoruh Nehri, Barhal ve Kamilet Vadileri botanik açıdan turizm faaliyetlerine uygun bölgelerdir. Bu vadilerde ve dağ eteklerinde kelebek, kuş ve yırtıcı hayvan yaşam alanları bulunmaktadır.
- b) Ekoturizm: Destinasyonda yer alan milli parklar, korunan alanlar, doğal ve krater göller, folklorik değerler ön plana çıkan potansiyel ekoturizm değerleridir. Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanan 'Doğu Karadeniz Turizm Master Planı' çerçevesinde

‘Yeşil Yol’ projesinin de destinasyonun ekoturizm değerlerine katkı sağlaması beklenmektedir.

- c)** Festival turizmi: Artvin destinasyonunda yöresel, bölgesel, ulusal ve uluslararası birçok festival ve şenlik etkinlikleri düzenlenmektedir. Kültür, turizm, sanat, karakucak güreş, âşıklar, yayla, arıcılık, ekoturizm, deniz, pancar, gevrek ve boğa gibi başlıklar altında düzenlenen etkinlikler destinasyonun festival turizmi değerleridir.
- d)** Gastronomi turizmi: Mutfak kültürü oldukça çeşitli olan destinasyonda çorba, kahvaltılık, sebze, et ve taneli yemekler, hamur işleri ile tatlılar yöreye özgü bir şekilde yapılmakta ve sunulmaktadır. Tarih süresince Laz, Gürcü ve Anadolu mutfaklarının etkisini taşıyan destinasyonda zengin ve çeşitli bir mutfak kültürü bulunmaktadır. Coğrafi işaret olarak tescil edilen yöresel ‘Puçuko’ yemeği ile ‘Laz Böreği’ tatlısı gibi değerlerin tanıtımının artması ile yerli ve yabancı ziyaretçilerin bu kültürü keşfetmelerine yönelik etkinlikler destinasyona katkı sağlayacaktır.
- e)** Gençlik turizmi: Seyahatlerinde daha çok eğlenme, keşfetme ve öğrenme güdülerini tercih eden 16-29 yaş arası bireylerin oluşturduğu gençlik turizmine yönelik Artvin destinasyonunda birçok turistik değer bulunmaktadır. Yaylalarda düzenlenebilecek yürüyüş turları, yabani ve doğal hayatı keşfetme gibi organizasyonlar genç ziyaretçilerin ilgisini çekebilecek faaliyetlerdir. Bu doğrultuda destinasyonda özellikle hostel ve pansiyon tarzı konaklama birimlerinin nitelik ve nicelik açısından çoğaltılması gerekmektedir.
- f)** İnanç turizmi: İl merkezi ve ilçelerdeki cami, kilise, mezarlık, türbe, manastır, şapel, hazire gibi yapıtlar inanç turizmi kapsamında değerlendirilebilecek eserlerdir. İslamiyet ve Hristiyanlık dönemlerinden günümüze ulaşabilen yapılar destinasyondaki inanç turizmi değerleridir.
- g)** Kamp ve karavan turizmi: Sahil şeridinde yer alan plajlarda, orman içi dinlenme yerlerinde, milli parklarda kamp ve karavan turizmi için uygun yerler mevcuttur. Kemalpaşa plajı ve çevresi, Kopmuş plajı (Hopa), Karagöl ile Macahel UNESCO biyosfer rezerv alanı (Borçka), Karagöl-Sahara Milli Parkı ile Bazgiret Köyü ve Cancir Yaylası (Şavşat), Hatila Vadisi Milli Parkı, Kafkasör Turizm Merkezi (Artvin) ve İrsa Yaylası (Artvin), Barhal Vadisi ile Yaylalar Köyü ve Kaçkar Turizm Merkezi

(Yusufeli), Cehennem deresi kanyonu ile Bilbilan Yaylası (Ardanuç) ve Sırtıyla Gölü (Arhavi) destinasyondaki kamp ve karavan turizmüne uygun alanlardır.

- h)** Kırsal turizm: Tarihi, kültürel ve yöresel değerler ile tahrip edilmemiş doğal yapılar olan Artvin destinasyonunda önemli kırsal turizm potansiyeline sahip alanlar yer almaktadır. Kendine özgü kültürel ve yöresel değerlerin yer aldığı il merkezi, ilçeler ve köyler, turistik açıdan önemli değerlere sahip olmakla birlikte özellikle kırsal kalkınmaya katkı sağlayabilme adına değerlendirilmelidir.
- i)** Kış turizmi: Kar kalitesi ve kalma süresi özellikleri, destinasyondaki turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılabilmesi adına önemli bir farklılıktır. Avrupa, Amerika ve Kanada'dan gelenlere evsahipliği yapan Yusufeli ilçesindeki Yaylalar Köyü bölgede ön plana çıkan dağcılık ve kayak etkinliklerini içeren tur kayağı yürüyüş seçeneklerine evsahipliği yapmaktadır.
- j)** Kongre turizmi: Son yıllarda inşa edilen kültür merkezleri ve yıldızlı konaklama işletmeleri, destinasyonda gerçekleştirilecek etkili tanıtım ve pazarlama faaliyetleri ile kongre turizmüne yönelik değerlendirilebilme potansiyeline sahiptir. Özellikle AÇÜ'nün gerçekleştirmiş olduğu ulusal ve uluslararası kongre, panel, sempozyum gibi etkinlikler kongre turizmi açısından önemli örneklerdir.
- k)** Kültür turizmi: Geleneksel mimari, yerel mutfak, müzik, dans gibi özellikler bir destinasyonun kültür hazineleridir. Bu değerler, Karadeniz ve Doğu Anadolu kültürünün karışım özelliklerini taşıyan Artvin'de çok fazla çeşitlilik göstermektedir. Tescilli taşınmaz varlıklara ve önemli folklorik miraslara evsahipliği yapan destinasyon, geçmişin aynası niteliğinde birçok eser barındırmaktadır. İl genelinde gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ve kazı çalışmaları neticesinde Orta Çağdan Cumhuriyet dönemine dek inşa edilen birçok yol, köprü kalıntıları ve İslami eserler ortaya çıkmıştır (Aktaş, 2018, s. 32). Bölge turizmüne ve kültürel etkinliklere katkı sağlayacak potansiyele sahip olan bu eserler, özellikle kültür turizmi kapsamında değerlendirilmelidir.
- l)** Mağara turizmi: Destinasyonda yer alan ve koruma altına alınan Bal (Ardanuç) ve Savangin Mağaraları (Yusufeli) tescilli kültür varlığı olarak turistik değer taşımaktadır. Ayrıca Küplüce Mağarası (Ardanuç) da destinasyondaki tarihi kalıntılar arasındadır.

- m) Sağlık turizmi:** Destinasyonda birçok sağlıklı iklim kuşağı bulunmaktadır. Özellikle köyler ve yaylalar sağlıklı ve uzun hayatlara evsahipliği yapan doğal yaşam merkezleridir. Kuzey Avrupa ülkelerinden esinlenerek gerçekleştirilebilecek sağlık turizmi projeleri destinasyonda termal, medikal, üçüncü yaş ve engelli turizm türlerine olan ilgiyi artırabilecek potansiyele sahiptir.
- n) Spor turizmi:** Jeep safari, olta balıkçılığı, akarsu etkinlikleri, kanyon faaliyetleri, yamaç paraşütü, çim kayağı, baraj aktiviteleri, helikopter kayağı, bisiklet turları, trekking, atlı doğa gezileri, avcılık, kuş gözlemciliği gibi alternatif turizm türleri, Artvin destinasyonunda gerçekleştirilebilecek sportif amaçlı turizm faaliyetleridir. Destinasyonda yer alan Kaçkar-Karçal-Altıparmak-Yalnızçam Dağları, Çoruh Nehri, Cehennem Deresi Kanyonu, Bilbilan ve Sahara Yaylaları benzeri sportif faaliyetlere evsahipliği yapabilecek yerlerdir.
- o) Yayla turizmi:** Özellikle Yusufeli, Şavşat, Ardanuç, Borçka ve Arhavi ilçelerinde yer alan yaylaların turizm değeri bulunmaktadır. Yaylalar sadece yazın gidilecek alanlar değil, Artvin destinasyonuna sağlık, kültür, botanik, doğa, dağ, orman, kamp gibi özellikler açısından da değer ve anlam katan yerlerdir.

Kıyı sahaları biyoklimatik şartlar açısından konforlu olan coğrafyada, aşınım yüzeyleri ve yapıları dar ve derin özellik taşıyan, derinlikleri 600 ila 1.300 m. aralarında değişen vadiler (Artvin-İspir arasında Çoruh 600-1.500, Yusufeli-Barhal arasında Altıparmak 800-1.000, Artvin-Şavşat arasında Okçular 700-1.300) yer almaktadır (Atalay ve diğ., 1984, s. 29). Bu alanlar özellikle açık hava turizm faaliyetleri açısından da elverişli sahalardır (Özşahin ve diğ., 2015, s. 1071).

Bu bilgiler doğrultusunda; botanik, ekoturizm, festival, gastronomi, gençlik, inanç, kamp ve karavan, kırsal, kış, kongre, kültür, mağara, sağlık, spor ve yayla turizmi potansiyeli bulunan Artvin il ve ilçelerindeki birçok tarihi ve kültürel yer, destinasyonun turizm değerleri olmakla birlikte, geçmiş ve gelecekle ilgili günümüz nesline farklı konularda bilgi ve ilham kaynağı oluşturmaktadır. Coğrafi konum, yükseklik ve topografik şartlar, ilin biyoklimatik konfor şartlarının dağılışı da turizm potansiyeli olan bölgeleri etkilemektedir.

2.9. Artvin Turizmi ile İlgili Genel Bilgiler

Çalışmanın bu kısmında Kültür ve Turizm Bakanlığı YİGM, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve İl Özel İdaresi kurumlarından elde edilen bilgiler doğrultusunda Artvin il ve ilçeleri ile ilgili turizm istatistiklerine yer verilmektedir.

Bu bilgiler arasında konaklama tesisleri ve envanteri, seyahat acenteleri, Sarp Sınır Kapısından giren yolcu sayıları, özel statülü (tarihi, arkeolojik, kentsel sit) alanlar, düzenlenen ev pansiyonculuğu ve işbaşı eğitim kursları, tescilli kültür varlıkları, düzenlenen festival ve şenlikler, yapımı düşünülen festival ve mesire alanları, kültür-sanat-turizm etkinliklerine yönelik bakanlık destekleri, açılan geleneksel Türk el sanatları kursları, inşaat-bakım-onarım-restorasyon çalışmaları, yatırım süreci devam eden gerçekleştirilmesi planlanan projeler yer almaktadır.

Elde edilen bilgiler doğrultusunda il genelinde 100'ün üzerinde tesis, 2.000'in üzerinde oda ve 5.000'e yakın yatak olduğu görülmektedir (Tablo 2.5). Bu rakamlardan yararlanan yerli ve yabancı ziyaretçilerin bilgileri incelendiğinde ise ortalama beş güne yakın kalış süresi ve %58 doluluk oranı görülmektedir (Tablo 2.6).

İl genelindeki seyahat acentelerinin sayısı onsekizdir (Tablo 2.7). Sınır kapısının destinasyona katkısı değerlendirildiğinde üç buçuk milyon kişinin Sarp'tan giriş yaptığı görülmektedir (Tablo 2.8).

Özel statülü alan sayısının yirmibir olduğu (Tablo 2.9) il genelinde, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü aracılığıyla ev pansiyonculuğu ve işbaşı eğitim kursları (Tablo 2.10) düzenlenmektedir.

İl genelinde tespit edilen 337 adet tescilli kültür varlığı (Tablo 2.11) bulunmaktadır. Destinasyonda ayrıca ulusal ve uluslararası düzenlenen festival ve şenlikler (Tablo 2.12) de yer almaktadır. Destinasyon genelinde gerçekleştirilen kültür, sanat ve turizm etkinlikleri Kültür ve Turizm Bakanlığınca da desteklenmektedir (Tablo 2.13). Geleneksel Türk el sanatları kursları da il genelinde ilgi gören etkinlikler arasındadır (Tablo 2.14).

Tablo 2.5: Konaklama tesisleri envanteri (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

İlçe	Bakanlık Belgeli Tesis	Bakanlık Belgeli Oda	Bakanlık Belgeli Yatak	Mahalli Belgeli Otel	Mahalli Belgeli Otel Oda	Mahalli Belgeli Otel Yatak	Mahalli Belgeli Pansiyon	Mahalli Belgeli Pans. Oda	Mahalli Belgeli Pans. Yatak	İlçe Bazında Toplam		
										Tesis	Oda	Yatak
Merkez	4	157	313	21	391	822	-	-	-	24	437	906
Ardanuç	1	27	54	3	27	64	-	-	-	4	54	118
Arhavi	-	-	-	3	106	210	2	21	47	5	127	257
Borçka	1	28	52	6	100	186	18	148	390	25	276	628
Hopa	5	421	897	20	463	750	-	-	-	25	884	1647
Murgul	-	-	-	1	16	36	-	-	-	1	16	36
Şavşat	1	36	72	12	166	352	2	10	44	17	242	528
Yusufeli	1	24	52	9	144	317	9	117	256	19	285	625
Toplam	13	692	1440	75	1413	2737	31	296	737	119	2319	4741

Tablo 2.6: Konaklama tesisleri istatistikleri (YİGM, 2019).

İlçe	Tesise Geliş Sayısı			Geceleme			Ortalama Kalış Süresi (Gün)			Doluluk Oranı (%)		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Merkez	2.768	53.888	56.656	5.210	84.923	90.133	4,68	3,12	3,90	4,34	64,52	68,86
Ardanuç	104	3.302	3.406	263	12.904	13.167	3,77	23,86	13,82	1,65	98,27	99,92
Arhavi	602	8.962	9.564	641	1.1157	11.798	1,06	1,24	1,15	0,70	12,15	12,85
Borçka	2.830	13.544	16.374	5.212	23.368	28.580	3,60	3,23	3,41	12,80	45,75	58,55
Hopa	16.678	111.556	128.234	28.479	141.222	169.701	5,59	4,40	5	16,58	79,69	96,27
Murgul	13	3669	3.682	49	4.206	4.255	3,77	1,15	2,46	0,38	32,45	32,83
Şavşat	1.955	8.308	10.263	4.173	15.446	19.619	4,25	3,60	3,92	11,93	41,36	53,29
Yusufeli	795	6.488	7.283	1.625	13.213	14.838	4,05	4,09	4,07	3,49	39,24	42,73
Toplam	25.745	209.717	235.462	45.652	306.439	352.091	3,85	5,59	4,72	6,48	51,68	58,16

İl genelinde 18 adet seyahat acentesi faaliyet göstermektedir. En çok seyahat acentesinin yer aldığı ilçe Hopa olmakla birlikte, Ardanuç, Murgul ve Şavşat ilçelerinde seyahat acentesinin olmaması dikkat çekmektedir.

Tablo 2.7: Seyahat acenteleri (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019).

İlçe	Grubu	Adet
Merkez	A	4
Ardanuç	-	-
Arhavi	A	2
Borçka	A	3
Hopa	A	6
	B	1
Murgul	-	-
Şavşat	-	-
Yusufeli	A	2
Toplam	A + B	18

2018 yılında gelen yabancıların giriş yaptıkları sınır kapılarının bağlı olduğu iller sıralamasında, Artvin ili 2.360.370 kişi ve yaklaşık %6 oranla İstanbul, Antalya, Edirne ve Muğla'dan sonra 5. sırada yer almıştır. 2010 ve sonrasındaki veri ve rakamlar Gürcistan ile ilişkilerin ve Sarp Sınır Kapısının siyasi ve ekonominin yanı sıra turizm açısından da önemini gözler önüne sermektedir (YİGM, 2018, s. 3).

Tablo 2.8: Sarp Sınır Kapısından yurda giren yolcu sayıları (YİGM, 2018).

Sarp Sınır Kapısından Yapılan Girişler								
Yıl	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Yurda Giren Vatandaşlar	424.169	579.421	1.281.218	1.384.295	1.226.543	1.197.566	1.010.926	892.022
Yurda Giren Yabancılar	1.147.541	1.222.019	1.515.094	1.879.695	1.871.954	2.016.959	2.352.130	2.664.223
Toplam	1.571.710	1.801.440	2.796.312	3.263.990	3.098.497	3.214.525	3.363.056	3.556.245

Tablo 2.9: Özel statülü alanlar (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

	Merkez	Ardanuç	Arhavi	Borçka	Hopa	Murgul	Şavşat	Yusufeli	Toplam
Arkeolojik Sit	2	1	-	-	-	-	-	-	3
Kentsel Arkeolojik Sit	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Tarihi Sit	1	-	-	1	-	1	-	-	3
Doğal Sit	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Milli Park	1	-	-	-	-	-	1	1	3
Tabiat Koruma Alanı	-	-	-	2	1	-	-	-	3
Tabiat Parkı	-	-	-	1	1	-	1	1	4
Nitelikli Doğal Koruma Alanı	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Turizm Merkezi	-	-	-	-	-	-	-	1	1
Kültür Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi	1	-	-	-	-	-	-	-	1
İlçe Toplamları	5	3	-	4	2	1	3	3	21

- a) Arkeolojik Sit alanları: Okumuşlar Köyü (Merkez), Pırnallı Köyü Porta Manastırı (Merkez), Gevhernik Kalesi (Ardanuç).
- b) Kentsel arkeolojik Sit alanı: Adakale Mahallesi (Ardanuç).
- c) Tarihi Sit alanları: Sarıbudak Köyü Şehitliği (Merkez), Borçka Şehitliği, Murgul Küre Şehitliği.
- d) Doğal Sit alanı: Meydancık Papart Bölgesi (Şavşat).
- e) Milli parklar: Karagöl Sahara (Şavşat), Hatıla Vadisi (Merkez), Kaçkar Dağları (Yusufeli).
- f) Tabiat koruma alanları: Camili Efeler (Borçka), Camili Gorgit (Borçka), Çamburnu (Hopa).
- g) Tabiat parkları: Karagöl (Borçka), Altıparmak (Yusufeli), Güneşli ve Balıklı Şelaleleri (Hopa), Tavşan Tepesi (Şavşat).
- h) Nitelikli doğal koruma alanı: Cehennem Deresi Kanyonu (Ardanuç).
- i) Turizm merkezi: Kaçkar (Yusufeli).
- j) Kültür turizm koruma geliştirme bölgesi: Kafkasör (Merkez).

Ayrıca Zeytinlik Köyü ve Çevresi (Merkez), Güleş Köyü (Ardanuç), Balıklı Köyü (Arhavi), Atanoğlu Köyü (Borçka), Başköy Köyü (Hopa), Kemalpaşa, Yavuzköy-Düzenli-Kocabey köyleri (Şavşat) ile İşhan Köyü (Yusufeli) gibi yerleşim yerlerinin de turizm merkezi olma potansiyelleri bulunmaktadır.

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından düzenlenen eğitim ve kurslar, özellikle yerel halkın ilgi gösterdiği faaliyetlerdir.

Tablo 2.10: Düzenlenen ev pansiyonculuğu ve işbaşı eğitim kursları (İl Kültür ve Turizm Md., 2018).

Yıl	Yer	Kurs-Eğitim	Kursiyer Sayısı
2018	Borçka, Klaskur	Ev Pansiyonculuğu Eğitim Kursu	26
2018	Şavşat, Merkez	Ev Pansiyonculuğu Eğitim Kursu	24
2018	Artvin, Merkez	İşbaşı Eğitim (Yiyecek-İçecek Servisi) Kursu	10
2017	Arhavi, Merkez	Ev Pansiyonculuğu Eğitim Kursu	24
2016	Artvin, Merkez	İşbaşı Eğitim (Yiyecek-İçecek Servisi) Kursu	20
2015	Murgul, Merkez	Ev Pansiyonculuğu Eğitim Kursu	23
2013	Borçka, Merkez	Ev Pansiyonculuğu Eğitim Kursu	69
2009	Borçka, Klaskur	Ev Pansiyonculuğu Eğitim Kursu	24
2008	Yusufeli, Yaylalar	Ev Pansiyonculuğu Eğitim Kursu	25
2005	Şavşat, Meydancık	Ev Pansiyonculuğu Eğitim Kursu	29
2005	Borçka, Maçahel	Ev Pansiyonculuğu Eğitim Kursu	38
Toplam			311

Tüm ilçelerde ve turizm potansiyeli olan bölgelerde düzenlenen bu kurslar, yerel ve bölgesel olarak dikkat çekmekte, kültür ve istihdama da katkı sağlamaktadır. Son yıllarda öne çıkan eğitim ve kurs başlıkları ev pansiyonculuğu ile yiyecek-içecek hizmetleri olmuştur.

Artvin destinasyonunun tarihi ve kültürel değerleri, tescilli kültür varlıkları adı altında günümüzde korunmaya çalışılmakta, yöre geçmişine ışık tutmaktadır. Cami, kilise, kale, köprü, konut, türbe, çeşme, mağara, kaya odası, anıt ağaç, hamam, kalıntı, dükkân, okul, minare, depo, mezarlık, kule, şato, mahzen, su kuyusu ve Sit alanı örneklerinden oluşan tescilli kültür varlıkları, Artvin destinasyonu için önemli turistik eserlerdir.

Özellikle Merkez ve Arhavi ilçeleri barındırdığı tescilli kültür varlıkları ile ön plana çıkmaktadır. Merkez ilçedeki tescilli kültür varlıkları sayısı tüm ildeki tescilli kültür varlıkları sayısının %24'üne karşılık gelmektedir. Arhavi ilçesindeki tescilli kültür varlıkları sayısı ise tüm ildeki tescilli kültür varlıkları sayısının %22'sidir. Diğer ilçelerin barındırdığı tescilli kültür varlıkları oranları Şavşat-%14,84, Ardanoç-%14,54, Yusufeli-%9,50, Borçka-%8,90, Hopa-%5,34 ve Murgul-%1,19 şeklinde sıralanmaktadır.

Artvin sınırları içerisinde yer alan tescilli kültür varlıklarının türlerine bakıldığında ise en fazla eserin konut olduğu (137 adet), sonrasında ise cami (elli adet), köprü (otuzbeş adet), kale (yirmiyedi adet), kilise (yirmi adet), mezarlık (onüç adet) ve çeşme (onbir adet) şeklinde sıralandığı görülmektedir.

Tablo 2.11: Tescilli kültür varlıkları (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

	Merkez	Ardanuç	Arhavi	Borçka	Hopa	Murgul	Şavşat	Yusufeli	Toplam
Cami	10	5	7	8	5	1	8	6	50
Kilise	2	2	1	2	1	-	3	9	20
Kale	4	5	1	1	-	-	5	11	27
Köprü	2	2	5	14	6	2	4	-	35
Konut	50	5	59	-	4	-	15	4	137
Türbe	2	3	-	-	-	-	1	-	6
Çeşme	4	5	1	1	-	-	-	-	11
Mağara	-	1	-	-	-	-	-	1	2
Kaya odası	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Anıt ağaç	-	-	-	-	1	-	-	1	2
Hamam	1	1	-	-	-	-	-	-	2
Kalıntı	-	2	-	1	-	-	6	-	9
Dükkân	2	6	-	-	-	-	-	-	8
Okul	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Minare	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Depo	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Mezarlık	-	9	-	1	-	-	3	-	13
Kule	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Şato	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Mahzen	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Su kuyusu	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Sit alanı	3	2	-	1	-	1	-	-	7
Toplam	80	49	74	30	18	4	50	32	337

Festival, şenlik gibi etkinlikler Artvin destinasyonu için önemli kültürel ve tarihi değerlerdir. Yöre ve bölge halkı ile farklı coğrafyalardan gelen insanların tanışmasına ve kaynaşmasına vesile olan bu etkinlikler destinasyonun ulusal ve uluslararası alanda tanınmasına da olanak sağlamaktadır.

Tablo 2.12: Festival ve şenlikler (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

	Ulusal	Uluslararası	Toplam
Merkez	11	1	12
Ardanuç	15	-	15
Arhavi	3	1	4
Borçka	6	-	6
Hopa	1	1	2
Murgul	2	1	3
Şavşat	9	-	9
Yusufeli	24	-	24
Toplam	71	4	75

Artvin destinasyonundaki kültür, sanat ve turizm etkinlikleri Kültür ve Turizm Bakanlığınca da desteklenmektedir. Bu ve benzeri etkinliklerin ulusal ve uluslararası açıdan bilinirliğinin artması ve diğer destinasyonlara örnek olması açısından diğer ilgili kurum ve kurumlarca da desteklenmesi gerekmektedir.

Tablo 2.13: Kültür, sanat, turizm etkinlikleri Bakanlık destekleri (İl Kültür ve Turizm Müd., 2018).

Yıl	Başvuru Sayısı	Destek Verilen Etkinlik	Tutar (TL)
2018	29	11	212.000
2017	30	20	113.000
2016	24	13	81.000
2015	28	23	357.000
2014	25	19	151.000
2013	23	18	122.000
2012	17	17	73.000
2011	11	11	57.000
2010	9	9	63.000
2009	5	5	25.500
2008	1	1	2.500
2007	2	2	8.000
2006	1	1	8.000
2004	2	2	10.000
Toplam	207	152	1.283.000

Sahip olduğu kültürel imgeler arasında önemli bir yer kaplayan el sanatları, Artvin destinasyonunda kurs ve farklı etkinliklerle öğretilmeye ve unutulmamaya

çalışılmaktadır. Bu doğrultuda il merkezi ve ilçelerde farklı başlıklar altında kamu ve özel sektör destekli kurslar açılmaktadır. Kilim dokuma, hasır örme, ehram dokuma, tulum yapma, ebru, sepet örücülüğü, çömlekçilik bu kurslardan bazılarıdır.

Tablo 2.14: Geleneksel Türk el sanatları kursları (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

Yıl	Yer	Kurs Adı	Kursiyer Sayısı
2018	Şavşat	Kilim dokuma	12
2018	Ardanuç	Hasır örme	12
2018	Artvin	Ehram dokuma	12
2018	Arhavi	Tulum yapımı	19
2017	Şavşat	Kilim dokuma	12
2016	Artvin	Ebru	13
2015	Arhavi	Sepet örücülüğü	12
2011	Borçka	Çömlekçilik	5
2010	Borçka	Ebru	11
2008	Artvin	Ehram dokuma	10
2006	Artvin	Ehram dokuma	12
		Toplam	130

Artvin il merkezi, ilçeleri ve köylerinde yatırım süreçleri devam eden ve gerçekleştirilmesi planlanan projeler de bulunmaktadır. Bu projelerin inşaat, bakım, onarım ve restorasyon çalışmaları İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

a) Yatırım süreci devam eden projeler: Ardanuç tarihi konağının etnografya müzesine çevrilmesi, Şavşat Kalesinin restorasyonu, Arhavi Ciha Kalesi yolunun yapımı, Ardanuç Cehennem Deresi Kanyonuna cam köprü yapımı, Kemalpaşa'da derin deniz deşarj projesi, Yusufeli İşhan Kilisesinin çevre düzenlemesi, Yusufeli Barhal Kilisesinin restorasyonu, Yusufeli Barajı altında kalacak olan taşınmaz kültür varlıklarının rölöve projeleri, Borçka ilçe halk kütüphanesinin oluşturulması projelerinin yatırım süreçleri devam etmektedir.

b) Gerçekleştirilmesi düşünülen projeler:

1. Merkez ilçe ve il geneli: İl merkezine kültür merkezi yapılması, Artvin Kalesine Çoruh parktan teleferik, eğik asansör vb. bir mekanik çözüm ile ulaşım sağlanması, Artvin Kalesinin tahsisinin Milli Savunma Bakanlığında alınarak çevre düzenleme projesinin yapılması, Artvin Çoruh parktan Mersivan kayak merkezine teleferik yapılması, yaban hayatı gözlem evlerinin yapılması, Deriner Barajında profesyoneller için tırmanış duvarı yapılması, Kafkasördeki boğa güreşlerinin

yapıldığı arenanın kamulaştırılması, baraj gölleri üzerinde durgun su ve spor aktivitelerini gerçekleştirecek altyapı çalışmalarının yapılması, tünel müzesinin yapılması planlanmaktadır.

2. Ardanuç ilçesi: Gevhernik Kalesinin restorasyonu, Adakale arkeolojik Sit alanında kazı çalışmasına başlanması, arkeolojik Sit alanı içerisindeki tarihi değeri olmayan tescillenmemiş konutların kentsel dönüşüm kapsamına alınması, Rabat Kilisesinin restore edilmesi, kış sporları merkezinin yapılması planlanmaktadır.

3. Arhavi ilçesi: Mençuna Şelalesi yolunun yapılması ve çevresindeki alanın aydınlatılması, Kamilet Vadisine tabiat parkı statüsünün kazandırılarak yürüyüş parkurlarının yapılması, Çiftköprülerin yanındaki beton köprülerin kaldırılması, Arılı Köyünün pilot köy seçilerek gerekli alt ve üstyapının tamamlanması, yöre halkının ev pansiyonculuğuna teşvik edilmesi planlanmaktadır.

4. Borçka ilçesi: Muratlı Camisinin restore edilmesi, Karçal Dağlarında yürüyüş rotaları ile jip safari gibi faaliyetler için yolların yapılması, ilçe merkezindeki demir köprünün turizme kazandırılması, Maral Şelalesine yürüyüş yolunun yapılması, Camilinin ‘Açık Hava Arı ve Bal Üretimi Gözleme Müzesi’ olarak değerlendirilmesi, Efeler Tamara Köprüsünün onarımı, Borçka-Şavşat Papart (Yeşil Yol) yolunun tamamlanması planlanmaktadır.

5. Hopa ilçesi: Güneşli Şelalesinin turizme kazandırılması, Çamlıköy’deki Ciha Kalesi yolunun açılıp bakım ve onarımının yaptırılması, ilçe merkezinde veya Sarp Sınır Kapısında turizm danışma ofisinin açılması, sınır kapısının peyzaj düzenlemelerinin geliştirilmesi, Kemalpaşa’da bulunan kilise kalıntısının turizme kazandırılması, Kemalpaşa’nın turizm merkezi olarak ilan edilmesi planlanmaktadır.

6. Murgul ilçesi: Gemkayaya ve Nagamov Şelalerine ulaşımın kolaylaştırılması, bakır madenciliği temalı açık hava müzesinin açılması, bakır eşya üretim ve satış merkezinin gerçekleştirilmesi, Delikli kayanın çevre düzenlemesinin geliştirilmesi planlanmaktadır.

7. Şavşat ilçesi: Meydancık Kalesinin turizme kazandırılması, Meydancık Taşköprü Köyü Köprüsünün onarımı, Tibeti Kilisesinin restorasyonunun yaptırılması, Söğütlü Mahallesiindeki tarihi cami ve mezarlığın onarımının yapılması, Ilıca Köyündeki termal kaynağın turizme kazandırılması, Tamara kaya odalarının

turizme kazandırılması, kış sporları merkezinin yapımı, eski Kale Köyü Kalesinin restorasyonu ile çevre düzenlemesinin yapılması, Arsiyan Yaylasının yolunun yapılması, Balıklı Gölü yolunun (Pınarlı Köyü) yapılması planlanmaktadır.

8. Yusufeli ilçesi: Kaçkar Dağı için hazırlanan yürüyüş rotaları projesinin uygulanması, yeni yerleşim yerinde turizme yönelik alanların oluşturulması, ‘Minya Yusufeli’ adı ile yapılacak olan projeye destek verilmesi, Esbeki Kalesinin onarımının yapılması, kelebek müzesi yapılması, Dört Kilisenin restore edilmesi, Ciro Şelalesinin yolunun yapılması planlanmaktadır.

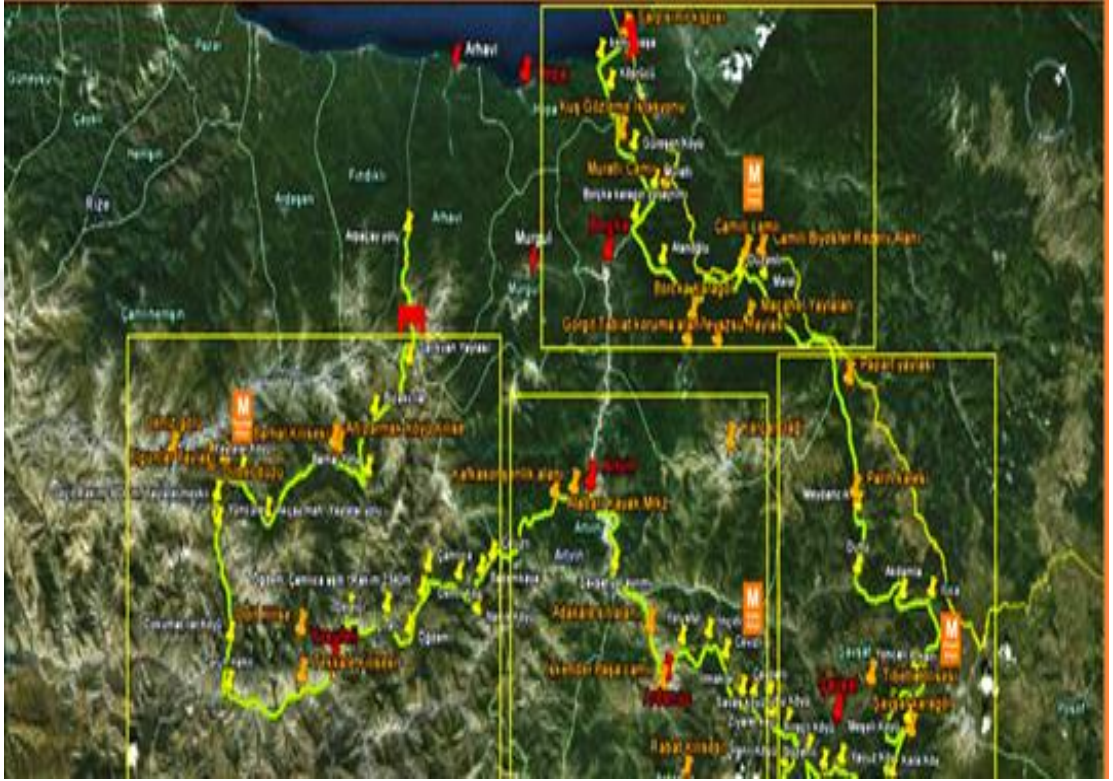
9. Artvin turizm yolu projesi: Artvin İli Turizm Master Planında yer alan, Doğu Karadeniz illeri ve çevresindeki diğer komşu iller ile Gürcistan Devleti turizm yolu bağlantılarını sağlayacak olan projeye göre yol, Kaçkarların kuzeyinden Rize ili Fındıklı ilçesi Çağlayan Vadisi Gürcü düzü olarak bilinen mevkiden Salıkvan Yaylasına giden yola bağlanarak Artvin iline giriş yapmaktadır. Turizm yolu Yusufeli, Merkez ilçe, Ardanuç, Şavşat, Borçka, Hopa ilçelerinden geçerek Kemalpaşa’dan sahile inip Sarp Sınır Kapısında son bulmaktadır.

Şekil 2.12: Artvin yolu turizm projesi yol güzergâhı (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

Proje güzergâhı toplamda 595 km.'dir. Yol güzergâhının (Şekil 2.12) 35 km.'si ham yol, 293 km.'si stabilize kaplama yol, 112 km.'si beton ve asfalt köy kaplama yol, 155 km.'si de asfalt kaplama karayoludur.

Artvin yolu turizm projesi yol güzergâh bölgeleri 4 bölümden oluşmaktadır (Şekil 2.13):

Şekil 2.13: Artvin yolu turizm projesi yol güzergâh bölgeleri (İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2018).

- a) 1. bölge (Yusufeli Yaylalar Köyü eylem bölgesi yol güzergâhı): Salikvan Yaylası, Bıçakçılar, Altıparmak, Demirdöven, Yaylalar, Yüncüler, Köprügören, Çevreli, Tekkale, Yusufeli Merkez, Dereiçi, Çıralı, Öğdem, Çamlıca, Demirköy, Bademkaya ve Cevizli Köylerinden geçmektedir.
- b) 2. bölge (Merkez Kafkasör Yaylası ve Hatila Vadisi eylem bölgesi yol güzergâhı): Sarıbudak, Ballüzüm, Atabarı kayak merkezi, Kafkasör Yaylası, Artvin Merkez, Cehennem Kanyonu, Ardanuç, Yolüstü, İncilli, Anaçlı, Cevizli, Aşağı Irmaklar, Yukarı Irmaklar ve Kutlu Köylerinden geçmektedir.
- c) 3. bölge (Şavşat Düzenli, Yavuzköy, Kocabey ve Meşeli Köyü eylem bölgesi yol güzergâhı): Çavdarlı, Savaş, Otluca, Karaağaç, Hanlı, Kireçli, Düzenli, Yavuz,

Karaköy, Kirazlı, Aşağı Koyunlu, Meşeköy, Veliköy, Pınarlı, Yoncalı, Çermik, Dutlu, Meydancık ve Papart Yaylasından geçmektedir.

- d) 4. bölge (Borçka Camili Köyü eylem bölgesi yol güzergâhı):** Uğur, Maral, Camili, Düzenli, Atanoğlu, Aralık, Muratlı, Çavuşlu, Güreşen, Köprücü, Osmaniye, Kemalpaşa ve Sarp Sınır Kapısından geçmektedir.

Ayrıca her ilçede uygun bir kamp/karavan alanının oluşturulması, her ilçede ev pansiyonculuğuna yönelik pilot köy (eko-köy) uygulaması gerçekleştirilmesi, baraj göllerinde yüzen platformlar üzerinde konaklama ve yeme içme tesislerinin yapılması, dağlarda doğa yürüyüşü yapan ziyaretçiler için yürüyüş rotaları hazırlanması, taşınmaz kültür varlıklarının çevrelerinde bulunan özel mülkiyete ait alanların kamulaştırılması, Kafkasör Turizm Merkezi ile Hatila Vadisi ve cam terası ziyaret edecek turistlerin ulaşımının kolaylaştırılması amacıyla kiralanabilir bisikletler konulması, yeni tanıtım kitapçığı hazırlanması ve bastırılması, yöresel ürünlerin ve el sanatlarının öne çıkarılarak turizme kazandırılması, Kafkasör Kültür Turizm Koruma Geliştirme Bölgesi içerisindeki tesis alanlarının yatırımcılara tahsislerinin yapılması planlanmaktadır.

BÖLÜM 3. MATERYAL VE YÖNTEM

Aşağıda ayrıntısı verilen bu bölümde araştırmanın soruları, yöntemi, evreni ve örnekleme, kısıtları, geçerliliği ve güvenilirliği ile veri toplama süreci hakkında bilgilere yer verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Soruları

Araştırmanın konusu ve amacına yönelik olarak hazırlanan mülakat sorularını oluşturma aşamasında öncelikle ulusal ve uluslararası literatürde ilgili destinasyon ve konuya benzer çalışmalar taranmış, gerekli ve yeterli olduğu düşünülen benzer bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

Bu doğrultuda, araştırmada kullanılan mülakat formunda yer alan sorular, Artvin destinasyonuna özgü olarak hazırlanmaya çalışılmıştır. Alanında uzman akademisyen (Tablo 3.1) önerilerinin de alındığı araştırma sorularının son hali, Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanan ‘Türkiye Turizm Stratejisi (2023)’nin bölümlerinden olan ‘Yeni Ufuklara Doğru Türkiye Turizmi’nin vizyona yönelik ilkelerinin Doğu Karadeniz Bölgesi ve Artvin iline uyarlanmaya çalışılmasıyla oluşturulmuştur (yigm.ktb.gov.tr, 2018, s. 4).

Bu düşünceler doğrultusunda araştırmada aşağıda sunulan sorulara yanıt aranmaktadır:

1. Artvin destinasyonunun markalaşması adına neler yapılmalıdır?
2. Artvin turizmi ile ilgili tanıtım faaliyetleri nasıl olmalıdır?
3. Artvin turizmi ile ilgili merkezi, yerel ve sivil aktörlerin işbirliği nasıl olmalıdır?
4. Artvin ile ilgili turizm yatırımları nasıl yönlendirilmelidir?
5. Artvin destinasyonundaki turizm faaliyetleri nasıl yönetilmelidir?

Tablo 3.1: Mülakat sorularına katkı sağlayan öğretim üyeleri.

Üniversite	Bölüm	Unvan	Tarih
Balıkesir	Gastronomi ve Mutfak Sanatları	(1)	18.06.2018
İzmir Kâtip Çelebi	Seyahat İşletmeciliği	(1)	14.06.2018
Balıkesir	Turizm İşletmeciliği	(1)	12.06.2018
İstanbul Arel	Turizm ve Otel İşletmeciliği	(1)	10.06.2018
Balıkesir	Turizm Rehberliği	(2)	31.05.2018
Artvin Çoruh	Orman Mühendisliği	(2)	15.06.2018
Balıkesir	Turizm İşletmeciliği	(2)	10.06.2018
Muğla Sıtkı Koçman	Konaklama İşletmeciliği	(2)	10.06.2018
Gaziosmanpaşa	Turizm İşletmeciliği	(3)	18.06.2018
Manas	Turizm ve Otel İşletmeciliği	(3)	18.06.2018
Kırklareli	Turizm Rehberliği	(3)	13.06.2018
Ondokuz Mayıs	Turizm Rehberliği	(3)	11.06.2018
İstanbul Gelişim	Turizm Rehberliği	(3)	11.06.2018
İstanbul Medeniyet	Turizm İşletmeciliği	(3)	11.06.2018
İzmir Kâtip Çelebi	Seyahat İşletmeciliği	(3)	11.06.2018
Antalya Bilim	Turizm ve Otel İşletmeciliği	(3)	10.06.2018
Çankırı Karatekin	Turizm Rehberliği	(3)	10.06.2018
Sakarya	Maliye	(3)	01.06.2018

NOT 1: Unvan kısmı (1): Prof. Dr., (2): Doç. Dr., (3): Dr. Öğr. Üyesi şeklinde sıralanmıştır.

3.2. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın temel sorularına yanıt elde edebilmek adına, araştırma yöntemlerinden ‘nitel yöntem’ tercih edilmiş olup bu kapsamda fenomenolojik araştırma deseninden faydalanılmıştır. Araştırmada belli bir olguyu deneyimlemiş kişilerle çalışma gerekliliği olması nedeniyle fenomenolojik desen tercih edilmiştir (Ünal, 2020, s. 43). İlgili desen kapsamında destinasyondaki turizm faaliyetlerinde ilgisi, bilgisi ve yetkisi olan kişilerden örneklem oluşturulmuştur.

Artvin destinasyonunda yer alan, turizm alanında etkili kişi, kurum ve kuruluşların turizmin geliştirilmesine yönelik yaklaşımları ayrıntılı ve derinlemesine incelenmeye çalışılmıştır. Gerçek hayatın içinde yürütülme özelliği taşıyan araştırma insanların turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi konusundaki görüşlerini ve değerlendirmelerini içermektedir.

Birincil veri toplamak amacıyla araştırma sahasında yapılan çalışmalar alan araştırması kapsamında değerlendirilmektedir. Araştırmada uygulanacak görüşme formlarının hazırlanması, örneklem seçimi ve veri toplama tekniklerinin uygulama aşamaları, alan araştırmalarının en önemli kısımlarını oluşturmaktadır (Arıkan, 2000, s. 71).

3.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırma evrenini turizm endüstrisine katkı sağlayan, aktif olarak endüstri aktörü olan paydaşlar (kamu kurum ve kuruluşlarındaki turizm yetkilileri, turizm ile ilgili STK temsilcileri, turizm sektöründeki işletme yetkilileri ve üniversite bünyesindeki turizm ile ilgili akademisyenler) oluşturmaktadır. Ancak çalışma Artvin destinasyonu ile sınırlı tutulmuştur. Çalışma nitel bir araştırma olduğu için küçük örneklem gruplarına ulaşılması hedeflenmektedir. Çünkü araştırma derinlemesine gerçekleştirilmiş olup genellenememektedir. Örneklem belirlenirken konu ile ilgili olabildiğince kişi ile görüşülebilmesi hedeflenmiştir. Konuya ilişkin sorular aracılığıyla gerçekleştirilen mülakatların değerlendirme süresi içerisinde önceki mülakatların tekrarlarının gerçekleşmesi neticesinde örneklem sınırlandırılmıştır.

Araştırma 4 farklı yönetici grubu üzerinde gerçekleştirilmektedir. Bu gruplar turizm hareketlerinin planlanması, turizm faaliyetlerinin gelişimi, arz ve talep dengesinin doğru bir biçimde dağılımı gibi konularda Artvin destinasyonunda söz sahibi olan kamu kurum ve kuruluşlarının yöneticileri, bölgede turizm ile ilgili faaliyet sürdüren STK temsilcileri, turizm endüstrisinde faaliyet gösteren işletmelerin yöneticileri ile AÇÜ turizm programlarında eğitim-öğretim faaliyetlerinde devam eden akademisyenlerden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini yukarıda belirtilen kurum yöneticilerinden toplam otuz kişi oluşturmaktadır.

Uygulanan nitel örnekleme yöntemi doğrultusunda il turizminde etkili ve bilgili olduğu düşünülen yerel yöneticiler valilik ve kaymakamlıklardan elde edilen il ve ilçe protokol listelerinden, il sınırları bünyesinde turizm temalı faaliyet gösteren STK'lar İl Sivil Toplumla İlişkiler Müdürlüğünden, destinasyonda hizmet veren turizm işletmeleri ise İl Kültür ve Turizm Müdürlüğünden alınan bilgi ve belgeler, üniversite bünyesindeki turizm programlarında görev alan akademisyenler ise ikili ilişkiler aracılığıyla belirlenmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda konu hakkında en etkili olacağı, en verim alınacağı düşünülen turizm paydaşlarını belirlemek adına amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örneklemesine gidilmiştir (Aziz, 2008, s. 55). Örneklem seçiminde kullanılan maksimum örnekleme yöntemi araştırmaya en çok katkı sağlayacağı düşünülen kişi ve kurumların çalışma içerisinde yer almasını hedeflemektedir. Bu doğrultuda yöntem, konusu ile ilgili bilgi sahibi olacağı düşünülen kişi ve kurumların

tespitinde etkili bir yol olarak tercih edilmekte, konunun derinlemesine çalışılmasına olanak sağlamaktadır (Somekh ve Lewin, 2005, s. 75).

3.4. Araştırmanın Kısıtları

Artvin destinasyonu ile ilgili ulusal ve uluslararası literatür eksikliği araştırmada karşılaşılan bir kısıt olmuştur. Literatür konusunda yaşanan sıkıntı, destinasyon ile ilgili gerçekleştirilen sosyal bilimler dışındaki alanlarda, özellikle fen bilimleri, yapılan çalışmalardan elde edilen bilgilerin konuya yönelik güncelleştirilmesi, destinasyon sınırları içerisinde ve dışarısında faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların ve yaşayan kişilerin bilgi ve destekleri neticesinde giderilmeye çalışılmıştır.

Diğer bir önemli kısıt, görüşme gerçekleştirilmesi hedeflenen kesimlerin araştırmaya yaklaşımları neticesinde yaşanmıştır. Artvin genelinde daha önce böylesine kapsamlı bir araştırmanın yapılmaması, özellikle kamu kurum ve kuruluş yöneticilerinin bilgi verme ve paylaşma konularındaki hassasiyetleri aşma gereksinimini doğurmuştur. Bu sorun, valilik ve kaymakamlıklardan alınan izin yazıları (EK 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7, 2.8) ile giderilmiştir.

Diğer yandan, özellikle özel sektör katılımcılarından beklenen geri dönüşler maksimum seviyede olmamış, ikinci veya üçüncü görüşme taleplerini de ret edenler araştırma örneklemeden ve paydaş listesinden çıkarılmıştır.

Araştırmaya zarar vermese de, katkısının da olmadığı durumlar ise siyasi görüşlerden kaynaklanan çekimser yanıtlar, muhatap olarak almak durumunda kalınan fakat konuya hâkim olmadığı görülen temsilciler, bazı kurum ve kuruluş yetkililerinin konuyu önemsememeleri şeklinde sıralanmaktadır.

3.5. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliliği

Nitel araştırmaların geçerliliğini sağlamak için araştırmacının konuyu mevcut biçimiyle ve mümkün olduğunca tarafsız gözlemlemesi uygun bir davranıştır. Verilerin zenginliği, nitel araştırmalarda geçerliliği etkileyen önemli etmenlerdendir (Acuner, 2014, s. 130).

Araştırılan konu ile ilgili bütüncül bir çerçeve çizilebilmesi için, elde edilen verileri teyit etmek adına katılımcı, uzman veya meslektaş onayına başvurulması mümkündür. Bu

amaçla, kullanılan görüşme formundaki soruların araştırmaya ve araştırma alanına uygunluğu konusunda ülkenin farklı üniversitelerinin turizm anabilim dallarında görev yapan akademisyenlerin görüşlerine başvurulmuştur.

Ayrıca araştırmacının çalışma alanına olan yakınlığı ve hâkimiyeti, birebir görüşmeler aracılığıyla toplanan veriler için ayrıntılı ve derinlemesine bir yol çizilmesi ve gerektiğinde araştırma alanına tekrardan gidebilme gibi durumlar nitel araştırmalarda geçerliliği oluşturan önemli özelliklerdir. Araştırmacı tarafından sonuçlara ulaşmada izlenen yolun açıkça ifade edilmesi ve toplanan verilerin ayrıntılı bir biçimde rapor haline getirilmesi de geçerliliğin önemli kıstaslarından biridir (Bağırhan, 2015, s. 235).

Yararlanılan gözlem tekniği de araştırmanın geçerliliğine katkı sağlayıcı bir uygulamadır. Temel veri toplama yöntemlerinden biri olan gözlem tekniği, görüşmeden elde edilen bulguları destekler niteliktedir. Doğal ortamda yapıldığı ve gerçeği daha yakından temsil ettiği için gözlemlerden elde edilen bilgiler sonuçların geçerliliğinin yüksek olmasına katkıda bulunmaktadır (Şahin, 2013, s. 161).

Nitel araştırmalarda veri kaynağı olan paydaşların net olarak tanımlanması, elde edilen verilerle ilgili sınırlılıklar, varsayımlar, toplama ve analiz yöntemlerinin net olarak ifade edilmesi araştırmanın güvenilirliğini artıran etmenlerdir. Cevaplayıcıların bilgisi dâhilinde kullanılan ses kayıt cihazındaki verilerin bilgisayar ortamında depolanmasının sağlanması da güvenilirlik faktörlerindedir.

Araştırmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmak amacıyla, elde edilen neticelerin paylaşılacağı bilgisi de katılımcılara sunulmuş ve onayları alınmıştır. Tüm bu adımlar, araştırmada kullanılacak mülakat formundaki soruların geçerliliğini sağlayıcı ve güvenilirliğini artırıcı etmenlerdir.

3.6. Araştırmanın Veri Toplama Süreci

Araştırma alanı olarak belirlenen Artvin’de hizmet veren turizm alanındaki kurum ve kuruluş yetkililerinin destinasyon ile ilgili konularda karşılaşılan sorunlara çözüm getirme, öneri belirtme gibi yaklaşımları araştırma sahasının gezilmesi ve gözlemlenmesi ile değerlendirilmiştir. Bu çalışmalar sonrasında araştırmaya uygun farklı ve katkı

sağlayıcı veriler elde etmek amacıyla görüşme formu hazırlanmıştır. Ayrıca gezi-gözlem teknikleri ile de birincil verilere katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Veri toplama aşamasında araştırmanın ilk iki bölümü için ikincil veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Doküman inceleme yöntemi ile araştırma sahasına yönelik daha önceden yapılan rapor, master ve stratejik plan, envanter, etüt, lisansüstü tez, harita gibi alan çalışmalarının incelendiği bu yöntem araştırmaya kaynakça oluşturmada katkı sağlamıştır.

Araştırma kapsamında uygulanan mülakat formu iki kısımdan oluşmaktadır (EK 1). Cevaplayıcının yaşı, eğitim durumu, eğitim alanı, turizm endüstrisindeki rolü, görev süresi ve iletişim bilgileri formun ilk kısmını oluşturmaktadır. Mülakat formunun ikinci kısmında ise Artvin destinasyonunun markalaşma süreci, tanıtım faaliyetleri, paydaş işbirliği, yatırım yönlendirmeleri ve destinasyondaki turizm faaliyetlerinin nasıl yönetilmesi gerektiği gibi sorulara yer verilmektedir.

Araştırmada veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmaktadır. Bu tekniğin tercih edilme sebebi katılımcılardan (yerel yöneticiler, STK temsilcileri, turizm işletmesi yetkilileri ve akademisyenler) Artvin turizm faaliyetleri ile ilgili daha derin ve detaylı bilgi alabilme isteğidir. Araştırmacıya ve cevaplayıcıya daha esnek bir çalışma ortamı sağlayan yarı yapılandırılmış görüşmelerde, katılımcıların düşüncelerine başvurmak üzere hazırlanan soruların dışında da soru sorma imkânı olmaktadır (Stuckey, 2013, s. 57; Mil, 2007, s. 8).

Artvin destinasyonunda turizm konusunda bilgili ve etkili olan kişilerle yapılan mülakatların yanı sıra, bölgede yapılan keşif ve gezi çalışmaları sırasında rastlanılan, konuya ilgi duyan ve katkı sunabileceği düşünülen kişilerin de mülakat çalışmalarına katılmaları sağlanmıştır.

Genel hatlarıyla mülakatlarda, Artvin destinasyonunun bölgesel, ulusal ve uluslararası alandaki yeri ve önemi, mevcut ve potansiyel turizm çeşitleri ve bunların uygulanabilirlikleri, destinasyonda hizmet veren kamu, özel sektör ve STK'ların faaliyet alanları ve turizme katkıları gibi konular hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

3.6.1. Öntest Çalışma

Görüşme formunun geçerlilik ve güvenilirliğini kuvvetlendirmek adına ilgili literatüre hâkim, alanlarında uzman akademisyenlerden yardım alınmıştır. Oluşturulan mülakat soruları, uzmanların da görüşleri alınarak tüm boyutları ile tartışılmış, gerekli görülen yerlerde değişiklikler yapılma suretiyle araştırmaya uygunluğu kontrol edilmiştir. Araştırma ile ilgili saha çalışmaları devam ederken kullanılan mülakat ölçeklerinin tutarlılıklarını ölçmek adına bir öntest çalışma gerçekleştirilmiştir.

Artvin destinasyonunda turizm ile ilgili yerel yönetici, STK temsilcisi, turizm işletmesi yetkilileri ve akademisyenlerden oluşan beş kişilik gruba mülakat uygulanarak ön çalışma gerçekleştirilmiştir. Böylece görüşme formu ile ilgili geri dönüşler alınarak mülakat sorularının son hali düzenlenmiştir.

3.6.2. Veri Toplama

Artvin destinasyonunda turizm ile ilgili karar alan, karar veren, idareci, uygulayıcı, denetimci, planlamacı, temsilci pozisyonundaki tüm kurum, kuruluş, işletmeciler ve akademisyen, yani turizm endüstrisi bünyesinde yer alan paydaşlara yönelik bir araştırmanın yürütüldüğü bu çalışmada, katkı sağlayabileceği düşünülen tüm paydaşlara yönelik görüşme talebinde bulunulmuştur.

Başta vali, kaymakamlar ve belediye başkanları olmak üzere, Artvin sınırları içerisinde hizmet veren yerel yöneticiler, STK temsilcileri, turizm işletmesi yetkilileri ve akademisyenler ile görüşme ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. Vali, kaymakam ve belediye başkanları ile randevu alınarak, diğer yöneticiler, STK temsilcileri, turizm işletmesi yetkilileri ve akademisyenler ile de müsaitlik durumları göz önünde bulundurularak görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Yüzyüze görüşme ortamı oluşturulamayan, fakat çalışmaya katkı sağlayacağı düşünülen kişiler için hazırlanan mülakat formlarının ilgili kurum ve kişilere sağlıklı bir şekilde ulaştırılması ve geri dönüşümü için Artvin Valiliği ve ilçe kaymakamlıklarına resmi yazılar ile başvurulmuştur. Olumlu karşılanan talep doğrultusunda elde edilen resmi yazılar ile destinasyon genelinde daha rahat ve güvenilir bir çalışma gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın veri toplama süreci beş aylık periyoda yayılmıştır. Görüşmeler 2018 yılının 20 Haziran-16 Kasım tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Destinasyondaki turizm faaliyetleri konusunda yetkili, bilgili ve ilgili olan kurum, kuruluş ve işletme yetkilileri ve akademisyenler ile yapılan görüşmeler ortalama 25 ila 45 dakika aralığında sürmüştür.

Araştırma sahasına ilişkin farklı zamanlarda birçok kez gezi-gözlem uygulaması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sürecinde il merkezi, 7 ilçe ve 14 köy ziyaret edilmiş, bu süreçte 1 uluslararası, 8 ulusal festivale (Tablo 3.2) katılım sağlanmıştır. Gözlemler neticesinde elde edilen verilere araştırmacının yorumu da eklenerek çalışmanın yöntem kısmına katkıda bulunulmuştur.

Tablo 3.2 : Katılım sağlanan etkinlik bilgileri (Festival, şenlik vb.).

Etkinlik	Tarih	Konum	Tür
38. Kafkasör Kültür, Turizm ve Sanat Festivali	28 Haziran-1 Temmuz 2018	Artvin	Ulusal
Yusufeli Aros Yayla Festivali	14-16 Temmuz 2018	Yusufeli	Ulusal
9. Hamsili Ekmek ve Laz Böreği Festivali	15 Temmuz 2018	Arhavi	Ulusal
30. Çuruspil Festivali	21-22 Temmuz 2018	Ardanuç	Ulusal
28. Sahara Pancarcı Festivali	27-29 Temmuz 2018	Şavşat	Ulusal
3. Murgul Off-Road Oyunları	28-29 Temmuz 2018	Murgul	Ulusal
16. Kültür, Sanat ve Deniz Festivali	3-5 Ağustos 2018	Hopa	Ulusal
17. Macahel Saf Kafkas Arı ve Bal Festivali	10-11 Ağustos 2018	Borçka	Ulusal
46. Arhavi Uluslararası Kültür ve Sanat Festivali	29 Ağustos-2 Eylül 2018	Arhavi	Uluslararası

Her ilçe en az 2 kez ziyaret edilmiş olup toplamda ortalama 2.750 km. yol kat edilmiştir. Bu ziyaretler neticesinde veri toplama araçlarından görüşme uygulaması gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu görüşmelerde başta yüzyüze olmak üzere diğer tüm olanaklar (ses kaydı, video kaydı) kullanılmaya çalışılmıştır. Ses kayıt cihazının kullanılmadığı anlarda yapılan mülakatlarda elde edilen bilgiler de araştırmacının tespitleri doğrultusunda bulgulara dâhil edilmiştir.

Araştırma sorularının tanımlanması, görüşme rehberinin oluşturulması, cevaplayıcıların belirlenmesi ve görüşmeleri gerçekleştirme adımlarının takip edildiği mülakatlara, hazırlanan soru formatı (EK-1) ile başlanırken, uygulanan yöntem gereğince katılımcıların deneyim ve birikimlerine yönelik olarak görüşme esnasında ilave sorular sorularak araştırmanın kapsamı genişletilmeye çalışılmıştır.

3.6.3. Veri Analizi

Bir alışma okunup anlaşılabilirdiği kadarıyla etkilidir. Bir araştırmanın bulguları ne kadar önemli olursa olsun araştırmacı tarafından elde edilen veri kütlesinin okuyucuya aktarımı konusunda faydalı bir format haline getirilmesi gerekmektedir (Loeb ve diğ, 2017, s. 28). Bu işlem, özellikle okuyucuların bilgi akışını olumlu bir hale getiren ve hızlandıran bir adımdır.

Bu düşünceler doğrultusunda, mülakatlar aracılığıyla elde edilen veriler (ses kayıtları, video kayıtları, gezi-gözlem notları) elektronik ortama aktarılarak görseller oluşturulmuştur. NVIVO 12 araştırma yazılımı aracılığıyla konu ile ilgili açıklayıcı temalar ve ilgili kodlar oluşturulmuş, istatistiksel tablo ve diyagramlar eşliğinde ve yorumlar aracılığıyla desteklenmiştir. Ayrıca, görüşme sorularından elde edilen veriler üzerinden içerik analizi yapılarak değerlendirilmeler sunulmuştur.

BÖLÜM 4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Anadolunun diğer coğrafyalarından farklı bir yapıya sahip olmasının yanı sıra, çeşitli kültürel özellikleriyle de diğer destinasyonlardan ayrılan Artvin dik yamaçlı vadileri, doruklarında krater göller barındıran dağları, her biri farklı renk tonundaki yaylaları, tescilli ve tarihi değerleri ile adeta turizm cennetidir.

Çalışmada; tarihi, kültürel, sosyal ve turistik çekim güçlerinin yanı sıra mevcut ve potansiyel turizm ürünleri ile de endüstride önemli seçeneklere sahip olan Artvin destinasyonundaki turizm faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi adına daha etkili, verimli ve sürdürülebilir olarak neler yapılabilir düşüncesi etrafında derlenen sorulara yanıt aranmaktadır.

Artvin il merkezi ve ilçelerinde görev yapan yerel yöneticiler, hizmet veren STK'lar, faaliyet gösteren turizm işletmeleri ile turizm altyapısına sahip akademisyenlerin görüşlerini kapsayan çalışmaların neticesi olarak ortaya çıkması ve planlanan araştırmanın kavramsal ve alan araştırması şeklinde gerçekleştirilmesi, elde edilecek bulguların uygulanması olanağı sağlamaktadır.

Mülakat uygulamalarının etkinliğinin artırılması amacıyla fiziki ve beşeri faktörlerin araştırmanın amacına uygunluğuna özellikle dikkat edilmeye çalışılmıştır. Kılık-kıyafet ve ses tonu gibi unsurlara dikkat edilerek katılımcıların konu ile ilgili görüşlerinin daha etkili bir ortamda ifade edilmesi amaçlanmıştır. Katılımcılar ile önceden belirlenen saatlerde kurumsal veya bireysel ofislerinde görüşmeler gerçekleştirilmiş olup görüşmeler esnasında katılımcıların izinleri doğrultusunda ses ve video kayıt cihazları kullanılmıştır.

Mülakat gerçekleştirilen yerel yöneticiler, STK temsilcileri, turizm işletmesi yetkilileri ile akademisyenlerin analizlerde uygulanan kod bilgileri, temsil ettiği kurum, unvan bilgileri ve mülakat tarihleri Tablo 4.1’de gösterilmektedir.

Tablo 4.1: Katılımcıların kod, kurum, unvan ve tarih bilgileri.

Kod	Kurum	Unvan	Tarih
K1	Yerel Yönetim	Yönetici	16.10.2018
K2	Yerel Yönetim	Yönetici	25.10.2018
K3	Yerel Yönetim	Yönetici	16.10.2018
K4	Yerel Yönetim	Yönetici	17.10.2018
K5	STK	Yönetici	28.10.2018
K6	Turizm İşletmesi	Sahip	25.10.2018
K7	Turizm İşletmesi	Müdür	17.10.2018
K8	Turizm İşletmesi	Sahip	17.10.2018
K9	Yerel Yönetim	Yönetici	11.07.2018
K10	AÇÜ	Bölüm Başkanı	04.11.2018
K11	STK	Başkan (Eski)	02.11.2018
K12	AÇÜ	Bölüm Başkanı	04.11.2018
K13	Turizm İşletmesi	Sahip	09.11.2018
K14	STK	Başkan	20.06.2018
K15	Turizm İşletmesi	Ortak	20.06.2018
K16	Yerel Yönetim	Yönetici	18.07.2018
K17	Turizm İşletmesi	Yönetici	23.07.2018
K18	STK	Başkan	20.07.2018
K19	Turizm İşletmesi	Sahip	19.07.2018
K20	Turizm İşletmesi	Müdür	23.07.2018
K21	Turizm İşletmesi	Sahip	26.07.2018
K22	Turizm İşletmesi	Sahip	01.11.2018
K23	Yerel Yönetim	Yönetici	23.07.2018
K24	Turizm İşletmesi	Müdür	24.07.2018
K25	Yerel Yönetim	Yönetici	30.07.2018
K26	STK	Başkan	31.07.2018
K27	Turizm İşletmesi	Sahip	12.09.2018
K28	Turizm İşletmesi	Sahip	05.11.2018
K29	Turizm İşletmesi	Sahip	02.10.2018
K30	Turizm İşletmesi	Müdür	03.10.2018

Araştırmaya katılan yerel yöneticiler, STK temsilcileri, turizm işletmesi yetkilileri ve akademisyenlerin cinsiyet, yaş, eğitim, eğitim alanı, turizm endüstrisindeki rolü ve görev süreleri ile ilgili bilgilere Tablo 4.2’de yer verilmektedir.

Tablo 4.2: Katılımcılarının demografik özellikleri.

		n	%
Cinsiyet	Kadın	4	13,33
	Erkek	26	86,67
Yaş	21-30	1	3,33
	31-40	6	20
	41-50	9	30
	51 ve üzeri	14	46,67
Eğitim	Lise	7	23,33
	Önlisans	8	26,67
	Lisans	9	30
	Yüksek Lisans	6	20
Eğitim Dalı	İşletme	4	13,33
	Kamu	7	23,33
	Turizm	9	30
	Diğer	10	33,33
Turizm Endüstrisindeki Rolü	Yerel Yönetici	7	23,33
	STK	6	20
	Turizm İşletmecisi	15	50
	Akademisyen	2	6,67
Görev Süresi	1 yıldan az	1	3,33
	1-2 yıl arası	3	10
	2-5 yıl arası	3	10
	5-10 yıl arası	13	43,33
	10 yıldan fazla	10	33,33

Katılımcılarının demografik değişkenleri incelendiğinde %87’sinin erkek, %13’ünün kadın cevaplayıcılardan oluşmakta olup yaş aralıklarının ise ağırlıklı olarak 41 ve sonrası (%77) olduğu görülmektedir. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde ağırlıklı olarak üniversite mezunu (%77) oldukları, eğitim aldıkları bilim dallarının ise daha çok turizm ve kamu alanlarında (%53) olduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında değerlendirilen katılımcıların turizm endüstrisindeki rollerine bakıldığında ağırlıklı olarak turizm işletmecisi (%50) ile yerel yönetici (%27) ve STK

temsilcilerinden (%17) oluştuğu görülmektedir. Kurum ve kuruluş yetkililerinin görev süreleri incelendiğinde 5-10 yıl arası (%43) ile 10 yıldan fazla (%33) seçenekleri öne çıkmaktadır.

Artvin destinasyonundaki turizm faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik katılımcılarla gerçekleştirilen mülakatlar neticesinde öne çıkan kelimeler ulusal, pazarlama, uluslararası, yerel, turizm, marka, imaj, kültürel, eğitim, internet, alternatif turizm, konaklama, koordinasyon, rekabet, ulaşım, bölgesel ve teknoloji olmuştur.

Bu doğrultuda, katılımcıların Artvin destinasyonundaki turizm faaliyetlerini geliştirilmesine yönelik görüşleri doğrultusunda ‘markalaşma’, ‘tanıtım’, ‘işbirliği’, ‘yatırım’ ve ‘yönetim’ konuları çalışma kapsamında değerlendirilecek ana temalar olmak üzere sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmalar ayrıca kendi aralarında oluşturulan kodlarla değerlendirmeye alınıp yorumlanmaktadır.

Araştırmanın bundan sonraki kısımlarında, çalışmaya gönüllülük esasına göre katılım gösteren kişilerden K (katılımcı kodu) ve sıralama rakamlarıyla bahsedilmektedir.

4.1. Markalaşma (1. Ana Tema)

Araştırma örneklemini oluşturan katılımcıların Artvin turizminde markalaşma adına yapılması gerekenlerle ilgili düşünceleri incelendiğinde genel olarak olumlu bir beklenti olmakla birlikte, bugüne dek yapılmayanlarla ilgili de olumsuz bir durum söz konusudur. Ayrıca araştırmaya katılan yerel yönetim, STK, turizm işletmesi ve üniversite yetkilileri markalaşma konusunda daha çok alternatif turizme önem verilmesi ve niş pazarlar oluşturulması gerektiği konuları üzerinde durdukları görülmektedir.

Şekil 4.1’de görüleceği üzere destinasyonun markalaşabilmesi adına katılımcılar için öne çıkan kelimeler turizm, imaj, konaklama, niş, rekabet, ulaşım ve yöreseldir. Turizm kelimesi katılımcıların markalaşma ana temasındaki mülakatlarında ‘turizm işletmesi’, ‘turizm kenti’, ‘Artvin turizmi’, ‘turizm endüstrisi’, ‘turizm potansiyeli’ ve ‘turizm yatırımı’ şeklinde geçmektedir. İmaj kelimesi ‘Artvin imajı’, ‘destinasyon imajı’, ‘şehir imajı’, ‘imaj algısı’ ve ‘imaj oluşturma’ şeklinde mülakatlarda geçerken, konaklama kelimesi ise ‘konaklama işletmesi’, ‘konaklama ünitesi’ ve ‘konaklama ihtiyacı’ olarak kullanılmaktadır.

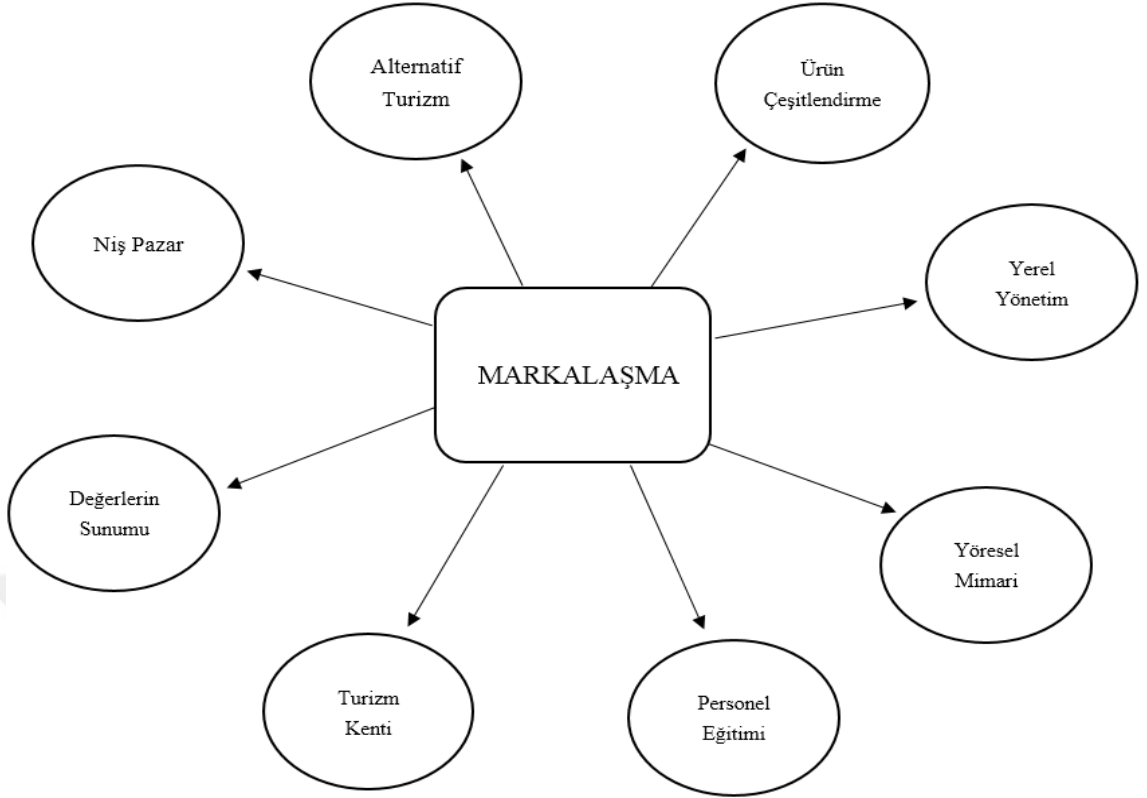

Şekil 4.1: Markalaşma tema bulutu.

Niş kelimesi ‘niş ürün’, ‘niş pazar’ ve ‘niş pazarlama’ şeklinde mülakatlarda yer alırken, rekabet kelimesi ise ‘rekabet avantajı’, ‘rekabet etme’, ‘rekabet koşulları’ ve ‘şiddetli rekabet’ olarak geçmektedir. Mülakatlarda ulaşım kelimesi ‘ulaşım sıkıntısı’, ‘ulaşım hizmeti’, ‘ulaşım olanakları’ ve ‘ulaşım ağı’ olarak kullanılırken, yöresel kelimesi ise ‘yöresel faaliyetler’, ‘yöresel mimari’, ‘yöresel özellikler’ ve ‘yöresel yemekler’ şeklinde geçmektedir.

Katılımcılardan elde edilen veriler neticesinde ‘markalaşma’ ana teması ile ilgili 8 kod belirlenmiştir (Şekil 4.2). Mülakat katılımcılarının markalaşma konusunda en çok üzerinde durdukları alt başlıklar alternatif turizm, ürün çeşitlendirme, yerel yönetim, yöresel mimari, personel eğitimi, turizm kenti, değerlerin sunumu ve niş pazar kodları olmuştur. Çalışmada bu kodlar kullanılarak ana tema olan markalaşma ile ilgili analizler gerçekleştirilmektedir.

Destinasyondaki turizm faaliyetlerinin markalaşmasına adına Artvin’de yapılabileceklerle ilgili bazı katılımcıların markalaşma ana teması genelinde alternatif turizm, ürün çeşitlendirme, yerel yönetim, yöresel mimari, personel eğitimi, turizm kenti, değerlerin sunumu ve niş pazar kodları özelinde örnek ifadeleri şu şekildedir:

Şekil 4.2: Markalaşma temasının kodları.

K13: “Özellikle alternatif turizm faaliyetleri ile ilgili oluşturulabilecek marka ürünler, destinasyona olan eğilimlerin artmasını sağlayacaktır. Oluşturulacak marka ürünlerin benimsenmesi ile ilgili pazar grubuna giren tüketicilerin memnuniyetleri çoğalacak, bunun karşılığında da turizm hareketleri artacaktır. Günümüz marka oluşturma sürecinde yer alan yerli ve yabancı ziyaretçi, yerel halk, turizm işletmeleri, bölgesel ve ulusal turizm yetkilileri, STK’lar gibi aktörlerin tamamı özellikle turist ve pazar odaklı turizm ürünü oluşturma çabası içerisinde olmalıdır.”

K17: “Turizmde ürün çeşitlendirmesine gidilerek marka oluşturma yoluna gidilebilir. Artvin sınırları içerisinde yer alan turistik değerler çeşitlendirilerek pazarlanabilir. Kırsal turizm, sağlık turizmi, kış turizmi, doğa turizmi gibi başlıklar oluşturularak bu turizm türlerine ev sahipliği yapabilecek alan veya bölgeler oluşturulmalıdır. Bu şekildeki pazarlamacı yaklaşımlar ile diğer destinasyonlara yönelik rekabet avantajı elde edilmesi daha mümkün hale gelecektir.”

K25: “Markalaşma sadece turistik değerler ile ilgili olmamalıdır. Yerel yönetim politikası ve dış ilişkiler, özel sektör ve diğer kurumlar, altyapı ve üstyapı

faaliyetleri, yöresel yemekler, logo, sembol ve slogan ile güvenlik unsurları bir destinasyonun marka olma yolunda sahip olması gereken öğelerdir. Artvin ile ilgili özellikle son yıllarda gastronomi, festival, slogan gibi başlıklarda markalaşma çabaları sürmektedir. Marka değerinin oluşması rakip destinasyonlara karşı rekabet avantajı oluşturan unsurlardan biridir. Turizm pazarlarında tutunabilme ve varlığını sürdürme anahtarlarından biri olan marka ve markalaşma çalışmaları özellikle Artvin gibi zor coğrafyalara sahip destinasyonlar için birer fırsattır. Bu fırsatı avantaja dönüştürebilmek için şehirdeki tüm paydaşların ortak amaç doğrultusunda hareket etmesi gerekmektedir.”

K30: “Özellikle Kafkasya Bölgesine yönelik kültürel sentez içerisinde çeşitlilik gösteren zengin bir mimariye sahip Artvin geçmiş yıllardan önemli medeniyetlerin mirasını barındıran kültürel öğelere sahip olmakla birlikte günümüz yapılarının inşasında da Doğu Karadeniz Bölgesinin mimari özelliklerini sürdürmektedir. Kültür ve tarih öğelerinin turistik marka değerlerini desteklemesi açısından yöresel mimari, turizm öğelerinin çekiciliğini artıran unsurlardan biridir. Karadeniz mimarisinin en güçlü miraslarından olan yöresel mimarinin destinasyondaki markalaşma potansiyelini değerlendirmesi ve artırmasına yönelik kullanılmalıdır.”

K12: “Genel olarak Artvin destinasyonunda turizm işletmelerinin nitelik ve nicelik açısından çoğaltılması gerektiğini düşünüyorum. Tabii bunun için kalifiye personel gerekmektedir. Özellikle istihdam sorununun ön planda yer aldığı destinasyon genelinde nitelikli personel sorunu bulunmaktadır. Eğitimli personelin destinasyondaki işletmelere çalışmak için gelmesi zor gibi gözükmekte olup mevcut personelin özellikle turizm açısından eğitilmesi gerekmektedir. Destinasyonda hizmet veren kurum ve kuruluşların zaman zaman turizme yönelik hizmet eğitimleri olmaktadır. Bu eğitimlere mevcut işletme çalışanları mutlaka yönlendirilmelidir. En başta lokasyonun mülki idareleri olmak üzere belediyeler, halk eğitim merkezleri ile üniversite birimleri bu eğitimlerde öncü rol oynamalıdır. Özellikle üniversite bünyesindeki turizm bölüm ve programlarının destinasyona yönelik etkinlikleri olmalı, turizm işletmeleri ve çalışanları ile ilgili eğitim faaliyetleri yürütülmelidir. Turizm eğitiminin teoride ve pratikte etkin bir biçimde uygulandığı turizm derslerinin

zaman zaman işletmelerde dahi verilebilmesi veya uygulanması mümkün hale getirilmelidir.”

K14: “Artvin destinasyonu diğerlerinden ayırt edilmelidir. Çünkü en yakınındaki turizm destinasyonlarından bile çok farklı özelliklere sahiptir. Kitlesel turizm hareketlerine uzak bir coğrafyayız ama alternatif turizm türlerinin hemen hemen hepsine ev sahipliği yapabilecek potansiyelimiz bulunmaktadır. Özellikle uluslararası ziyaretçilerin ilgi alanına giren niş ürünler Artvin il ve ilçelerinde olabildiğince mevcuttur. Bu durumu avantaja çevirmek gerekmektedir. Sonrasında da bu avantajlarımızı marka oluşturma sürecinde değerlendirmeliyiz. Markalaşma anlayışını destekleyici ulusal hatta uluslararası geçerliliği olabilecek bir logo, bir sembol ya da bir slogan oluşturulmalıdır. Bunun için tüm turizm aktörlerinin koordinasyon ve birleşme içerisinde uyumlu çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu durumun etkili ve kalıcı sonuçlar verebilmesi, atılan tüm adımların ortak bir düşünce çerçevesinde sürdürülebilmesine bağlıdır.”

K19: “Destinasyon pazarlamasının önemli aktörlerinden olan marka ile ilgili çalışmalar özellikle Artvin gibi yerelden ulusal ve uluslararası arenaya çıkma gayreti içerisinde olan destinasyonlar için önemli atılımlardır. Belirlenen pazarlarda destinasyonun hangi özelliklerinin tanıtılacağı, hangi yönlerin ön plana çıkartılarak ziyaretçilere sunulacağı markalaşma çalışmalarının aşamalarıdır. Bence Artvin destinasyonundaki markalaşma faaliyetleri niş pazarlama üzerinden yürütülmelidir. Kitle turizminden ziyade belirli bir alana yönelmiş turizm türlerine (macera, kış, spor vb.) ağırlık verilmelidir.”

K20: “Artvin destinasyonunda yaylacılık, avcılık, dağcılık, ormancılık, yeme-içme gibi faaliyet alanlarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylece yayla turizmi, av turizmi, dağ ve kayak turizmi, gastronomi turizmi, sağlık turizmi, gençlik turizmi gibi alternatif turizm çeşitlerinin içerisinde bulunduğu niş pazarların oluşması, bu yönde markalaşma adımlarının atılması mümkün hale gelecektir.”

Araştırma örneklemini oluşturan katılımcıların Artvin destinasyonunun markalaşması adına yapılması gerekenlere ilişkin soruya verdikleri cevaplara bakıldığında destinasyondaki ürünlerin çeşitlendirilmesi gerektiği, özel ve niş pazarlara yönelmenin daha doğru olacağı görüşleri ön plana çıkmaktadır. Katılımcılar ayrıca, turizm eğitiminin

de markalaşmaya katkı sağlayacağı, bu ve benzeri markalaşma konularında yerel yönetimlere de büyük iş düştüğü konusunda ortak görüş belirtmektedir.

4.2. Tanıtım (2. Ana Tema)

Katılımcıların Artvin turizmi ile ilgili tanıtım konusunda yapılması gerekenlere yönelik düşüncelerine bakıldığında günümüz şartlarında olumsuz, fakat ileriye dönük olumlu bir fikir oluştuğu görülmektedir. Araştırmaya katılım gösteren yerel yönetim, STK, turizm işletmesi ve akademisyenler tanıtım konusunda daha çok elektronik platformlara önem verilmesi gerektiği, çalışmaların yerel ve bölgeselde kalmaması, ulusal hatta uluslararası ortamlarda gerçekleştirilmesi gerektiği düşüncelerine yoğunlaşmaktadır.

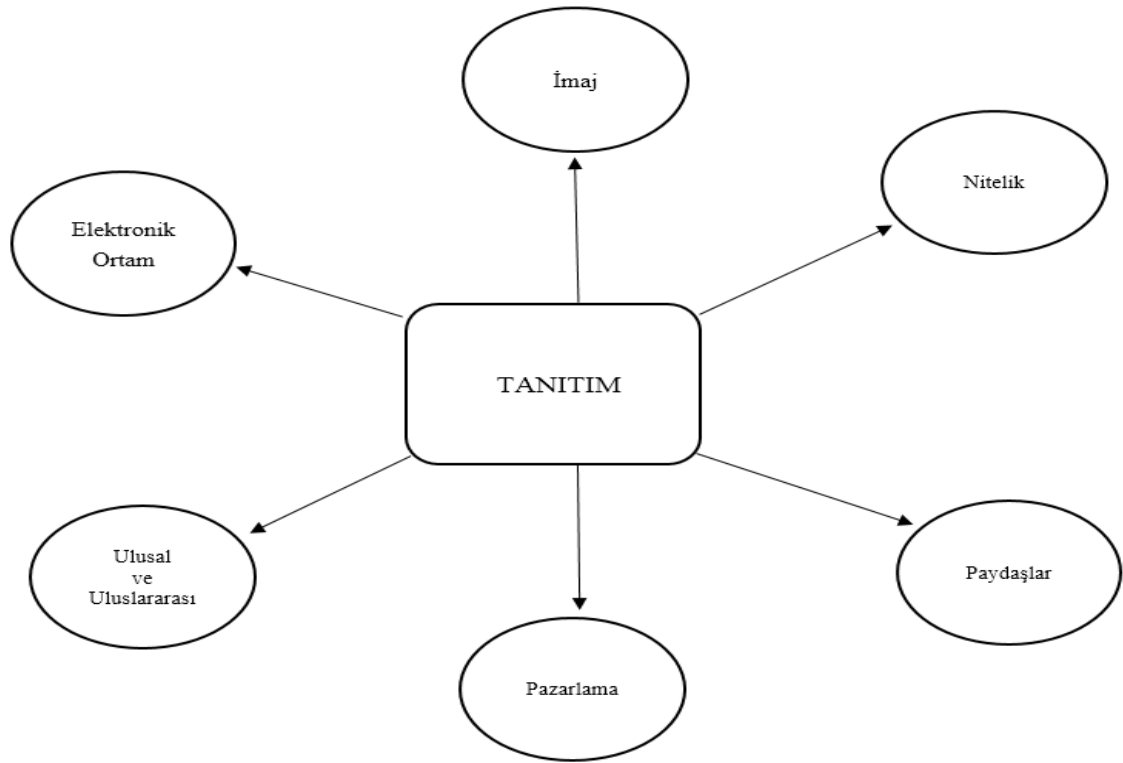

Şekil 4.3: Tanıtım tema bulutu.

Şekil 4.3'te görüleceği üzere destinasyonun tanıtım faaliyetleri adına katılımcılar için öne çıkan kelimeler ulusal, uluslararası, pazarlama, yerel, marka, bölgesel ve internettir. Mülakatlarda tanıtım ana temasında kullanılan ulusal ve uluslararası kelimeleri 'mecralar', 'boyut', 'platformlar', 'tanınırlık', 'işbirlikleri' ve 'pazarlar' kelimeleri ile birlikte geçmektedir. Pazarlama kelimesi 'pazarlama faaliyetleri', 'pazarlama anlayışı', 'pazarlama yöntemleri', 'pazarlama stratejileri' ve 'pazarlama araştırmaları' şeklinde

mülakatlarda geçerken, yerel kelimesi ise ‘yerel halk’, ‘yerel yönetim’ ve ‘yerel ölçek’ şeklinde kullanılmaktadır. Marka kelimesi ‘destinasyon markalaşması’, ‘marka yaratma’ ve ‘marka oluşumu’ biçiminde mülakatlarda yer alırken, bölgesel kelimesi ‘bölgesel işbirlikleri’, ‘bölgesel değerler’ ve ‘bölgesel boyut’, internet kelimesi ise ‘internet ortamı’, ‘internet reklâmı’ ve ‘internet aracılığı’ şeklinde geçmektedir.

Katılımcılardan elde edilen veriler neticesinde ‘tanıtım’ ana teması ile ilgili 6 kod belirlenmiştir (Şekil 4.4). Mülakata katılanların tanıtım ile ilgili görüşleri elektronik ortam, imaj, nitelik, paydaşlar, pazarlama ile ulusal ve uluslararası alt başlıklarında ele alınmaktadır. Çalışmada bu kodlar aracılığıyla ana tema olan tanıtım ile ilgili analizler ele değerlendirilmektedir.

Şekil 4.4: Tanıtım temasının kodları.

Destinasyondaki turizm faaliyetlerinin tanıtımına yönelik Artvin’de yapılabileceklerle ilgili bazı katılımcıların tanıtım ana teması genelinde, elektronik ortam, imaj, nitelik, paydaşlar, pazarlama ile ulusal ve uluslararası kodları özelinde örnek ifadeleri şu şekildedir:

K1: “Elektronik ortamlarda gerçekleştirilecek tanıtım uygulamaları özellikle ulusal ve uluslararası mecralara daha çabuk ve net ulaşabilecektir. Bu çalışmaların geri dönüşlerinin daha hızlı olması da muhtemeldir. Günümüz elektronik ortamlarında yaşanan bilgi kirliliklerini önlemek amacıyla bu mecralardaki tanıtım faaliyetlerinin profesyonel anlamda yönetilmesi gerekmektedir.”

K4: “Bölge faaliyetlerindeki turizm pastasından daha fazla pay alabilmek için öncelikle olumlu bir Artvin imajı yaratılmalıdır. Bu amaçla Artvin il ve ilçelerinin doğal, kültürel, tarihi ve turistik zenginliklerinin tanıtımına büyük önem verilmelidir. Özellikle görsel ve yazılı medya ile internet ortamından olabildiğince yararlanılmalıdır. Sosyal, sportif ve sanatsal faaliyetler gerek yöresel gerekse de ulusal kişi ve kurumlarca desteklenerek yaygınlaştırılmalıdır.”

K6: “Komşu destinasyonları (Rize, Trabzon, Erzurum) da kapsayan plan ve programlar ve etkin tanıtım faaliyetleri oluşabilirse sürdürülebilir bir başarının geleceği kanaatindeyim. Bu konudaki olumlu gelişmeler destinasyonun prestij ve imajına da katkı sağlayacaktır. Etkili bir tanıtım sürecinin reklam ve halkla ilişkiler gibi faaliyetlerle desteklenmesi mevcut ziyaretçilerin tekrar tercih etme olasılığını artıracak, potansiyel ziyaretçilerin de tercih etme sebepleri arasında yerini alacaktır.”

K14: “Destinasyonda yer alan tüm aktörlerin nitelik özelliklerini çoğaltmaları gerekmektedir. Konu ile ilgili, özellikle nitelikli personelin endüstri içerisinde bulunması konusunda gayret gösterilmeli, ‘nitelikli’ ifadesi sadece personel için değil yönetici, işletmeci, işletme ve diğer faktörler için de dikkate alınmalıdır. Böyle bir yaklaşım neticesinde, tanıtım faaliyetleri kendiliğinden harekete geçecek, gelir düzeyi daha yüksek, bilinçli ve nitelikli turist sayısının artması yönündeki beklentilerin gerçekleşmesi daha mümkün hale gelecektir.”

K8: “Değişen ziyaretçi taleplerini karşılayabilmek adına Artvin özelinde bölgesel, ulusal hatta uluslararası işbirliklerine gidilmeli, tüm paydaşların katılım sağladığı ortak bir turizm tanıtım stratejisi geliştirilmelidir. Özellikle yerel otorite ve özel işletmeler arasında işbirlikleri sağlanarak ortak çalışmalar yürütülmeli, destinasyon değerlerine yönelik tanıtım faaliyetleri gerçekleştirilmelidir.”

K20: “İl ve ilçelerde faaliyet gösteren konu ile yetkili kurum ve kuruluşların ulusal ve uluslararası işbirlikleri içerisinde olmaları global pazarlama anlayışları

gereği şart olan bir durumdur. Etkili ve verimli tanıtım faaliyetleri içerisinde bulunarak yeni pazarlar oluşturmak, destinasyonun marka değerini yükseltmek ve ilgili yatırımları artırmak gerekmektedir. Bu doğrultuda yerel ve ulusal medyada sıklıkça yer alınmalı, mevcut ve potansiyel ziyaretçiler ile yatırımcıların ilgisi çekilmelidir.”

K24: “Artvin il ve ilçeleri ile ilgili turizm fırsatlarının tüm ülkeye ve dünyaya tanıtılması gerekmektedir. Mevcut turizm potansiyelinin her yönüyle değerlendirilmesi, bilinirliği sadece yörede kalan ürün ve değerlerin ulusal ve uluslararası boyutlara taşınması için farklı yöntemler geliştirilmelidir. Bu düşünceler doğrultusunda, destinasyona rakip olarak görülen yer ve bölgelerin tanıtım faaliyetlerinin incelenip gerekli ve uygun görülen tarafların Artvin’e de uygulanabilirliğinin araştırılması gerekmektedir. Bu düşüncelerin güncel pazarlama yaklaşımları ile desteklenmesinde fayda vardır.”

K23: “Mevcut şartlarda tanıtım faaliyetlerinin yeterli olduğunu söylemek çok da mümkün değildir. Destinasyondaki turizm faaliyetlerinin tanıtımı konusunda uygulanan ulusal ve uluslararası işbirliklerinin artırılması ve çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Etkili bir tanıtım politikası, destinasyonlara bölgeler arası dengesizliği giderme, geri kalmış bölgelerin kalkındırılması, istihdam oluşturma, ekonomik refahın yerel halka yayılması gibi konularda katkı sağlayacaktır.”

Araştırma örneklemini oluşturan katılımcıların Artvin destinasyonundaki tanıtım faaliyetlerine yönelik yapılması gerekenlere ilişkin soruya verdikleri cevaplar neticesinde tanıtım faaliyetlerinin yerel ve bölgeselden ziyade ulusal ve uluslararası platformlarda gerçekleştirilmesi, çalışmaların özellikle internet gibi elektronik ortamlar aracılığıyla sunulması gerektiği savunulmaktadır. Katılımcılar, tanıtım ile ilgili faaliyetlerde pazarlama ve imaj kavramları üzerinde durulması konusuna da önem vermektedir.

4.3. İşbirliği (3. Ana Tema)

Katılımcıların Artvin turizmi ile olması gereken işbirliği konusundaki düşünceleri değerlendirildiğinde durumun genel hatlarıyla yeterli olmadığı, tüm paydaş gruplarının bu birlikteliğe katılmaları gerektiği düşünülmektedir. Mülakata katılanların işbirliği konusunda tüm paydaşların günümüz rekabet ortamına ayak uydurmaları gerektiği, ilgili

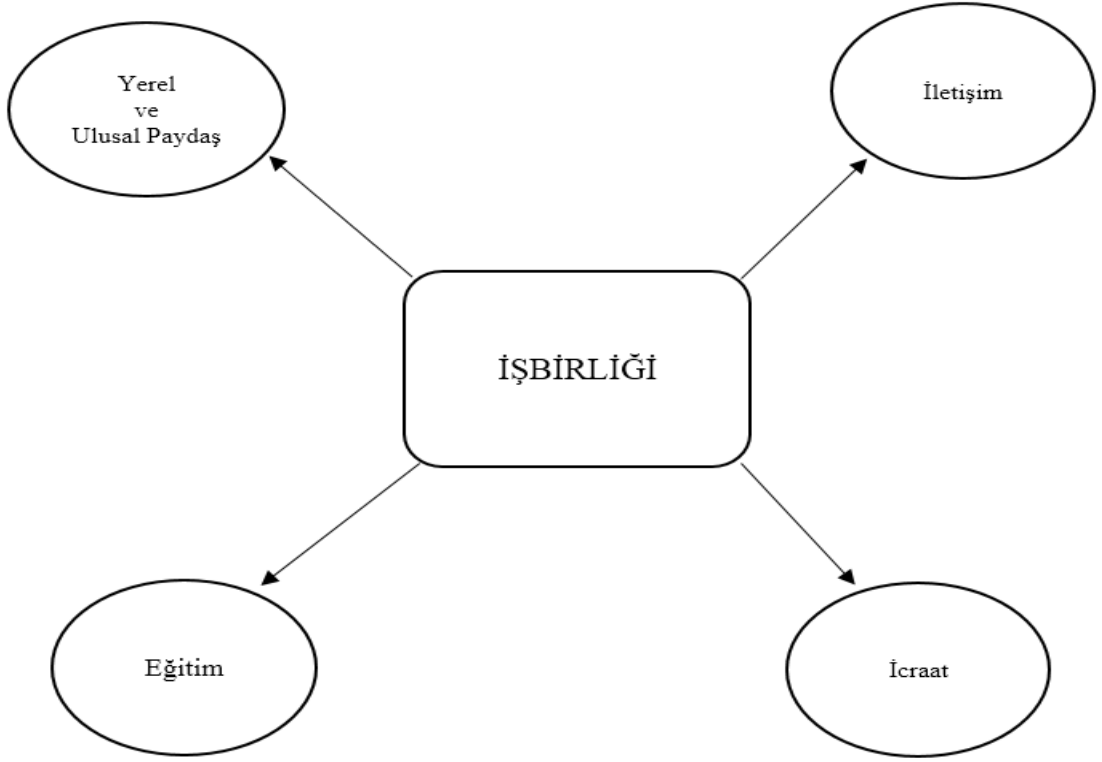
kurum ve kuruluş yetkililerinin koordineli bir biçimde konuya yaklaşmalarının önemli olduğu görüşü belirtilmektedir.

Şekil 4.5'te görüleceği üzere destinasyondaki işbirliği ile ilgili katılımcılar için öne çıkan kelimeler rekabet, eğitim ve koordinasyondur. İşbirliği ana teması ile ilgili mülakatlarda kullanılan rekabet kelimesi 'rekabetçi konum', 'rekabet avantajı', 'turistik rekabet', 'rekabet koşulları', 'turizm rekabeti' ve 'rekabet ortamı' kelimeleri ile birlikte geçmektedir. Eğitim kelimesi 'turizm eğitimi', 'eğitim sistemi', 'eğitimli birey' ve 'eğitim almış' şeklinde mülakatlarda geçerken, koordinasyon kelimesi ise 'koordinasyon içerisinde', 'koordinasyon çalışmaları' ve 'koordinasyon yapısı' şeklinde kullanılmaktadır.

Şekil 4.5: İşbirliği tema bulutu.

Mülakata katılan yetkililerden elde edilen veriler doğrultusunda 'işbirliği' ana teması ile ilgili 4 kod belirlenmiştir (Şekil 4.6). Katılımcıların işbirliği konusundaki görüşleri icraat, iletişim, yerel ve ulusal paydaş ile eğitim alt başlıklarında değerlendirilmektedir. Ana temalardan olan işbirliği kavramı çalışmada bu kodlar aracılığıyla analiz edilmektedir.

Şekil 4.6: İşbirliği temasının kodları.

Destinasyondaki turizm faaliyetleri ile ilgili merkezi, yerel ve sivil aktörlerin işbirliği konusunda bazı katılımcıların işbirliği ana teması genelinde yerel ve ulusal paydaş, iletişim, icraat ve eğitim kodları özelinde örnek ifadeleri şu şekildedir:

K26: “Özellikle turizm alanındaki ilişkilerin gelişmesi, bir işbirliği yaratılması destinasyona, yerel halka ve ziyaretçilere yansıyacak olumlu bir durumdur. Bu yerel işbirliklerin artırılması, hatta girişimlerin yerelde kalmaması gereklidir. Destinasyon ile ilgili ulusal ve uluslararası işbirliklerinin çoğaltılması amacıyla komşu ülke kurum ve kuruluş yetkilileri ile iletişim halinde olunmalıdır. Özellikle Artvin’e komşu ve yakın ülkeler olan Gürcistan, Rusya ve Azerbaycan’daki benzer işbirlikleri incelenmeli, örnek çalışmalar gerçekleştirilmeli, sınır ötesi işbirlikleri artırılmalıdır.”

K16: “Mevcut ve potansiyel yerli ve yabancı ziyaretçilerin seyahat programları kapsamında Artvin’i ilk defa veya daha fazla tercih etmeleri için destinasyonda faaliyet gösteren tüm paydaş gruplarının koordineli bir yaklaşım göstermeleri gerekmektedir. Ziyaretçilerin kültürel geçmişleri, ziyaret amaçları, eğitim

düzeyleri ve daha önceki seyahat deneyimleri ile ilgili yol haritaları çizilmeli, bunların neticelerine göre etkili bir destinasyon yönetimi oluşturulmalıdır. Güçlü bir marka inşası oluşturabilmek ve bu durumu sürdürebilmek adına destinasyondaki tüm aktörlerin devreye girmesi, özellikle turizm faaliyetleri konusunda işbirliği yapmaları gerekmektedir.”

K29: “Günümüz küreselleşen turizm hareketlerinde paydaşlar arasında işbirliği zorunlu bir hal almıştır. Gelen ziyaretçi zaten bunu zorunlu hale getirmektedir. Bende konaklayan misafir ‘beni gezdir’ diyor. Ben mecburen acenteye yöneliyorum. Acentenin gezdirdiği misafir ‘beni doyur’ diyor. Acente mecburen yiyecek-içecek işletmesine yönlendiriyor. Karnı doyan misafir ‘beni eğlendir’ diyor. Mecburen misafiri eğlence hizmeti sunan işletmeye yönlendiriyorsun. Bu sarmal böyle devam ediyor. Dolayısıyla turizm işletmeleri arasında ister istemez bir ilişki ağı oluşuyor. Mecburiyetten kaynaklanan bu ilişkinin gönüllülük esasına göre yapılandırılması gerekmektedir. Etkili ve verimli paydaş ilişkisi, gelen yerli ve yabancı ziyaretçinin de memnuniyetini artıracaktır. Bu durum ziyaretçiyi tatmin edecek ve tekrar seni tercih edecektir.”

K15: “Bu bölgenin insanıyım, yıllardır profesyonel ve ticari olarak turizm endüstrisi içerisindeyim. Artvin il merkezindeki yöneticilerin zaman zaman sahil ilçelerini göz ardı ettiklerini düşünüyorum. Çoğu organizasyondan ya haberimiz olmuyor, ya da tesadüfen öğreniyoruz. Davet edildiklerimizde de sadece dinleyici konumunda oluyoruz. Sonuç olarak ilgili kurum, kuruluş ve işletmelerin ve bunların yöneticilerinin destinasyon faaliyetleri ile ilgili daha fazla iletişim içerisinde olmaları gerektiğini düşünüyorum.”

K18: “Gerçekçi ve ulaşılabilir hedeflerden ziyade her yöneticinin kendi kurum, ihtiyaç ve beklentilerine göre konuya yaklaştıklarını, dolayısıyla merkezi, yerel ve sivil aktörlerin işbirliklerini genel hatlarıyla yetersiz buluyorum. Diğer bir önemli sıkıntı da, hemen hemen her yöneticinin demeçlerinde turizmden mutlaka bahsetmeleri ama konu ile ilgili gerçekçi bir çözüm oluşturamamalarıdır. ‘Yapalım’ düşüncesi çok sık telaffuz edilmekte fakat bu düşünce ‘Nasıl yapalım?’ sorusuyla tamamlanamamaktadır. Yani hedef bol, icraat az.”

K9: “Turizm endüstrisi gerçekçi ve kaliteli bir eğitim sistemine ihtiyaç duymaktadır. Bu düşünceden hareketle, endüstride faaliyet gösteren işletmelerin en sık işbirliği yaptığı kurumlar üniversitelerdir. İlgili kurumlarda gerçekleşen

akademik eğitim öğrencinin teorik kavramlardan oluşan bir altyapı oluşturmasına, analiz, değerlendirme ve yorum yapabilme yeteneklerini geliştirmesine olanak sağlamaktadır. Temel amacı turizm endüstrisindeki nitelikli işgören ihtiyacını karşılamak olan eğitim kurumlarında verilen turizm eğitimi sadece Artvin için değil, tüm destinasyonlar için önemli bir konudur.”

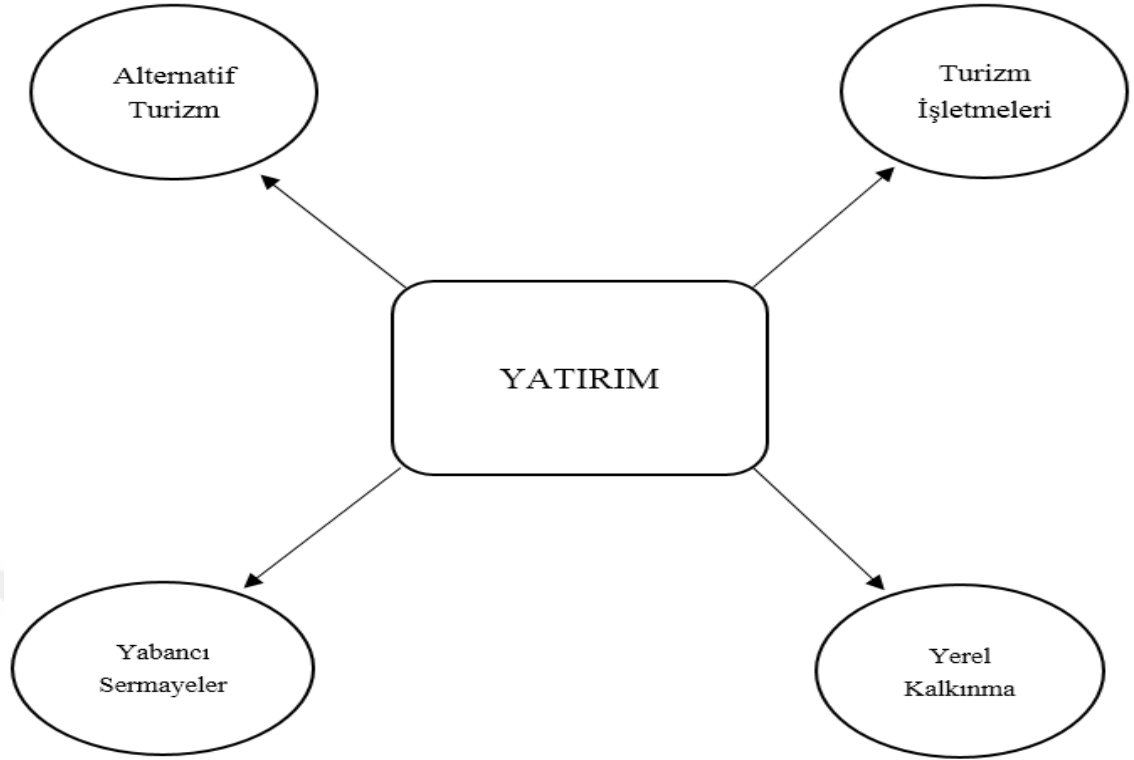
K27: “Özellikle eğitim konusunda mutlak işbirliğine gidilmelidir. Destinasyonda yer alan üniversite bünyesindeki turizm programları yöreye özgü oluşum içerisinde olmalıdır. Bu programlardaki akademisyenler yöreye katkı sağlayacak eğitim anlayışı ile hareket edilmeleri yönünde fikirler sunmalıdır. Turizm ve otel işletmeciliği, seyahat hizmetleri, gastronomi gibi konularda tüm aktörlerin işbirliği içerisinde olduğu eğitim programları düzenlenmelidir. Özellikle turizm işletme çalışanları ve yerel halkın eğitim programlarına katılmaları sağlanmalıdır.”

Mülakat katılımcılarının Artvin destinasyonundaki işbirliği ile ilgili yapılması gerekenlere yönelik verdikleri yanıtlar ağırlıklı olarak işbirlikleri seviyesinin yeterli düzeyde olmadığı yönündedir. Merkezi, yerel ve sivil işbirliklerinin daha fazla ve daha etkin yapılması gerektiği konusunda fikir birliğinde olan katılımcılar, paydaşların hedef koydukları konulara eğilmeleri, koyulan hedeflerin gerçekleştirilmesi konusunda sıkıntılarının aşılmasının gerektiği konularında ortak fikir belirtmektedir.

4.4. Yatırım (4. Ana Tema)

Araştırma örneklemini oluşturan katılımcıların Artvin turizmi ile ilgili yatırım konusunda yapılması gerekenlerle ilgili düşünceleri incelendiğinde özellikle konaklama işletmeleri ile altyapının iyileştirilmesi ve geliştirilmesi konuları ön plana çıkmaktadır. Nitelik ve nicelik açısından turizm alanındaki her türlü yatırımın destinasyonda yer alması gerekliliği katılımcılar tarafından belirtilmektedir.

Şekil 4.7’de görüldüğü gibi Artvin destinasyondaki yatırımlarla ilgili katılımcıların öne çıkardığı kelimeler ulaşım, istihdam, konaklama, turizm ve pazardır. Yatırım ana teması ile ilgili mülakatlarda kullanılan ulaşım kelimesi ‘ulaşım sıkıntısı’, ‘ulaşım olanakları’ ve ‘ulaşım ağı’ kelimeleri ile birlikte geçmektedir.

Şekil 4.8: Yatırım temasının kodları.

Destinasyondaki turizm yatırımları konusunda bazı katılımcıların yatırım ana teması genelinde turizm işletmeleri, yerel kalkınma, yabancı sermayeler ve alternatif turizm kodları özelinde örnek ifadeleri şu şekildedir:

K3: “Artvin, turizm endüstrisi açısından potansiyeli olan bir coğrafyadır. Bölgeye gerçekleşmesi muhtemel turizm yatırımları bölgesel kalkınma açısından önemli sosyal ve iktisadi fırsatlar sunacaktır. Destinasyonda şüphesiz sanayi ve eğitim konularına da odaklanılmalı fakat bölgesel gelişme göstergeleri açısından en önemli alan turizm gibi görünmektedir. Turizm yatırımlarının oluşması ve akabinde turizm faaliyetlerinin gelişmesiyle sadece bölge ekonomisi değil, aynı zamanda destinasyondaki sosyal ve kültürel yaşamın da etkileşim ve gelişim göstermesi beklenmektedir.”

K12: “Öncelikle yatırım ihtiyacı bulunan alan ve bölgelerin bilinçli ve objektif bir biçimde tespit edilmesi gerekmektedir. Rant ve pazar tartışmalarından uzak, tamamen destinasyonun yararına oluşturulması gereken yatırımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Yerinde gerçekleştirilecek yatırımlar, yerel kalkınmaya ve destinasyonun pazarlanmasında rekabet aracı olarak kullanılmasına katkı

sağlayacaktır. Özellikle büyük ölçekli firmaların yatırım adımları, destinasyonda faaliyet gösteren küçük ölçekli işletmelere de farklı çalışma alanları yaratabilecek, ayrıca bölge istihdamının da gelişmesine katkı sağlayacaktır.”

K10: “Yatırımlarla ilgili hizmetlerin yerine getirilmesi yerel yönetimler ile devlet kurumlarının sorumluluğunda olsa da turizm işletmeleri kendi tesislerine yarayan birtakım faaliyetlerde kamu kurumlarını desteklemelidir. Turizm işletmeleri, kamu kurumlarının özellikle üstyapı faaliyetlerine destek verebilmeli, hatta zaman zaman bizzat üstlenmelidir.”

K7: “Spor turizmi, sağlık turizmi, festival turizmi gibi alternatif turizm türlerine ev sahipliği yapabilecek potansiyelimizi yerli ve yabancı yatırım ve yatırımcılarla değerlendirmemiz gerekmektedir. Mevcut kapasitemizin artırılması şart, fakat bu adımlar kontrol altında atılmalıdır. ‘Yatırım, yatırım’ diye diye ipin ucunu kaçırsak sonradan çözemeyeceğimiz sorunlar beraberinde gelebilir. Bu konuya çok dikkat edilmelidir. Sırf yatırım yapılacak diye tarihi ve kültürel değerlerimizi yıpratmamalıyız.”

K10: “Artvin destinasyonunun turizm potansiyelini uluslararası boyuta taşımak, tarihi ve doğal güzelliklerini ön plana çıkarmak amacıyla özellikle son yıllarda bölgeye Katarlı ve Arap yatırımcıların ilgisi bulunmaktadır. Bölgedeki turizm faaliyetlerine yönelik özellikle Arap ülkelerinden ciddi yatırım yapma niyetinde ve hazırlığında olan ülkeler mevcut. Bu ülkelerin yatırımcılarının niyetlerini iyi anlamalı, günlük düşünmekten ziyade geleceğin planları yapılmalıdır.”

K5: “Yörede yıllardır ulaşım sıkıntısı çekilmiştir ama günümüz koşullarına bakıldığında, yıllar önce çekilen bu sıkıntıların günümüzde avantajlı bir duruma dönüştüğü görülmektedir. Ulaşılamayan yerlerin doğasında ve kültüründe bozulma veya dejenerasyona uğrama gecikmiştir veya mümkün olmamıştır. Günümüz koşullarında ise yatırım faaliyetlerinin bu coğrafyayı bozmasına müsaade edilmeden yönlendirilmesi gerekmektedir.”

Katılımcıların Artvin destinasyonundaki yatırım faaliyetleri ile ilgili yapılması gerekenlere yönelik düşünceleri daha çok nicelik ve nitelik açısından güçlü olan turizm işletmelerinin olması gerekliliği ile ilgilidir. Katılımcılar, yabancı yatırımcıların bölgeye olan ilgilerinin iyi analiz edilmesi, ayrıca yerel kalkınmanın da yatırım sürecinden olumlu etkilenmesi yönünde görüş belirtmektedir.

4.5. Yönetim (5. Ana Tema)

Örnekleme oluşturan katılımcıların Artvin destinasyonundaki turizm faaliyetlerinin yönetimi konusunda yapılması gerekenlerle ilgili düşüncelerinde özellikle tek bir çatı altında hareket edilmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır. Katılımcılar ayrıca turizm yönetimi çatısı altında olacak kurum, kuruluş ve kişilerin bireysel çıkarılardan uzaklaşarak destinasyona katkı sağlayama düşüncesi ile hareket etmeleri konusuna dikkat çekmektedir.

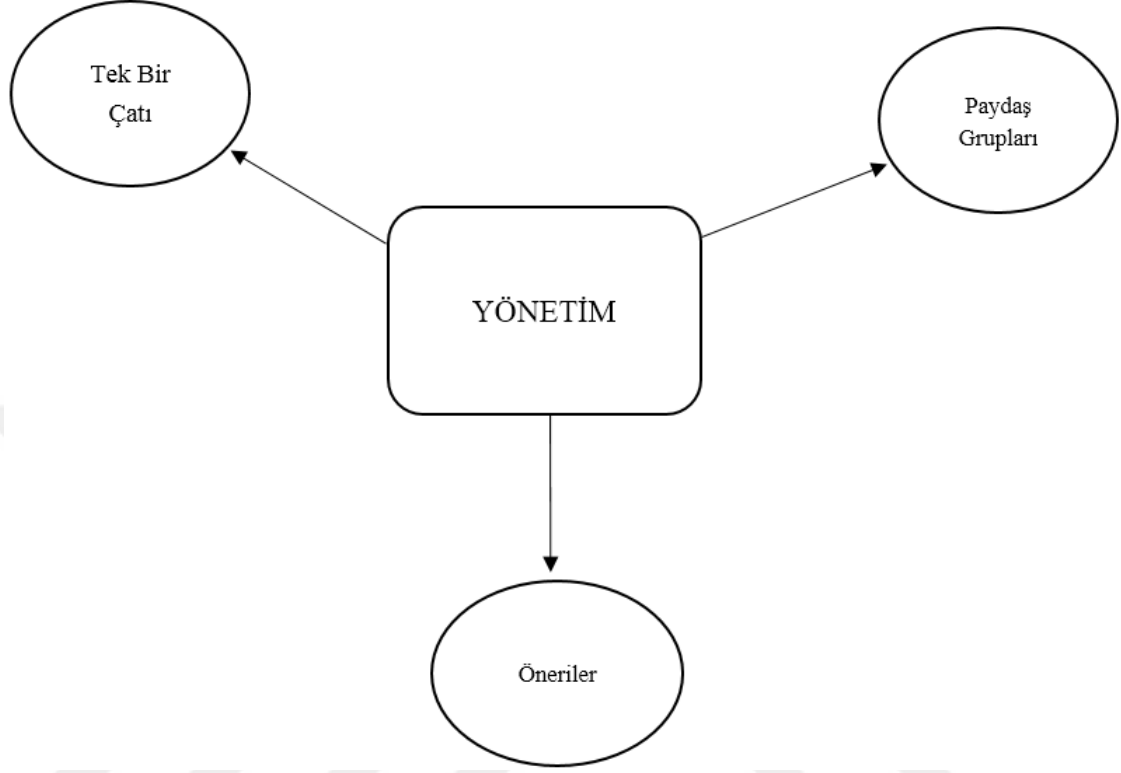

Şekil 4.9: Yönetim tema bulutu.

Şekil 4.9’da görüldüğü gibi Artvin turizminin yönetimi ile ilgili katılımcılar tarafından öne çıkarılan kelimeler yerel ve uyumdur. Yönetim ana temasına yönelik mülakatlarda kullanılan yerel kelimesi ‘yerel paydaşlar’, ‘yerel yönetim’, ‘yerel halk’, ‘yerel işbirlikler’ ve ‘yerel değerler’ kelimeleri ile birlikte geçmektedir. Uyum kelimesi ise ‘yönetim uyumu’, ‘uyum içerisinde’, ‘uyumsuzluk’ ve ‘uyumlu çalışmalar’ şeklinde mülakatlarda yer almaktadır.

Katılımcılardan elde edilen verilere göre ‘yönetim’ ana teması ile ilgili 3 kod belirlenmiştir (Şekil 4.10). Yönetim konusunda katılımcıların görüşleri tek bir çatı,

paydaş grupları ve öneriler alt başlıklarında değerlendirilmektedir. Ana temalardan olan yönetim kavramı çalışmada bu kodlar aracılığıyla analiz edilmektedir.

Şekil 4.10: Yönetim temasının kodları.

Destinasyondaki turizm yönetimi ile ilgili bazı katılımcıların yönetim ana teması genelinde tek bir çatı, paydaş grupları ve öneriler kodları özelinde örnek ifadeleri şu şekildedir:

K15: “Turizm ile ilgili kurum ve kuruluşların karar alma ve uygulama organlarının tek bir çatı altında toplanması gerekmektedir. Oluşturulacak yönetim ile destinasyon sınırları içerisinde kaliteli hizmet, nitelikli işgücü, misafırperverlik, ziyaretçi memnuniyeti gibi konulara ağırlık verilmelidir. Destinasyondaki turizm faaliyetlerini yürüten kişi, kurum ve kuruluşlar günümüz pazarlama anlayışlarını yakinen takip etmeli, yöreye uyabilecek niş pazarlar üretmelidir. Artvin ve çevresindeki turizm hareketlerinin artırılması, yerli ve yabancı ziyaretçilerin konaklama oranlarının yükseltilmesi gibi konularda tüm paydaş gruplarının üzerine düşen görev ve sorumlulukları eksiksiz yerine getirmeleri beklenmektedir.”

K1: “Turizm faaliyetlerinin tek bir çatı altında toplanması önemli bir düşüncedir fakat çatı altında bulunan kişilerin gerçekten hizmet etme veya katkı sağlama düşüncesi içerisinde olmaları gerekmektedir. Sadece bu yönetim içerisinde olmak için veya bu tarz toplantılarda yer alarak bölgede isim ve unvan oluşturma derdinde olanlara prim verilmemelidir. Bu ayrımın sağlıklı ve objektif bir biçimde yapılması gerekmektedir. Artvin il ve ilçelerinin etkili ve kalıcı bir turizm yönetimine ihtiyacı bulunmaktadır. Tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin güçlü ve sürdürülebilir sonuçlar vermesi için yönetimde yer alan veya almayan tüm paydaş gruplarının işbirliği içerisinde olması gerekmektedir.”

K2: “Destinasyondaki yerel yönetimlerin ve diğer paydaşların da içinde bulunduğu bir oluşum, özellikle destinasyon yönetimi açısından olumlu bir hareket olacaktır. Merkezi ve yerel yönetimler ile STK’ların özellikle turizm ile ilgili konularda mutlak işbirliği içerisinde olmaları gerekmektedir. Mevcut şartlarda bu işbirliğinin yeterli düzeyde olup olmadığı konusunda kararsız bir görüşteyim. Turizm ile ilgili kurum ve kuruluşların karar alma ve uygulama organlarının tek bir çatı altında toplanması gerekmektedir.”

K28: “Bölge turizm faaliyetlerinde paydaş grupların içerisinde yer aldığı ve etkin derecede rol alabileceği, il merkezinde valilik, ilçelerde ise kaymakamlık yetkililerin başında olduğu bir yönetim anlayışı uygulanmalıdır. Yönetim sürecinin içerisinde tüm paydaşları yer alması, fikir ve düşünce paylaşımı yöreye katkı sağlayacaktır. Geniş katılımlı bir yönetim anlayışı paydaşlar arasındaki koordinasyonu kuvvetlendirecek, her paydaşın yetki ve izinlerinin ortak kullanımı işlerin daha hızlı ve kontrollü idare edilmesini sağlayacaktır. Tüm bu gelişmeler paydaşlar arasındaki iletişimi kuvvetli hale getirecek, neticede destinasyona olumlu yansıyacaktır.”

K22: “Turizm hareketlerinde ortak hareket edilme anlayışı benimsenen bir platform oluşturulmalıdır. Konu ile ilgili tüm paydaşların katılımı doğrultusunda tarafsız, bölgeye hâkim, yöreyi bilen kişilerden oluşan, alanında uzman kişilerce de desteklenen bir turizm yönetim anlayışı benimsenmelidir.”

K21: “Yönetim konusunda özellikle yerel yönetimlerin, turizm işletmelerinin ve STK’ların belli başlı konulara ilgi göstermeleri gerekmektedir. Örneğin altyapı ve üstyapı yatırımları, tanıtım ve pazarlama faaliyetleri, nitelikli insan gücü

oluşturma gibi adımlar. Bu ve benzeri konularla ilgili kısa vadeli adımlar atılırken diğer yandan da uzun vadeli yönetim ve çözüm önerileri geliştirilmelidir.”

K11: “Günümüz turizm endüstrisinde destinasyonlar yoğun bir yönetim faaliyeti içerisinde bulunmaktadır. Bu konudaki temel amaç, turizm pazarından daha fazla pay alabilmektir. Değişen ziyaretçi beklenti ve davranışlarının dikkate alınarak gerçekleştirilen yönetim faaliyetleri, destinasyondan istenilen verimin sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Yönetim faaliyetlerinin sadece bir veya belli kurum tarafından değil konu ile ilgili tüm aktörlerce değerlendirilmesi gerekmektedir. Destinasyonla ilgili yönetim faaliyetlerinin oluşum ve uygulama aşamalarında konu ile ilgili tüm paydaş gruplarının fikir ve önerileri dikkate alınmalıdır.”

Artvin destinasyonundaki turizm yönetimi faaliyetleri ile ilgili yapılması gerekenler katılımcılar tarafından değerlendirildiğinde genel düşünce turizm konusundaki yönetim faaliyetlerinin ortak bir platform aracılığıyla, koordineli ve iletişim halinde gerçekleşmesi yönündedir. Katılımcılar, mevcut yöneticilerden ziyade daha taze, bilgili, etkili ve iş bitirici kişilerin turizm faaliyetlerinin yönetimi konusunda ön plana çıkarılması gerektiği konusunda hemfikirlidir.

Turistik bir destinasyondaki faaliyetlerin gelişimini amaçlayan ve bu düşünce ile öneriler sunan çalışmalar göstermektedir ki (Uygurtürk ve Yılmaz, 2019; Alban, 2019; Karakuş, 2017; Karamehmet ve diğ, 2016; Birdir ve diğ, 2015; Korkmaz ve Başkalkan, 2011) markalaşma, tanıtım, işbirliği, yatırım ve yönetim konuları bir destinasyonun gelişimi açısından öne çıkan ana temalardır.

Uygurtürk ve Yılmaz çalışmalarında (2019), Sivas şehrinin markalaşmasına katkı sağlayabilecek konular arasında tanıtım faaliyetleri, üniversite ve ortak bir yönetim platformunun önemine değinmektedir. Şehrin pazarlanması konusunda imaj çalışmalarına ağırlık verilmesinin gerekliliği üzerinde duran araştırmada tarihi ve turistik mirasların önemine değinilmektedir. Alban ise çalışmasında (2019), Kastamonu ilinin turizm potansiyelini inceleyerek destinasyondaki mevcut turizm ürünlerinin geliştirilmesi için oluşturulması gereken stratejileri belirlemeye çalışmıştır. Araştırma neticesinde yeni turizm ürünü geliştirmekten ziyade, mevcut turizm ürünlerinin geliştirilmesinin daha doğru olacağı, sürece özellikle yerel halkın ve yerel yönetimin de katılması gerektiği yönünde önerilerde bulunmuştur.

Karakuş, Nevşehir ili ile ilgili gerçekleştirdiği çalışmada (2017), yeni turistik ürün geliştirilmesi amacıyla destinasyondaki gerekli adımları tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu doğrultuda Nevşehir ilinde turizm faaliyetlerinin daha sık oluşturulması, yerli ve yabancı ziyaretçilerin destinasyona daha fazla çekilebilmesi, turistik talebin özellikle düşük dönemlerde yoğunlaştırılması gibi amaçlar güdülerek özellikle alternatif turizm türlerine ağırlık verilmesi gerektiğini işlemiştir. Karamehmet ve diğ. çalışmalarında (2016), Türkiye’de kırsal turizm destinasyonlarının rekabetçi gücünün geliştirilmesine yönelik stratejik önerilerde bulunmuştur. Araştırmada destinasyonların rekabet güçlerinin artırılmasında markalaşma ve tanıtım çalışmalarının önemine değinilmiştir. Ayrıca işbirliği ve koordinasyon sorununun turizmin her alanında yaşandığına dikkat çekerek ulusal organizasyonların önemi vurgulanmıştır.

Korkmaz ve Başkalkan ise çalışmalarında (2011), Eğirdir Gölü ve çevresinin turizm potansiyelinin daha iyi değerlendirilebilmesi adına turizm işletmelerinin nitelik ve nicelik açısından artırılması, yerel halkın turizm faaliyetlerine katılmalarının sağlanması ile tanıtım çalışmalarının geliştirilmesine yönlerinde öneriler getirmiştir.

Farklı destinasyonlara yönelik benzer temalı çalışmalar da göstermektedir ki özellikle markalaşma, tanıtım, işbirliği, yatırım ve yönetim başlıklarında etkin, verimli ve sürdürülebilir çözümler üretme stratejisi güdecek bir turizm organizasyon yapısı ile, ilgili kurum ve kuruluşlar ile kişiler arasında bilgi akışı sağlanmalı, işbirlikleri gerçekleştirilmeli, mevcut ve olası sorunların çözümünde ortak akıl oluşumu yönünde çaba gösterilmelidir.

BÖLÜM 5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma Artvin'deki turizm faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili destinasyonda yer alan yerel yönetici, STK temsilcileri, turizm işletmesi yetkilileri ve akademisyenlerin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle ulusal ve uluslararası alan yazın taraması gerçekleştirilmiştir. Sonrasında, yazında var olan çalışmalardan yararlanılarak katılımcılar ile mülakatlar gerçekleştirilmiş ve turizmin geliştirilmesine yönelik konular detaylı bir biçimde ele alınmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda Artvin il ve ilçelerindeki turizm faaliyetlerinin iyileşmesi ve gelişimine yönelik tespitlerde bulunulmuş, elde edilen sonuçlar tartışılmıştır.

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma süreci ve sonrası elde edilen bulguların sonuçları değerlendirilmekte olup destinasyonda hizmet veren yerel paydaşlara, faaliyet gösteren turizm işletmelerine ve potansiyel araştırmacılara önerilerde bulunulmaktadır.

5.1. Sonuç

Gelişmekte olan dünya turizm endüstrisinde başarılı bir destinasyon organizasyonu oluşturabilmek, ziyaretçilerin seyahat memnuniyetini en üst seviyeye çıkarabilmek tüm paydaş gruplarının istekli ve etkili hareket etmelerine bağlıdır. Büyük ölçekli turizm destinasyonlarının faaliyetleri daha karmaşık ve zor gibi gözükse de özellikle küçük ölçekli turizm destinasyonları daha çok bireylerden oluştuğu ve insan faktörü ön planda olduğu için organizasyon ve ortak hareket edilme yapıları daha karmaşık bir hal almaktadır.

Rekabet ettikleri kişilerle ve işletmelerle tanışma, bir arada olma, ortak hareket etme, herkesin kullandığı bir ürün için zaman ve kaynak ayırma konularında her kesimin kabul edebildiği bir turizm anlayışı çok da kolay bir işleyiş gibi gözükmemektedir. Küçük ölçekli destinasyonlarda özellikle bireysel dinamikleri dikkate almak gerekmektedir. Destinasyon genelinde kabul gören bireylerin davranış, tutum, deneyim ve isteklerinin

destinasyon geneline daha hızlı ve olumlu yansması muhtemeldir. Bu kişilerin bireysel ve kurumsal anlamda destinasyona katkı sağlayabilecekleri düşüncelerini onlara yansıtılabilmek gerekmektedir. İlgili bu adımlar, destinasyonda hizmet veren ve faaliyet gösteren tüm kişi, kurum ve kuruluşları bir araya getirmek, etkili bir turizm ekibi oluşturabilmek ve sürdürülebilir bir destinasyon gelişimi sağlayabilmek için gereksinim duyulan durumlardır.

“Artvin destinasyonunda gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için neler yapılmalıdır?” sorusuna cevap aranan bu çalışmada, belirlenen alt sorular ve elde edilen genel değerlendirmeler şu şekildedir:

1. Artvin destinasyonunun markalaşması adına neler yapılmalıdır?
2. Artvin turizmi ile ilgili tanıtım faaliyetleri nasıl olmalıdır?
3. Artvin turizmi ile ilgili merkezi, yerel ve sivil aktörlerin işbirliği nasıl olmalıdır?
4. Artvin ile ilgili turizm yatırımları nasıl yönlendirilmelidir?
5. Artvin destinasyonundaki turizm faaliyetleri nasıl yönetilmelidir?

“Artvin destinasyonunda gerçekleştirilen turizm faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi için neler yapılmalıdır?” sorusu doğrultusunda elde edilen neticeler ve öneriler ışığında, bölgedeki turizm faaliyetlerinin devamlılığının sağlanabilmesine katkıda bulunmaya gayret gösterilmiş, endüstri bünyesinde yer alan kişi, kurum ve işletmelere gelir getirici bir anlayış oluşturulmaya çalışılmıştır.

Artvin destinasyonunun markalaşması adına alternatif turizm türlerine ağırlık verilmelidir. Kişi veya gruplara özel turizm türlerine yönelik çalışmaların artırılması, niş pazar ürünlerinin geliştirilmesi ve çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Destinasyonda faaliyet gösteren yerel yönetimlerin markalaşma çalışmalarına ağırlık vermesi, bu çalışmaları yürütürken yöresel mimariye ve turizm eğitime önem vermeleri gerekmektedir. Böylesine bir yaklaşım destinasyonun bir turizm kenti olmasına katkı sağlayacaktır.

Artvin turizmi ile ilgili tanıtım faaliyetlerinin günümüz koşullarında yeterli olmadığı görülmektedir. Özellikle ulusal ve uluslararası elektronik ortamlarda destinasyonla ilgili tüm tanıtım materyallerinin etkin ve verimli bir biçimde kullanılması gerekmektedir. Tüm paydaş gruplarının yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası tanıtım faaliyetleri

yürütmesi Artvinle ilgili imaj algısını artıracak, bu düşünce destinasyonun turizm pazarlama faaliyetlerine olumlu katkı sağlayacaktır.

Artvin turizmi ile ilgili merkezi, yerel ve sivil aktörlerin işbirliği yeterli olarak görülmemektedir. Yerelde ve ulusalda destinasyonla ilgili faaliyet gösteren tüm kurum ve kuruluşların kuvvetli ve sürdürülebilir bir iletişim anlayışı içerisinde olmaları gerekmektedir. Özellikle turizm eğitimi konusunda ortak çalışmalar yürütülmeli, ayrıca yapılması hedeflenen çalışmalar lafta kalmamalı, hızlı ve etkin bir biçimde yürürlüğe girmelidir.

Artvin ile ilgili turizm yatırımlarında en belirgin durum turizm işletmelerinin nitelik ve nicelik açısından eksikliğidir. Konaklama, seyahat, yeme-içme ve ulaştırma işletmelerinin sayılarının artırılması, bu artış sağlanırken kalite yönünden de ödün verilmemesi gerekmektedir. Özellikle alternatif turizm türlerine yönelik yatırımların gerçekleşmesi yerel kalkınmaya da katkı sağlayacak bir durum olacaktır. Yabancı sermayedarların destinasyona ilgi gösterdikleri bilinmektedir. Artvin genelindeki mevcut ve potansiyel turizm yatırımlarında yabancı yatırımcıların destinasyona yönelik ilgilerinin değerlendirilmesinde ileriye yönelik planlamalar çerçevesinde doğru kararlar verilmelidir.

Artvin destinasyonundaki turizm faaliyetlerinin etkin, verimli ve sürdürülebilir olmasında, destinasyondaki mevcut ve potansiyel turizm faaliyetlerini doğrudan ve dolaylı etkileyen ve faaliyetlerden etkilenen kurum, kuruluş ve kişilerin fikir ve düşünceleri önem arz etmektedir. Bu doğrultuda Artvin il sınırları içerisindeki yerel yöneticiler, STK temsilcileri, turizm işletmesi yetkilileri ile akademisyenler çalışmanın paydaş grupları olarak değerlendirilmektedir. Bu düşünceden hareketle paydaşların ortak fikirleri doğrultusunda hazırlanacak bir turizm organizasyon yapısının il turizm hareketlerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

İlgili turizm organizasyon anlayışı ile Artvin il ve ilçelerinde faaliyet gösteren ve turizm konusunda planlayıcı ve yönetici konumda olan kamu kurum ve kuruluşları, özel sektör temsilcileri ve akademisyenler arasında koordinasyonun sağlanması, endüstrinin büyüme stratejilerinin belirlenmesi, sürdürülebilir turizm hizmetine katkıda bulunacaktır. Bu şekilde bir yaklaşımla, turizm endüstrisi içerisinde bulunan kamu ve özel sektör

bütünleşmesini sağlayacak, endüstri kümelenmesi oluşturulacak ve en önemlisi bu konularla ilgili kurum, kuruluş ve kişiler arasında kuvvet birliği yaratılacaktır.

Bu çalışma doğrultusunda gerçekleştirilen saha çalışmaları, yapılan görüşmeler, ulaşılabilen paydaş gruplarından alınan bilgi ve yönlendirmeler ile amaçlanan ortak düşünce Artvin'i sadece bir turizm destinasyonu olarak değil, bir doğa destinasyonu, bir kültür destinasyonu, bir tarih destinasyonu olarak ön plana çıkarabilmektir. Bu doğrultuda öncelikli olarak yapılması gerekenler, destinasyonun tüm başlıklardaki (kültür, tarih, siyasi, iktisadi) potansiyelini keşfetmek, turistik bir yol haritası belirleyebilmek adına kamu ve özel sektör işbirliğini oluşturabilmek ve bu doğrultuda bir strateji yaratabilmektir.

Bu düşünceler doğrultusunda hareket edilmesi destinasyonun markalaşabilmesini sağlayacak, tanıtım faaliyetlerinin daha etkin, verimli ve sürdürülebilir olmasına olanak sunacak, işbirliklerinin verimliliğini artıracak, yatırımların kalitesini yükseltecek, böylece turizm faaliyetlerinin yönetimi konusunda daha sağlıklı ve kalıcı adımlar atılacaktır.

Araştırma sonuçlarına katkı sağlaması beklenen bir durum da çalışmaya ilgi gösteren yerel ve ulusal basında yer alan haber ve çıktılardır. Araştırma ile ilgili ulusal (EK 3.1, 3.2, 3.3, 3.4, 3.5, 3.6) ve yerel basın çıktıları (EK 4.1, 4.2, 4.3, 4.4, 4.5) muhtemel yerel ve ulusal ölçekli bölgesel turizm planlama ve program oluşturma çalışmalarına fikir verici ve yol gösterici bilgi ve belgeler olacaktır.

5.2. Öneriler

Elde edilen tüm veri ve bilgiler doğrultusunda Artvin destinasyonunda hizmet veren kamu kurum ve kuruluşlarına, temsilciliği bulunan STK'lara, faaliyet gösteren özel sektör işletmelerine ve gelecek araştırmacılara öneriler sunulmaktadır.

5.2.1. Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Yönelik Öneriler

Araştırma neticesinde elde edilen bulgulara dayanarak kamu kurum ve kuruluşları yetkililerine konu ile ilgili bazı önerilerin sunulması çalışma sonuçlarına anlam katması

beklenen bir durumdur. Bu doğrultuda kamu kurum ve kuruluşları ve STK'lar ile ilgili öneriler maddeler halinde sıralanmaktadır:

- a)** Destinasyon ile ilgili bölge, ülke ve dünya çapında ilgi görecektir, fark oluşturacak çalışmalar gerçekleştirilmeli, konu ile ilgili bölgesel kurumlardan (kalkınma ajansları, proje ofisleri vb.) destek alınmalıdır. Özellikle bölge kültürünü yansıtan, fakat yıllardır geri planda kalan, kaybolmaya yüz tutmuş kültürel değerlere ilgi gösterilmelidir. Dokumacılık (kilim, ehram), örmecilik (hasır, sepet), tulum ve kemeçe yapımı, ebru sanatı, çömlekçilik gibi el sanatlarına yönelik yöresel ve bölgesel etkinliklerin artırılması gerekmektedir.
- b)** Küreselleşme olgusunun turizm endüstrisinin geleceği ile ilgili eğilimlere yön vermesiyle ortaya çıkan yeniliklere ayak uydurulması gerekmektedir. Teknoloji ile büyüyen bir neslin istek ve ihtiyaçlarını da dikkate almak gerekmektedir. Turistin destinasyon satın alma yönündeki düşünceleri, internet üzerinden sunulan ve paylaşılan bilgilere göre karar vermesi aşamasına doğru kaymakta olup turistlerin bu yöndeki hareketleri giderek daha fazla kabul gören bir satın alma davranışı haline gelmektedir. Özellikle sosyal medya destinasyon yönetiminin promosyon, ürün dağıtımı ve araştırma fonksiyonlarında etkili ve önemli derecede rol oynayan bir araç haline gelmiştir. Tüketicinin tatil anlayışlarındaki değişiklikler doğrultusunda özellikle teknoloji alanında gerçekleştirilecek yatırımlar konusunda ilerleme kaydedilmeli, dijital dünyadan olabildiğince yararlanılmalıdır.
- c)** Destinasyonla ilgili bahsedilen tüm bu beklenti ve yönlendirmeler, etkin ve verimli bir destinasyon web sitesi ile desteklenmelidir. Özellikle uluslararası destinasyonların önemli bir pazarlama ve markalaşma aracı olarak benimsedikleri destinasyon web sitesi modelleri günümüz küresel turizm endüstrisinde etkili bir iletişim ağıdır. Yerli ve yabancı ziyaretçilerin geçmiş ve gelecek seyahat deneyimleri ve önerileri, potansiyel yerli ve yabancı ziyaretçilerin destinasyonu tercih etmelerinde önemli derecede rol oynamaktadır. İlgili web sitesindeki paylaşım ve bilgilendirmeler destinasyonla ilgili etkili bir iletişim kanalı oluşturma çabalarına yardımcı olacaktır.
- d)** Bölgede faaliyet gösteren tüm yerel aktörlerin bölgesel kalkınma sürecine dâhil olmaları ve kalkınmanın her aşamasına iştirak etmeleri özellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan bölge ve iller için önem arz eden bir konudur. Kamu ve özel kesim ile

STK'lar arasındaki işbirliğini geliştirme, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlama ve yerel potansiyeli harekete geçirme, böylece bölgesel gelişmeyi hızlandırma ve sürdürülebilirliği sağlama konularında merkeziyetçi ve kısıtlayıcı düşüncelerden uzak, hizmet verdiği bölgenin özelliklerine göre faaliyet gösteren bir yapılanma gerekmektedir.

- e) Etkili bir destinasyon yönetimi, pazarlama faaliyetlerine odaklanma ve tanıtım çalışmalarını kuvvetlendirme hareketlerine ve verimli bir biçimde marka geliştirme strateji uygulamalarına katkı sağlayacaktır. Yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası anlamda hedeflenen turizm anlayışını geliştirmek, turizm yönetimini oluşturmak, uzun vadeli sürdürülebilirliği sağlamak ve bu faaliyetleri pazarlamak amacıyla tüm paydaş gruplarını eşgüdümlü bir biçimde çalışmalarını sağlamak amacıyla bir araya getirmek gerekmektedir. Böylece turizm endüstrisi içerisinde yer alan tüm paydaşlar birbirine bağlanacak, turizmin çevreye, kültürel mirasa ve yerel halka etkilerinin artması sağlanacaktır. Böyle bir yaklaşım başta yerelde olmak üzere bölgesel ve ülke genelinde ekonomiyi, sosyolojiyi ve kültürel yaşantıyı kuvvetlendirecektir.
- f) Etkili ve verimli turizm gelişim planları hazırlanmalıdır. Fakat özellikle belirtmek gereklidir ki yerel ve bölgesel ölçekli çalışmalar destinasyonu bilen ve destinasyonda yaşayan yetkililerce yapılmalı veya desteklenmelidir. Artvin destinasyonunu sadece kâğıt üzerinde bilen kişi ve kurumların farklı şehirlerde masa başında hazırladıkları rapor, master ve stratejik plan, envanter, etüt gibi yıllardır birbirini tekrarlayan çalışmalardan uzak durulmalı, bu çalışmaların daha bilimsel ve akademik açıdan derlenip bölgeyi bilen ve yaşayan kişi ve kurumlar tarafından hazırlanmaları ve incelenmeleri sağlanmalıdır. Bölge coğrafyasını ve topografyasını bilen, yerel yönetimleri ve işleyişlerini tanıyan, yerel halk yaşantısına hâkim kişi ve kurumlarca yapılacak olan her türlü çalışma ve uygulama, destinasyonu olumsuz zaman ve maliyet unsurlarından uzaklaştıracak, planlanan destinasyon yönetiminin ortak bütçesine katkı sağlayacaktır.
- g) Destinasyonların sahip olduğu çekiciliklerin ve turizm değerlerinin tanıtım, pazarlanma ve yönetim aşamalarında çok başlılığın aşılabilmesi, kamu-özel sektör-STK-üniversite işbirliklerinin özellikle karar organlarında birlikte yer alması ile oluşacak esnek yapılı bir yönetim modeline ihtiyaç duyulmaktadır. Artvin yöresini

bölgenin ve ülkenin üst sıralarındaki turizm destinasyonları arasında yer alabilmesi ancak ve ancak etkin, verimli ve sürdürülebilir bir destinasyon yönetim modeli ile sağlanabilir.

- h)** Farklı doğal yapılara (mağara, höyük) ve değişik mimari özelliklere (kale, otantik köprü) sahip destinasyonun gizemi, kültürel dokusu, görkemli dağları, derin kanyonları, çiçeklerle bezenmiş sıcak vadileri, serin yaylaları, festivalleri, şenlikleri, doğal balı, yaban türleri, yapay olmayan ürünleri, barajları, bulut denizleri, kamp alanları, buzul gölleri, geleneksel boğa güreşleri, mesire alanları, göçmen kuşların rotaları, horon ve tulumu ile tarihi eserleri turizm çeşitliliği oluşturmaktadır. Sosyal ve kültürel açıdan yeşil bir cenneti andıran destinasyonun yöre güzellikleri yerli ve yabancı kamuoyuna yansıtılmalı, iç ve dış turizm hareketlerine katkı sağlayıcı faaliyetler çoğaltılmalı, ulusal ve uluslararası etkinliklere evsahipliği yapılan düzenlemeler artırılmalıdır. Özellikle yerli ziyaretçilerle ekonomik dinamiklerin geliştirilmesi gerekmektedir. Böylece destinasyonda hizmet veren tüm kurum ve kuruluş ile işletmeler yerli ziyaretçilerden elde ettikleri kazançlar ile yabancı ziyaretçilere özellikle ekonomik açıdan hazırlanma fırsatı bulacaklardır.
- i)** Destinasyonda yaşayan halk misafirperverdir, yöreye özgü bir yapıya sahiptir. Fakat yerli ve yabancı ziyaretçilerle olan ilişkilerinin bir turizm boyutu olduğunu, yöre insanına turizm endüstrisinin bir geçim kaynağı olduğu düşüncesini aşılama gerekmektedir. Doğayla bütünleşmek isteyen, moral, huzur, yaşam sevinci, zindelik, kentin gürültülü yaşamından kurtulmanın dinginliği gibi motivasyon kaynağı oluşturmak isteyen ziyaretçilere turizmin en önemli unsurlarını oluşturan ulaşım, konaklama imkânı ve çevre faktörlerini dikkate alarak hizmet verilmelidir.
- j)** Destinasyondaki birtakım yöresel değerlerin gün ışığına çıkartılıp bu değerlerin ulusal hatta uluslararası tanınırlığı ve bilinirliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Örneğin kilise ve şapellerin fazlalığı bu bölgede önceki dönemlerde dini ve dili başka ırkların yaşadığını, savaşlar ve göçler nedeniyle de bu toprakların sürekli el değiştirdiğini göstermektedir.
- k)** Kültürel dokunun geliştirilerek doğal güzelliklerle harmanlanabildiği turizm çeşitleri oluşturabilmek için ulusal ve uluslararası boyutlarda çaba gösterilmeli, kaynak oluşturmalıdır. Şavşat ilçesinin 'Cittaslow' özelliği, Borçka ilçesinin Camili Köyünde yerel sanatçılardan oluşan UNESCO tescilli 'Macahel Yaşlılar Çok Sesli Korosu' ve

biyosfer rezerv alanı, Arhavi ilçesindeki ‘Uluslararası Kültür ve Sanat Festivali’ destinasyondaki uluslararası bilinirliği olan değerlerdir. Bu değerlerin turizm penceresinden ele alınıp daha fazla ön plana çıkarılmaları gerekmektedir.

- l)** Dik ve çıplak kayalıklar, keskin virajlar, yeşil dar vadiler, çelik halatlarla birbirine bağlanan asma köprüler, kesme taşlardan oluşturulan taş köprüler, tarihi kilise ve şapeller ile kalıntıları, yüksek dağlar, farklı amaçlarla inşa edilmiş kaleler, tahta çatılı eski tip evler, ayı hamamları, şelaleler, endemik bitki ve kuş türleri, su kanalları, halk efsaneleri, arı yaşam alanları, yüksek dağları, dereleri, bölgesel mimarisi, yöresel gastronomi özellikleri, zengin halkbilimi özellikleri, halk ozanları gibi tarihi ve kültürel değerlere sahip Arvin destinasyonunda yörenin kimliği ve gelenekleri korunmalı, bölgenin coşkulu yapısı tanıtım faaliyetleri ile tüm ulusa yansıtılmalı ve kaynaştırılmalıdır.
- m)** Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı bir müze olmamakla birlikte Artvin ve ilçelerinin geleneksel yaşam ve kültürlerini ifade etme amaçlarıyla farklı kurum ve kuruluşlarla desteklenerek kurulan Arhavi Dikyamaç Yaşam Tarzı Müzesi, Hopa Müzesi, Murgul Damar Etnoğrafya Müzesi, Şavşat Tepeköy Geleneksel Yaşam Müzesi, Ardanuç Kültür Evi halen faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu ve benzeri konseptli müzelerin destinasyon kültürünün tanıtımı ve bilinirliğinin artması amacıyla çoğaltılması gerekmektedir.
- n)** Doğu Karadeniz Bölgesindeki turizm talebine yönelik belirgin Gürcistan, Rusya, Arabistan ve Asya pazarlarının artışları dikkate alınmalıdır. Mevcut ve planlanan turizm arz olanakları ilgili pazarlar dikkate alınarak oluşturulmalı, bu yönde bir turizm gelişim planı hazırlanmalıdır.

5.2.2. STK’lara Yönelik Öneriler

Araştırma bulguları doğrultusunda STK temsilcilerine konu ile ilgili bazı öneriler sunulmaktadır. Bu durumun çalışma neticelerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu amaçla STK’lara yönelik öneriler maddeler halinde sıralanmaktadır:

- a)** Bir yerin ziyaretçi devamlılığının sağlanabilmesi ve talep edilen bir destinasyon olması için ilgi çeken farklılıkları ön plana çıkartabilmek amacıyla özellikle STK’lar aracılığıyla çeşitli etkinlikler düzenlenebilmektedir. Etkinliğin yapıldığı

destinasyonda olmak, atmosferi tatmak, faaliyetlerin içerisinde yer almak ziyaretçi için motive edici etkenlerdir. Bu doğrultuda da özellikle yerel halkın geçmişinin ve geleneklerinin dikkate alındığı etkinliklerin gerçekleştirilmesi benimsenmelidir.

- b) Dijital temelli yeni teknolojilere yönelik uygulamalar STK'lar tarafından da takip edilmelidir. Bu ve benzeri uygulamalar tüketicilerin değerine değer katacak, iş akış zamanlamalarını iyileştirecek, işletmelerin kusursuz hizmet verme noktasına ulaşmalarına imkân sağlayacaktır.
- c) Özellikle kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili gelişmeler yakından takip edilmeli, her türlü organizasyonda iştirakçi veya katılımcı olarak yer almaya gayret edilmelidir. Bu çabalar, kendi düzenleyecekleri organizasyonlarla taçlandırılmalıdır.
- d) Oluşturulması muhtemel veya planlanan işbirlikleri ve bir destinasyon yönetim modeli kapsamında (kamu-özel sektör-STK-üniversite) etkili ve verimli pozisyonlarda yer alınmalıdır.
- e) Destinasyon genelindeki doğal, kültürel, tarihi ve turistik değerlerin öncelikle yerli halk tarafından bilinirliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

5.2.3. Özel Sektör İşletmelerine Yönelik Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen veriler doğrultusunda özel sektör işletmeleri ve yetkililerine konu ile ilgili öneriler çalışmanın bu aşamasında sunulmaktadır. Özel sektör işletmeleri ile ilgili öneriler maddeler halinde sıralanmaktadır:

- a) Artvin turizminin tanıtımı ve bilinirliğini artırmak adına bölgede faaliyet gösteren tüm turizm işletmelerine büyük görev düşmektedir. Destinasyona gelen yerli ve yabancı ziyaretçilerin geceleme sayılarının artırılması, yeme-içme seçeneklerinin çoğaltılması, ulaşım hizmeti kalitelerinin artırılması veya geliştirilmesi gibi uygulamalar bu alanlarda hizmet veren işletmelerin gerçekleştirmesi gereken konu başlıklarıdır.
- b) Turizm endüstrisinin hızla büyümekte olduğu, yeni ve farklı destinasyonlara ihtiyaç duyulduğu unutulmamalıdır. Ayrıca ziyaretçilerin tercih ettiği destinasyonlardaki istek, ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanamaması, kişileri alternatif destinasyon aramaya yöneltecektir. Bu sebeple endüstride hizmet veren turizm işletmeleri ile

doğrudan ve dolaylı olarak işbirliği içerisinde olan diğer işletmelerin ortak faaliyetler içerisinde bulunmaları, mevcut ve olası sorunlara çözüm üretmeleri gerekmektedir.

- c) Değişen ziyaretçi talepleri doğrultusunda turizm endüstrisinde hizmet veren tüm işletmeler kendilerini yeniden yapılandırmalıdır. Demografik yenilikler, farklılaşan ihtiyaçlar ve en önemli etken olan teknolojik gelişmeler turizmin geleceği doğrultusunda dikkate alınması gereken faktörlerdir. Her geçen gün teknolojik işlevlerin ve kavramların ortaya çıktığı bir toplumda özellikle internet ortamı sadece basit bir bilgi kanalından çok daha fazlası olup adeta bir ticaret merkezi haline dönüşmüştür.
- d) Günümüzde destinasyonlar artık kendi kendine değil mevcut ve potansiyel yerli ve yabancı ziyaretçilerin istek ve beklentilerine göre hazırlanmalıdır. Böyle bir yaklaşım destinasyonun rekabet gücünü artıracak bir etkidir. Ayrıca günümüz tüketicileri çevreye duyarlı bir nesildir. Turizm endüstrisinde yatırım yapmayı düşünen girişimciler ve sermayedarlar ziyaretçilerin çevre duyarlılığı yönündeki düşünce ve davranışlarını dikkate alarak hareket etmelidir.
- e) Kişiyeye özel deneyimler ve bireysel tatil anlayışı son yılların tercih edilen turizm eğilimlerindedir. Kişisel deneyim sunan ve tek başına tatil yapmayı tercih eden ziyaretçilere yönelik hizmet paketleri sunan işletmelerin pazardan daha fazla pay alma olasılığı artmaktadır.
- f) Destinasyonlarda faaliyet gösteren turizm işletmeleri için bir diğer önemli konu da çağdaş yönetim yaklaşımlarıdır. Küreselleşen dünyada yaşanan iktisadi, sosyal, kültürel, siyasi ve teknolojik değişim ve gelişmeler, günümüz işletmecilik anlayışını hızlandırmış ve karmaşık bir yapıya dönüştürmüştür. Gün geçtikçe artan rekabet ortamı bugüne dek gerçekleşmiş örgütlenme sürecini, organizasyon yapısını, üretim ve çalışma biçimlerini, yönetim alışkanlıklarını ve çalışma değerlerini büyük bir dönüşüm sürecine yöneltmektedir. Teknolojinin gelişmesi, artan tüketici istek ve beklentilerindeki değişimler, bireysel pazarlamanın kitlesel pazarlamaya oranla artış göstermesi, dünyanın her yerindeki işletmeye ulaşılabilirliğin artması gibi nedenler işletmeler ve işletmeciler açısından farklı yaklaşımlar ve yöntemler kullanma gerekliliğini ortaya koymaktadır.

- g) Geleneksel işletmecilik kuralları farklı endüstrilerde daha katılımcı ve yeni yönetim yaklaşımları içeren yöntemlerle desteklenmektedir. Mevcut işletmeler yeni ve çağdaş yönetim anlayışlarına ayak uydurmak ve işletmelerine uygulamak durumundadır. Yaratıcılık, stres, zaman, personel güçlendirme, kariyer, kümelenme, dış kaynak kullanımı, bilgi, kriz, değişim, kıyaslama, toplam kalite, müşteri ilişkileri, öğrenen, yalın, sanal ve şebeke organizasyonlar, risk gibi konulardaki yönetim yaklaşımları değişen ve gelişen koşullara uyum sağlamaya çalışan işletmelerin tercih ettikleri yeni ve güncel yönetim anlayışlarıdır.
- h) Endüstride etkili olmaya çalışan turizm işletmeleri yeni ürün, hizmet üretimi ve sunum yöntemleri sunmalıdır. Trend ürün ve süreç yeniliği, pazarlama ve örgütsel konulardaki yenilikçi anlayış, güncel yöntemleri kullanma gibi yaklaşımlar işletmelere pazardaki rekabetçi konumlarını korumaya yardımcı olacak ve dinamik kalmalarını sağlayacaktır.
- i) Turizm endüstrisinde özellikle uluslararası alanda çalışan veya çalışmayı düşünen yöneticilerin almış oldukları eğitimler dışında birtakım farklılıklar da beklenmektedir. Bilgisayar becerileri, iş ve stratejik planlama, stratejik ittifaklar, yönetim tecrübeleri, vizyon ve değerler yoluyla yönetim, verim yönetimi, muhasebe, ürün geliştirme, yenilikçilik, insan kaynakları yönetimi, proje yönetimi, kriz yönetimi, küreselleşme etkileriyle değişim yönetimi, pazarlama ve satış ile destinasyon yönetimi gibi konulardaki beceriler, turizm işletmecilerini ve yöneticilerini global turizm endüstrisinde bir adım öne çıkartabilecek farklılıklardır.

5.2.4. Araştırmacılara Yönelik Öneriler

Çalışmadan elde edilen neticeler doğrultusunda konu ile ilgilenen araştırmacılar için bazı önerilerin sunulması çalışmaya katkı sağlayacaktır. Bu düşünce ile araştırmacılara yönelik öneriler maddeler halinde sıralanmaktadır:

- a) Turizm eğitimi, turist bilgilendirme büroları, konaklama işletmelerinin yetersizliği, altyapı sorunu, kamu ve özel kesim işbirliği eksikliği, tanıtım faaliyetlerinin azlığı, yerel halkın turizme olan ilgisizliği gibi tespitler yıllar önceki Artvin destinasyonuna yönelik çalışmaların sonuç ve önerilerinde yer alan başlıklardır (Rızvanoğlu, 2003, s. 281; Kantar, 1998, s. 103; Demirel, 1997, s. 183; Salihoğlu, 1997, s. 77). Artvin ve

çevresi ile ilgili yıllar önce yapılan araştırmalar neticesinde elde edilen bulgu ve saptamaların maalesef hala geçerliliğini koruduğu görölmektedir. Bu ve benzeri birbirinden değerli çalışmaların üzerinden yıllar geçmiş olmasına karşın mevcut ve güncel çalışmalarda halen benzer tespitler elde edilmektedir. Özellikle sosyal bilimler literatüründe zaten az sayıda yer alan Artvin araştırmalarının bulgu ve önerilerinin sadece kâğıt üzerinde kalmaması için, konu ile ilgili kurum ve kuruluşların bu değerli araştırmacılara, araştırmalara, sonuç ve tespitlerine ilgi göstermeleri ve yeni çalışmalarında farklılaştırmaya gitmeleri gerekmektedir.

- b)** Birçok turizm türünün uygulanması adına elverişli alan ve özelliklere sahip Artvin, alternatif turizm anlamında Doğu Karadeniz Bölgesinin etkili destinasyonlarındanır. Fakat ulusal ve uluslararası literatürde Artvin ili ve ilçeleri ile turizm başlıklarının bir arada değerlendirildiği uygulama veya yöntem araştırmalarından ziyade daha çok kavramsal çalışmalara rastlanılmaktadır. Doğu Karadeniz genelinde, Artvin özelinde değerlendirilen bilimsel çalışmaların (özellikle uygulama) nitelik ve nicelik açısından artırılması gerekmektedir.
- c)** Destinasyonda yer alan paydaş gruplarının (mülki idare amirlikleri, yerel yönetimler, turizm işletmeleri, STK'lar, meslek birlikleri ve odalar, eğitim kurumları, turizm çalışanları, yerel halk, yerli ve yabancı ziyaretçiler) içerisinde bulunduğu ortak çalışmaların artırılması gerekmektedir. Artvin destinasyonunun turizm değerlerini, taleplerini, sorunlarını ve çözüm önerilerini ön plana çıkartacak araştırmalar yöresel ve bölgeselden dışarı çıkmalı, ulusal hatta uluslararası boyutlara taşınması için çaba gösterilmelidir.
- d)** Araştırmacıların göz ardı etmemesi gereken en önemli konu ise Artvin il ve ilçeleri ile diğer komşu destinasyonları her yönüyle tanımak ve tanıtmaktır. Bu düşünceler doğrutusunda mutlaka yaylalara çıkılmalı, zengin tabiat örtüsüne sahip dağlar keşfedilmeli, 2.000 ve üzeri rakıma sahip coğrafyaların havası solunmalıdır.

Sonuç olarak bu araştırma ile oluşturulması planlanan etkin, verimli ve sürdürülebilir turizm anlayışı ile markalaşma, tanıtım, işbirliği, yatırım ve yönetim konularında farklı zamanlarda ve platformlarda birbirlerinden habersiz, iletişim sağlanmadan gerçekleştirilmeye çalışılan paydaş faaliyetlerinin ortak bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Aynı amaç doğrutusunda uğraşıldığı halde, ayrı ayrı ve birbirinden

habersiz hizmet veren yerel paydaşların bir araya getirilmesi ile hem bir turizm sinerjisinin oluşturulması, hem de turizm endüstrisinin destinasyona katkısının artması hedeflenmektedir.

Artvin destinasyonunun önümüzdeki yıllarda Doğu Karadeniz Bölgesinin en etkili turizm ve cazibe merkezlerinden biri olacağı katılımcıların ortak fikridir. Botanik turizmi, ekoturizm, festival turizmi, gastronomi turizmi, gençlik turizmi, inanç turizmi, kamp ve karavan turizmi, kırsal turizm, kış turizmi, kongre turizmi, kültür turizmi, mağara turizmi, sağlık turizmi, spor turizmi, yayla turizmi gibi alternatif turizm türleri kapsamında birçok değeri bünyesinde barındıran Artvin, bölge turizmi açısından öne çıkan destinasyonlardan biridir. Önemli olan bu değerlerin planlı ve programlı bir biçimde yerel, bölgesel, ulusal hatta uluslararası tanıtımını yapabilmek, pazarlamasını sağlayabilmektir. Bu konuda özellikle yerel yöneticilere önemli işler düşmektedir. Araştırmamıza katılan paydaş gruplarının bu konudaki olumlu ve iyi yöndeki düşünce ve niyetleri Artvin destinasyonunun geleceği açısından önem arz eden bir durumdur.

Tüm bu örnekler dikkate alındığında turizmle ilgili bir destinasyonun gelişmesine katkı sağlayacak, destinasyonun markalaşabilmesine, etkin tanıtım faaliyetleri yürütebilmesine, işbirliği içerisinde hareket edilmesine, etkili ve sürdürülebilir yatırımlar gerçekleştirilmesine ve mevcut veya olası sorunlara en iyi yaklaşım gösterecek, yerinde çözümler üretebilecek, merkezi yönetimlere öneriler getirebilecek yönetimlerin oluşturulması gerekmektedir. Bu ihtiyaçlara yönelik olarak yapılan çalışma neticesinde elde edilen veriler ışığında etkin, verimli ve sürdürülebilir bir turizm anlayışının oluşturulmasına katkı sunulmaya çalışılmıştır.

KAYNAKLAR

- Acuner, E. (2014). *Çamlıhemşin için Cittaslow model önerisi: Karşılaştırmalı bir analiz*. (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ağcakaya, H. (2019). *Motivasyon faktörlerinin destinasyon sadakati üzerine etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akar, B. (2012). *Karagöl - Sahara Milli Parkı (Şavşat, Artvin) içerisindeki Karagöl'ün kıyı bölgesi bentik alg florası*. (Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Akarca, E. A. (2013). *Hidroelektrik santraller için uygun çevresel akış metodolojilerinin belirlenmesi-Çoruh Havzası örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akdemir, B. & Kırmızıgül, B. (2016). Destinasyon rekabetçiliğinin değerlendirilmesinde ortaya çıkan farklılıkları belirlemeye yönelik bir araştırma, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4 (26), 538-553.
- Akkoyun, T. (2009). *Artvin ili Şavşat ilçesi Yavuzköy özelinde Ahıska Türkleri üzerine sosyal antropolojik bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akman, M. (2008). *Artvin Karagöl-Sahara Milli Parkı içerisindeki köylerin sosyo-ekonomik dokusu ve milli park ile ilişkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kars.
- Akman, M. & Mete, M. (1998). *Türk ve Dünya Mutfakları*. Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- Akpınar, A., Kömürcü, M. İ. & Kankal, M. (2011). Development of hydropower energy in Turkey: The case of Çoruh River basin, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 15, 1201-1209.
- Aksoy, G. (2011). *Arhavi (Artvin) ve çevresinin heyelan duyarlılık analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Aksu, G. (2015). *Barhal Vadisi (Yusufeli) ve yakın çevresinin florası*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.

- Aktaş, E. (2018). *Roma İmparatorluk Dönemi'nde Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesi yerleşimleri*. (Doktora Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Aktaş, E. (2007). *Antik Çağda Doğu Karadeniz Bölgesi kıyı yerleşimleri ve yerleşim stratejileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akyol, C. (2015). Artvin ilinin mevcut turizm potansiyeli ve niş pazarlamanın uygulanabilirliği, *Uluslararası Karadeniz Havzası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 144-172.
- Akyürek, O. (2014). *Hopa - Karadenizin Son Limanı*. Artvin: Hopa Belediyesi.
- Alar, M. M. (2019). *Artvin Borçka Karagöl Tabiat Parkı'nın ornitofaunası*. (Yüksek Lisans Tezi). Bitlis Eren Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bitlis.
- Alban, Ö. (2019). *Turizmde yeni ürün geliştirme stratejileri: Kastamonu örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.
- Alpan, C. (2018). *Fırat-Dicle, Çoruh ve Doğu Karadeniz Havzalarında ekstrem değer dağılımı ile taşkın frekans analizinin yapılması*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Enerji Enstitüsü, İstanbul.
- Altun, O. (2008). Eski Artvin'de Hayat. İçinde, *Geçmişten Geleceğe Artvin* (s. 317-325). Artvin Valiliği.
- Altunkaya, G. U. (2019). *Geleneksel kırsal mimaride ekolojik tasarım ilkeleri: Artvin-Ardanuç köyleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Alşan, S. (2015). *Türk kayıtlarında Doğu Karadeniz'de Rus işgali (1916-1918)*. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Anuar, A. N. A., Ahmad, H., Jusoh, H. & Hussain, Y. M. (2012). Roles of tourism system towards development of tourist friendly destination concept, *Asian Social Science*, 8 (6), 146-155.
- Aras, S. (1974). *Çoruh ve Aras Havzası alabalıkları üzerinde biyo-ekolojik araştırmalar*. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Ardanuç Kaymakamlığı. (2019). *Mahalli İdareler*. Erişim: 02 Eylül, 2019, www.ardanuc.gov.tr/mahalli-idareler.
- Arhavi Belediyesi (2000). *Arhavi*. Ankara: Pano Ofset.
- Arhavi Kaymakamlığı. (2019). *Mahalli İdareler*. Erişim: 02 Eylül, 2019, www.arhavi.gov.tr/mahalli-idareler.
- Arıkan, R. (2000). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Yazma*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Ari, O. Y. (2018). *Döngüsel göç hareketinin ekonomik belirleyicileri: Gürcistan-Türkiye örneği*. (Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

- Artvin İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2018). *Müdürlük Brifingi. Turizm Çalıştayı*, 30.09.2018.
- Artvin Valiliği. (2019). Erişim: 06 Temmuz, 2019, <http://www.artvin.gov.tr/sakin-sehir-savsata-13-milyonluk-park-ve-sosyal-tesis>.
- Artvin Valiliği. (2019). Erişim: 02 Eylül, 2019, <http://www.artvin.gov.tr/ilcelerimiz>.
- Artvin Valiliği. (2018). *Artvin. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*, Artvin: Artvin Valiliği.
- Artvin Valiliği (2012). *Kültür Envanteri. İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü*, Ankara: Öncü Basımevi.
- Artvinli, T. (2012). *Yusufeli Külliyyâtı*, Cilt 1, Artvin: Yusufeli Belediyesi.
- Artvinli, T. (2008). Artvin’de Sosyo Ekonomik Hayat. İçinde, *Geçmişten Geleceğe Artvin*. (s. 309-316). Artvin: Artvin Valiliği.
- Ashword, G. & Voogd, H. (2013). Can Places be Sold for Tourism? In G. Ashworth & B. Goodall (Eds.), *Marketing Tourism Places* (s. 1-16). Oxford: Routledge.
- Aslan, R. (2014). *Türkiye-Gürcistan ekonomik ve siyasi ilişkiler kapsamında Sarp Sınır Kapısının analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Atalay, İ., Tetik, M. & Yılmaz, Ö. (1984). *Kuzeydoğu Anadolu’nun Ekosistemleri*. Teknik Bülten Serisi, No: 141, Ankara: Ormanlık Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Ataman, E. (2019). *Hidroelektrik santrallerin sosyoekonomik analizi: Ampirik bir inceleme*. (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Atay, L. (2003). *Turistik destinasyon pazarlaması ve bir alan uygulaması*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Avcı, İ. (1997). Çoruh Havzası su kaynakları geliştirme projeleri ve turizm boyutu, *Livane Dergisi*, 1 (1), 16.
- Aydemir, E. (2010). *Yöresel mimarinin ve kırsal dokunun korunması: Artvin Şavşat Balıklı mahallesi örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydemir, Y. (2019). *Artvin'deki biyokaçakçılığın durumu ve önlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Aydın, E. Y. (2016). *19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Doğu Karadeniz limanlarındaki ticari faaliyetler*. (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Aydın, K. (2018). *Arhavi Kazası'nda iskân ve nüfus (1486-1583)*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aydınçakır, E. (2012). *Borçka (Artvin, Kuzeydoğu Türkiye) yöresi tersiyer volkanitlerinin petrografisi, jeokimyası ve petrojenezi*. (Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

- Aytekin, O. (2018). *2007-2016 Şavşat Kalesi Kazı Çalışmaları*. Artvin: Şavşat Belediyesi Kültür Yayınları.
- Aytekin, O. (1996). *Artvin'deki mimari eserler I*. (Doktora Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Aziz, A. (2008). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri* (4. bs.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bağcılar Belediyesi. (2019). Erişim: 12 Temmuz, 2019, <http://www.bagcilar.bel.tr/kategori/1744/0/yurtici-kardes-belediyeler.aspx>.
- Bağıran, D. (2015). *Destinasyon yenilik sürecinin oluşturulmasında ağ yapısı ve bilgi yönetiminin rolü*. (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bahadır, S. (2017). *Artvin Folkloru*. Mustafa Âdil Özder Dizisi-II, Artvin: Yusufeli Belediyesi.
- Bahçalı, S. (2015). *Artvinlilerin göç tercihlerinde Bursa'nın yerinin sosyo-ekonomik ve mekânsal analizi*. (Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
- Bakır, D. (2012). *Artvin yöresindeki tel direklerinde kusur ve hasarların tespiti*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Barut, Ö. (2010). *Artvin Şavşat yöresinde su erozyonu çeşitleri-toprak tekstürü ilişkileri*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Başkan, S. (2008). Artvin'de geleneksel ev mimarisi, *Vakıflar Dergisi*, 31, 71-139.
- Batchelor, R. (1999). Strategic Marketing of Tourism Destinations. In F. Vellas & L. Bécherel (Eds.), *The International Marketing of Travel and Tourism: A Strategic Approach* (s. 183-195). London: Macmillan Education.
- Batinić, I. (2018). Role and importance of destination management companies in developing Croatian tourist destinations, *Journal of Process Management-New Technologies*, 6 (2), 78-83.
- Bayrak, M. O. (1994). *Türkiye Tarihi Yerler Kılavuzu* (3. bs.). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Bayraktar, E. (2012). *Artvin ili köy tavukçuluğunun yapısı*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Bayraktaroğlu, E. (2019). *Destinasyon değerinin kuramsal altyapısının oluşturulması*. (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Begemann, F., Strecker, S. S. & Pernicka, E. (2003). On the Composition and Provenance of Metal Finds from Beşiktepe (Troia). In G. A. Wagner, E. Pernicka & H. P. Uerpmann (Eds.), *Troia and the Troad Scientific Approaches* (pp. 173-201). Berlin: Springer-Verlag.
- Benedetti, J. (2010). *The competitiveness of Brazil as a Dutch holiday destination*. (Yüksek Lisans Tezi). Breda University of Applied Science, Breda.

- Beykoz Belediyesi. (2019). *Kardeş Şehirlerimiz*. Erişim: 10 Temmuz, 2019, <https://www.beykoz.bel.tr/beykoz-hakkinda/kardes-sehirlerim>.
- Bıyık, C. & Yavuz, A. (2010). Doğu Karadeniz Bölgesinde Arazi Kullanımı, Mülkiyet Yapısı ve Kadastro İlişkileri. *III. Ulusal Karadeniz Ormancılık Kongresi*, Cilt: I, (s. 199-208). Artvin: Artvin Çoruh Üniversitesi, Mayıs 20-22.
- Bilici, Ü. (2018). *Cumhuriyet Dönemi'nde Doğu Karadeniz Bölgesi'nde yapılan kamu harcamaları ve yatırımlar (1923-1950)*. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum.
- Binici, M. (2019). *Bertalı Kul Mehmet (Monografi-inceleme-metin)*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Artvin.
- Birdir, K., Karakan, H. İ. & Çolak, O. (2015). Gaziantep ilinin turizm açısından swot analizi ve turizmin geliştirmesine yönelik öneriler, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 13 (1), 77-92.
- Blichfeldt, B. S. & Therkelsen, A. (2011). 'It has to Vary': Tourists' Multi-Faceted Relations to Food. In H. H. Hartwell, P. Lugosi & J. Edwards (Eds.), *Culinary Arts and Sciences VII Global, National and Local Perspectives*, (pp. 183-191). Poole: International Centre for Tourism and Hospitality Research.
- Borçka Kaymakamlığı. (2019). *Mahalli İdareler*. Erişim: 02 Eylül, 2019, www.borcka.gov.tr/mahalli-idareler.
- Boscher, L. C. (2016). *Reconstructing the arsenical copper production process in Early Bronze Age Southwest Asia*. (Doktora Tezi). University College London, London.
- Boyd, W. S. & Singh, S. (2003). Destination Communities: Structures, Resources and Types. In S. Singh, D. J. Timothy ve R. K. Dowling (Eds.). *Tourism in Destination Communities* (pp. 19-33). UK: CABI Publishing.
- Boyne, S., Hall, D. & Williams, F. (2003). Policy, support and promotion for food-related tourism initiatives, *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 14 (3-4), 131-154.
- Buhalis, D. (2000). Marketing the competitive destination of the future, *Tourism Management*, 21, 97-116.
- Burnaz, E., Kurtuldu, S. H. & Akyüz, M. A. (2017). An organization structure suggestion of national destination management organizations for Turkey, *Global Journal of Economics and Business Studies*, 6 (13), 46-63.
- Buyukyildiz, M. & Kumcu, S. Y. (2017). An estimation of the suspended sediment load using adaptive network based fuzzy inference system, support vector machine and artificial neural network models, *Water Resources Management*, 31 (4), 1343-1359.
- Canca, A. M. (2015). *Doğu Karadeniz Bölgesindeki hayvan motifli geleneksel rekreatif etkinliklerin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

- Canöz, E. M. (2019). *Artvin'deki bir grup Orta Çağ Bagratlı dönemi kilise mimarisinde Bizans etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Cengiz, D. (2007). *Artvin ili Ardahan ilçesinde yapılan oyların öğretim programı*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Cesur, E. (2017). *Yerli turistlerin Doğu Karadeniz mutfağına ilişkin görüşleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Chang, M., Kim, H. J. & Kim, D. (2018). The effect of food tourism behavior on food festival visitor's revisit intention, *Sustainability*, 10 (10), 3534-3548.
- Cheishvili, G. (2016). Fighting the Smell of Kebab: New Economic Elites and Intelligentsia in the Georgian-Turkish Borderland. In Y. Antonyan (Eds.), *Elites and Elites Transformations of Social Structures in Post-Soviet Armenia and Georgia* (pp. 91-109). Tbilisi: Academic Swiss Caucasus Net.
- Cihanoğlu, S. (2004). *Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Oynanan Horonlar, Karşılımlar, Barlar ve Halaylar*. İstanbul: Trabzon Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.
- Coğrafi İşaretler Portalı (CİP). (2019). *No: 407 - Mahreç İşareti*. Erişim: 12 Eylül, 2019, <https://www.ci.gov.tr/Files/GeographicalSigns/407.pdf>.
- Conaghan, A., Hanrahan, J. & McLoughlin, E. (2015). The sustainable management of a tourism destination in Ireland: A focus on county clare, *Advances in Hospitality and Tourism Research*, 3 (1), 62-87.
- Cook, A. R., Hsu, C. & Taylor, L. L. (2018). *Tourism: The Business of Hospitality and Travel* (6. Eds.). Boston: Pearson.
- Correia, A., Do Valle, P. O. & Moço, C. (2007). Modeling motivations and perceptions of Portuguese tourists, *Journal of Business Research*, 60 (1), 76-80.
- Crouch, G. I. (2007). *Modelling Destination Competitiveness; A Survey and Analysis of the Impact of Competitiveness Attributes*. Technical Report, Australia: CRC for Sustainable Tourism Pty Ltd.
- Çakal, Ş. (2016). *Çoruh Havzası mera bitki örtüsünün bazı özelliklerinin yersel ve zamansal değişiminin belirlenmesi*. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Çakır, Y. C. (2018). *Doğu Karadeniz göknarı-doğu ladini karışık meşcereleri için uyumlu gövde çapı ve gövde hacim denklemlerinin geliştirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Çakmak, K. (1997). *Borçka ve çevresi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çalık, İ. (2014). *Doğu Karadeniz Bölgesi Sürdürülebilir Turizm Araştırması (Gümüşhane-Trabzon-Rize-Artvin-Giresun-Ordu)*, Gümüşhane: Gümüşhane Üniversitesi Yayınları.

- Çalışkan, Ü. (2003). *Kurtuluş Şavaşı 'nda doğu cephesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Çanlı, Ö. (2015). *Doğu Karadeniz Bölgesi'nde iklim değişiminin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Çelik, C. (2005). *Keşfedilmemiş Cennet Yusufeli*. Yusufeli Kaymakamlığı.
- Çelik, Ş. Y. (2011). *I. Dünya Savaşı'ndan Milli Mücadele'ye Artvin (1914 - 1921)*. (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Çelıklarslan, A. (2018). *Artvin ili Murgul ilçesi folkloru (Metin- inceleme)*. (Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Çetin, M. (2007). Türk halk şiiri ve Artvinli şairler, *Artvin Şehir Derlemesi, 1* (1), 28.
- Çol, S. A. (2015). *Murgul bakır yatağında bulunan jips oluşumlarının kökeni*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Çolak, M. A. (2017). *Predictability of monthly streamflow discharge using remote sensing precipitation data by data driven models*. (Yüksek Lisans Tezi). Middle East Technical University, Ankara.
- Dávid, L. & Tözsér, A. (2009). Destination Management in Hungarian Tourism. 4. *Aspects and Visions of Applied Economics and Informatics Congress*, (s. 81-84), Halle, Mart 26-27.
- Değermenci, V. K. (2007). *Artvin Atila yöresi ormanlarında hava hatları ile bölmeden çıkarma çalışmalarının incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Demir, C. & Çevirgen, A. (2006). *Turizm ve Çevre Yönetimi - Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Demiral, S. (2018). *Açık alan rekreasyonuna katılan bireylerin serbest zaman tatmin düzeylerinin incelenmesi: Şavşat-Karagöl örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Batman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman.
- Demirbulat, Ö. (2018). *Türkiye Turizm Stratejisi'nde (2023) teşvik edilen ekoturizme katılan yerli turistlerin destinasyon hizmet kalitesine yönelik değerlendirmeleri (Doğu Karadeniz Bölgesi örneği)*. (Doktora Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Demirci, Ç. (2013). *Artvin yöresi halk oyunları üzerine derleme ve inceleme çalışması*. (Yüksek Lisans Tezi). Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Demirel, M. (2010). *Artvin Vilâyeti Hakkında Ma'lûmât-ı Umûmîye (Muvahhid Zeki)*. Artvin: Yusufeli Belediyesi.
- Demirel, Ö. (1997). *Çoruh Havzası (Yusufeli kesimi) doğal ve kültürel kaynak değerlerinin turizm ve rekreasyon potansiyeli açısından değerlendirilmesi üzerine bir araştırma*. (Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

- Demirel, Ö. & Acar, H. H. (2010). Yusufeli Yöresinde Yer Alan Doğal-Kültürel Kaynak Değerlerinin Rekreasyon ve Turizm Açısından İrdelenmesi. *Geçmişten Geleceğe Yusufeli Sempozyumu*, (s. 137-147), Artvin, Haziran 10-12.
- Demirhan, G. & Çilli, M. (2017). Yusufeli İlçesinde Doğa Sporları ve Doğa Sporları Turizmi. *Geleceğin İnşası Adına II. Yusufeli Sempozyumu*, (s. 47-91), Artvin, Ekim 17-18.
- Demirkol, Ş. & Yozcu, S. (2016). Destinasyon Markalaşması. İçinde Ş. Demirkol (Edt.), *Turizmde Markalaşma* (s. 71-121). İstanbul: Değişim Yayınları.
- Demirtaş, N. (2012). *Şavşat (Artvin) kilimleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Deniz, A. & Aslan, R. (2014). Türkiye Gürcistan ekonomik ve siyasi ilişkiler kapsamında Sarp Sınır Kapısının analizi, *Turkish Studies*, 9 (2), 539-558.
- Doğan, Ö. (2008). *A'dan Z'ye Artvin 08*. Ankara: Melihşah Ofset.
- Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (DOKA). (2015). *TR90 Doğu Karadeniz Bölge Planı (2014-2023)*. Trabzon.
- Dokuz, A. (2000). *Yusufeli (Artvin) yöresinin jeolojisi, jeotektoniği, magmatik - metamorfik kayaçların jeokimyası ve petrojenezi*. (Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Durmuş, F. (2010). *Orada Bir Köy Ardanoç Yolağzı*. Ankara: Kitap Atelyesi Yayınları.
- Durmuş, O. (2016). *24 Ağustos 2015 tarihinde Hopa'da ani taşkına neden olan aşırı yağış hadisesinin meteorolojik analizi ve bulut dinamik yapılarının incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dwyer, L. & Kim, C. (2003). Destination competitiveness: Determinants and indicators, *Current Issues in Tourism*, 6 (5), 369-414.
- Eminağaoğlu, Ö. (2012). *Camili'nin Doğal Bitkileri*. İstanbul: Borçka Kaymakamlığı Yayınları.
- Erdem, Ş. (1999). *Doğu Karadeniz Bölgesi halk oyunlarının karakteristik özellikleri üzerine bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erdemir, B. (2018). *Sürdürülebilir turizm kapsamında destinasyonların fiziksel ve psikolojik taşıma kapasitesi analizi: Pamukkale Hierapolis ören yeri örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Erdoğan, A. (2014). *Peyzaj karakter analizi: Artvin Şavşat ilçesi örneği*. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Ergül, A. (2007). *Çoruh Vadisi-Deriner Baraj Gölü altında kalacak alan ve çevresinin florası*. (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.

- Eroğul, Y. (1993). *Doğu Karadeniz Bölgesindeki (Merkez Artvin ve ilçeleri) yapılarda bulunan kalem işi bezeme sanatı*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Eskiçırak, D. (2009). *Doğu Karadeniz Bölgesi geleneksel konutlarının iyileştirilmesine yönelik yapım sistemi ve malzeme kullanımı analizi - Örnek konutların mevcut durum değerlendirmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Eti Bakır. (2017). *Cerattepe Bakır Madeni Projesi*. Artvin: Proje Kitapçığı.
- Faulkner, B. & Tideswell, C. (1997). A framework for monitoring community impacts of tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, 5 (1), 3-28.
- Fidan, E. (2017). Madencilik beşiği Anadolu: Tarih öncesi dönemlere ait bakır yatakları, *Bellekten*, 81 (292), 667-676.
- Framke, W. (2002). The destination as a concept: A discussion of the business-related perspective versus the socio-cultural approach in tourism theory, *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 2 (2), 92-108.
- Fuchs, M. & Weiermair, K. (2004). Destination benchmarking: An indicator-system's potential for exploring guest satisfaction, *Journal of Travel Research*, 42 (3), 212-225.
- González, A. M. & Falcón J. M. (2003). Competitive potential of tourism in destinations, *Annals of Tourism Research*, 30 (3), 720-740.
- Göçmen, D. (2010). *Doğu Karadeniz kırsal mimarisi için koruma önerileri: Artvin ili-Balıklı Mahallesi-Zurabet evi örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Göktürk, A. (2005). *Artvin Çoruh Vadisi boyunca doğal olarak yayılış gösteren bazı çalı ve ağaççık türlerinin tohumlarının çimlenme engellerinin giderilmesine yönelik çalışmalar*. (Yüksek Lisans Tezi). Kafkas Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Göktürk, T. (2009). Artvin ilinde orman ağaçlarında yaşayan coleoptera (insecta) türleri, *e-Journal of New World Sciences Academy*, 4 (3), 121-133.
- Grigoriadis, I. N. (2018). Minority Debates on the Future of the Ottoman Empire: Greek and Armenian Nationalist Thought. In D. Gutmeyr & K. Kaser (Eds.), *Europe and the Black Sea Region - A History of Early Knowledge Exchange (1750-1850)* (pp. 237-254). Zurich: Lit Verlag GmbH & Co.
- Guniava, G. (2007). *Türk-Rus ilişkileri ve Gürcistan (XX. yüzyılın ilk çeyreğinde)*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Güler, O. Ekici, R., Güven, A. & Özdemir, G. (2019). Turizmde Destinasyon Yönetimi. İçinde A. C. Çakıcı (Edt.), *Kavramlar ve Örneklerle Genel Turizm* (s. 273-299). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Gün, Z. (2005). *Artvin Destanı*. İstanbul: Dergah Ofset.

- Gündüz, A. (2001). *Çoruh Havzası ve Artvin*. Ankara: Ardanuçlular Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları.
- Güven, O. (2018). *Artvin'in Kültürel Tarihindeki Türk İzleri*. Ankara: 72 Tasarım Ltd. Şti.
- Haberal, H. (2013). *Yayla Kültürü ve Yayla Turizmi*. Ankara: Özyurt Matbaacılık.
- Hacıbekiroğlu, E., Akalın, Z. & Sürmeli, A. (1994). *Halk Oyunlarıyla Artvin*. Ankara: Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü.
- Haugland, S. A., Grønseth, H. N. B. & Aarstad, J. (2011). Development of tourism destinations: An integrated multilevel perspective, *Annals of Tourism Research*, 38 (1), 268-290.
- Hauptmann, A. & Klein, S. (2009). Bronze Age Gold in Southern Georgia, *ArcheoSciences*, 33, 75-82.
- Hopa Kaymakamlığı. (2019). *Mahalli İdareler*. Erişim: 02 Eylül, 2019, www.hopa.gov.tr/mahalli-idareler.
- Hopaport Kruvaziyer Terminali Fizibilite Raporu. (2015). *Margen Deniz ve Kara Araştırmaları Eğitim Danışmanlık Hizmetleri*. Park Denizcilik ve Hopa Liman İşletmeleri A.Ş., Hopa Ticaret ve Sanayi Odası, İzmir.
- Hsu, C. H. C., Wolfe, K. & Kang, K. S. (2004). Image assessment for a destination with limited comparative advantages, *Tourism Management*, 25, 121-126.
- Hudson, S. (2008). *Tourism and Hospitality Marketing: A Global Perspective*. London: Sage Publications.
- Irvine, B. T. (2017). *An isotopic analysis of dietary habits in Early Bronze Age Anatolia*. (Doktora Tezi). Freie Universität Berlin, Berlin.
- Işık, E. (2019). *Hidroelektrik enerji santrallerindeki gürültü düzeyinin çalışanlar üzerine psikososyal etkilerinin araştırılması*. (Doktora Tezi). Avrasya Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Işık, Ş. (2015). *Sarp Sınır Kapısı (Kemalpaşa, Hopa) çevresi florası*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Ivanova, M. (2013). *The Black Sea and the Early Civilizations of Europe, the Near East and Asia*. New York: Cambridge University Press.
- İpek, Z. H. A. (2016). *Turizm destinasyonları için pazarlama stratejileri: Doğu Karadeniz Bölgesinde destinasyon pazarlama stratejileri üzerine bir uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Kabacık, M. (2016). Karadeniz Bölgesi'nin Yöresel Mutfağı. İçinde E. Zencir (Edt.), *Yöresel Mutfaklar* (s. 138-164). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

- Kadim, N. (2010). *Artvin yöresi aynı yaşlı saf doğu ladini meşcerelerinde çap ve boy büyüme modellerinin geliştirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Kadiroğlu, M., Karaca, Z., Yazar, T., Bayram, F. & İşler, B. (2002). Çoruh Vadisi Ortaçağ Gürcü Mimarisi 2001 Yılı Yüzey Araştırması, *Anıtlar ve Müzeler Müdürlüğü 20. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1. Cilt, (s. 29-40), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kalkan, S. (2019). *Doğu Karadeniz Bölgesi kıyısız alanında kültür edilebilir heterotrofik bakteri çeşitliliğinin araştırılması*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kalyoncu, R. T. (2002). *İlden İle Artvin*. Ankara: Tanıtım Matbaacılık.
- Kantar, Z. (1998). *Kırsal yerleşmelerde dış mekan organizasyonu - Artvin ili köyleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kanun Hükmünde Kararname. (2017). *Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında KHK*. Karar Sayısı: KHK/694. Erişim: 16 Ağustos, 2019, www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/08/20170825-13.pdf.
- Karadamar, A. A. & Taşkın, Ç. (2016). *Destinasyon Markalaması*. Bursa: Dora Basım-Yayın Dağıtım.
- Karadeniz, B. (2002). *Artvinli Halk Şairleri*. Ankara: Ankara Artvin Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları.
- Karakuş, S. (2015). *Artvin'in Godrahav Deresi Havzası'ndaki orman yollarından meydana gelen toprak erozyonunun wepp-road modeli kullanılarak belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Karakuş, Y. (2017). Turistik bölgeler için yeni ürün geliştirme modeli: Nevşehir ili üzerine bir uygulama. (Doktora Tezi), Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Karamehmet, B., Aydın, G. & Özgöker, U. (2016). Türkiye'de kırsal turizm destinasyonlarının rekabetçi gücünün geliştirilmesi için stratejik öneriler, *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (10), 106-116.
- Karasakal, S. (2019). Destinasyon çekicilikleri üzerine bir literatür taraması: Türkiye, İspanya ve Yunanistan karşılaştırması, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 22 (1), 225-245.
- Karasüleymanoğlu, A. (2018). *Duygu ile Arda Çoruh Boylarında* (2. bs.), Yusufeli Belediyesi.
- Karlı, M. (2009). *Arhavi-Hopa (Artvin) arasındaki karayolu şevlerinin duraylılık açısından incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

- Kavaratzis, M. & Ashworth, G. J. (2005). City branding: An effective assertion of identity or a transitory marketing trick? *Place Branding*, 2 (3), 183-194.
- Kaya, E. (2007). *Doğu Karadeniz müzik kültürü içerisinde nefesli sazların yeri*. (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Kaymaz, K. Ç. (2012). *Camili (Macahel)'nin coğrafi etüdü (Artvin-Borçka)*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kaynar, K. (2018). *Artvin ve çevresindeki (Ardahan-Kars-Erzurum) Rus mezalimini anlatan destanlarda başlıca temalar*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Artvin.
- Khorava, B. & Tsursumia, Z. (2016). Güneybatı Gürcistan'dan Osmanlı'ya göçler (Muhaciroba) 1878-1882, *Kebikeç*, 42, 85-90.
- Kılıç, M. (2006). *Artvin ilinin değişen sosyal yapısı ve istihdama etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Kılınç, O. (2019). Destinasyon Türleri. İçinde O. İçöz & M. Uysal (Edt.), *Turizm Ansiklopedisi - Türkiye: Turizm ve Ağırhama Endüstrisinin Temel Kavramları* (s. 99-100). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kışla, İ. (2008). *Sosyal politika açısından Artvin'den İstanbul'a göç*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Kim, J. H. (2014). The antecedents of memorable tourism experiences: The development of a scale to measure the destination attributes associated with memorable experiences, *Tourism Management*, 44, 34-45.
- Kim, Y. H., Yuan, J., Goh, B. K. & Antun, J. M. (2009). Web marketing in food tourism: A content analysis of web sites in West Texas, *Journal of Culinary Science & Technology*, 7 (1), 52-64.
- Klaunzer, M. (2013). Early Bronze Age elites and long distance relations, *Metalla*, 20 (2), 87-115.
- Kocamanoğlu, E. B. (2015). *Çoruh Havzasının bazı mikro havzalarında biyoçeşitlilik indisleri ve bunların üstüne etki eden faktörler*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Koday, Z. (1997). Hopa ilçesinin coğrafi özellikleri, *Livane Dergisi*, 9-10, 8.
- Kolb, B. M. (2006). *Tourism Marketing for Cities and Towns: Using Branding and Events to Attract Tourism*. Boston: Elsevier.
- Korkmaz, M. & Başkalkan, S. N. (2011). Eğirdir Gölü ve çevresinde turizm gelişiminin sürdürülebilirliği üzerine değerlendirmeler. *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, 12, 62-69.
- Korkut, T. (2010). *Artvin'deki İşhan ve Cevizli (Tbeti) Manastır kiliselerindeki taş süsleme örnekleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

- Koruk, Ö. (2019). *Yusufeli ağzı*. (Yüksek Lisans Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Kozak, N. (2014). *Turizm Pazarlaması* (6. bs.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Köroğlu, K. (1997). Tarihte Ardanuç. *Livane Dergisi*. 1 (3), 4.
- Köse, A. (1987). *Yusufeli Yokuşlu Köyü'nün coğrafi etüdü*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Köse, E. (2017). *Ardanuç'ta Türk halk inançları*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Artvin.
- Kurdoğlu, O. & Akbulut, S. (2015). Türkiye'de acil ve öncelikle korunması gereken bir alan: Kamilet ve Durguna vadileri (Arhavi) ve koruma gerekçeleri, *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 15 (2), 279-296.
- Kuş, A. (2016). *Batılı Seyyah ve Araştırmacılara Göre 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Doğu Karadeniz Bölgesi*. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2019). *Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü*. Belediye Belgeli Tesis Konaklama İstatistikleri, Erişim: 22 Temmuz, 2019, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201122/belediye-belgeli-tesis-konaklama-istatistikleri.html>.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2019). *Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü*. Erişim: 14 Ağustos, 2019, <http://yatirimisletmeleruygulama.kultur.gov.tr/Acente.Web.Sorgu/Sorgu/acentesorgu>.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2019). *Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü*. İşletme (Bakanlık) Belgeli Tesis Konaklama İstatistikleri, Erişim: 24 Temmuz, 2019, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201121/isletme-bakanlik-belgeli-tesis-konaklama-istatistikleri.html>.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2019). *Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü*. Turizm İstatistikleri, Genel Değerlendirme, Ankara: Araştırma ve Değerlendirme Daire Başkanlığı, Erişim: 17 Ağustos, 2019, https://yigm.ktb.gov.tr/Eklenti/63643_turizmistatistiklerigeneldegerlendirme2018pdf.pdf?0.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2018). *Türkiye Turizm Stratejisi (2023)*. 2007, Ankara, Erişim: 24 Temmuz, 2019, <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11699/turkiye-turizm-stratejisi.html>.
- Lebe, S. S. (2005). Possible way of sustainable tourism development in rural areas by innovating its organisation through network management, *Kybernetes: The International Journal of Systems&Cybernetics*, 35 (7/8), 1136-1146.
- Lew, A. A. & McKercher, B. (2002). Trip destinations, gateways and itineraries: The example of Hong Kong, *Tourism Management*, 23, 609-621.
- Loeb, S., Morris, P., Dynarski, S., Reardon, S., McFarland, D. & Reber, S. (2017). *Descriptive Analysis in Education: A Guide for Researchers*. Institute of Education Sciences: National Center for Education Evaluation and Regional Assistance. Erişim: 19 Temmuz, 2019, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED573325.pdf>.

- Lundgren, J. O. J. (1982). The tourist frontier of Nouveau Quebec: Functions and regional linkages, *Tourist Review*, 37 (2), 10-16.
- Metin, O. ve Koyuncu, Ö. (2013). Sarp Sınır Kapısının Hopa'da yaşayan ailelere etkileri, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 15 (1), 1-29.
- Michalkó, G., Irimiás, A. & Timothy, D. J. (2015). Disappointment in tourism: Perspectives on tourism destination management, *Tourism Management Perspectives*, 16, 85-91.
- Middleton, T. C. V., Fyall, A., Morgan, M. & Ranchhod, A. (2009). *Marketing in Travel and Tourism* (4. Eds.). Oxford: Elsevier Ltd.
- Mihder. (2017). Artvin ili hakkında genel bilgiler, *Mahalli İdarelere Hizmet Dergisi*, 11 (1), 23-35.
- Mil, B. (2007). Görüşme Tekniği. İçinde A. Yüksel, B. Mil & Y. Bilim (Edt.), *Nitel Araştırma* (s. 3-26). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Milliyet Gazetesi. (2014). 9 Ekim. Erişim: 08 Temmuz, 2019, <http://www.milliyet.com.tr/beylikduzu-belediyesi-6-ilce-ile-kardes-istanbulyerel-haber-416398/>.
- Minghetti, V. (2001). From destination to destination marketing and management: Designing and repositioning tourism products, *International Journal of Tourism Research*, 3, 253-259.
- Murgul Kaymakamlığı. (2019). *Mahalli İdareler*. Erişim: 02 Eylül, 2019, www.murgul.gov.tr/mahalli-idareler.
- Murgul Kaymakamlığı. (2016). *Göğe Komşu Topraklar*. Murgul: Tanıtım Kataloğu.
- Murphy, P., Pritchard, M. P. & Smith, B. (2000). The destination product and its impact on traveller perceptions, *Tourism Management*, 21, 43-52.
- Mutlu, T. (2019). *Doğu Karadeniz Havzasında bazı akarsuların eser element düzeyleri ve Karadeniz'e girdilerinin duraylı karbon ve azot izotop oranlarıyla belirlenmesi*. (Doktora Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Rize.
- Nergiz, R. (2016). *Kafkas arısı gen merkezinin bozulmasına neden olan etmenler ve çözüm önerilerinin belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Hatay.
- Ojo, S. F., Lattimore, C. & Nair, V. (2014). A framework for rural tourism destination management and marketing organisations, *Procedia - Social and Behavioral Science*, 144, 151-163.
- Orhan, F. (2015). *Şavşat'ın Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası*. Ankara: Eflal Ajans.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı. (2017). *Artvin Tabiat Turizmi Master Planı 2016-2019*. 12. Bölge Müdürlüğü, Artvin: Artvin Şube Müdürlüğü.

- Oruç, E. (2010). *Murgul ağaçlandırma sahasında yalancı akasyanın (Roibinia pseudoacacia) yüzeysel akış ve erozyonu önlemedeki etkisinin araştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Önal, Ü. (2006). *Ardanuç ve Çevresinde Sülale Adları*. Ankara: Matsa Basımevi.
- Önal, Ü. (2005). *Ardanuç-Ahıska Mânileri ve Türküleri*. Ankara: Ürün Yayınları.
- Özaydın, M. (2016). *Artvin Ansiklopedisi*. Cilt-1, İstanbul: Göksu Matbaası.
- Özbey, B. İ. (2018). *Müslüman Gürcülerin kimlik inşasının karşılaştırmalı analizi: Artvin ve Batum örnekleri*. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Özbey, K. (2016). *Sınır kapitalizmi: Gürcistan'dan Türkiye'ye güneybüyük işgücü göçü - "Hopa örneği"*. (Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Özçakmak, İ. A. (2014). *Dünden Bugüne Arhavi*. İstanbul: İstanbul Arhaviiler Derneği Kültür Yayınları.
- Özdemir, G. (2014). *Destinasyon Yönetimi ve Pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Özdemir, H. (1998). Tarihte Artvin. İçinde *Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Artvin İlinde Eğitim* (s. 17-51). Artvin: Artvin Milli Eğitim Müdürlüğü.
- Özder, M. Â. (1970). *Artvin Folkloru I*. Ankara: Ay Matbaası.
- Özdiş, H. (2009). Coğrafyanın azizliği ya da sınırboyunda nahiye olmak: Vakıf nahiyesi (1879-1914), *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, 25, 149-165.
- Özer, S. U. (2015). Destinasyon Kavramı, Özellikleri ve Yönetimi. İçinde D. Yüncü (Edt.), *Destinasyon Yönetimi* (s. 2-18). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Özhancı, E., Aklıbaşında, M. & Tırnakçı, A. (2018). Zengin Kültür Mirasına Sahip Yörelere Halkın Farkındalık Düzeyi; Nevşehir Yöresi Örneği. İçinde E. Mankan (Edt.), *Farklı Bakış Açılılarıyla Turizm Araştırmaları* (s. 47-63). Ankara: Iksad Publications.
- Özsezgin, İ. & Ünlüöner, K. (2018). Destinasyon imajının markalaşmaya etkisi: Bodrum örneği, *Journal of Recreation and Tourism Research*, 5 (4), 45-62.
- Özşahin, E., Kaymaz, K. Ç. & Albayrak, L. (2015). Artvin ilinin biyoklimatik konfor şartlarının analizi ve turizm bakımından önemi, *International Journal of Human Sciences*, 12 (2), 1050-1077.
- Palaşoğlu, S. (2012). *Artvin ve Ordu'daki tarihi yapıların dayanıklılık testlerinin yapılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Karabük Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Karabük.
- Pehlivan, S. Ş. (1993). *Artvin-Ardanuç Ağzından Derlemeler (İnceleme, Derlemeler, Sözlük)*. Bursa: Ön-Mat A.Ş.

- Peksayılır, M. (2015). *Çoruh Havzasında aylık akımların tahmini ve debi süreklilik eğrilerinin elde edilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Pender, L. & Sharpley, R. (2005). *The Management of Tourism*. London: Sage Publications.
- Petroman, C. (2015). Typology of tourism destinations, *Scientific Papers: Animal Science and Biotechnologies*, 48 (1), 338-342.
- Pike, S. (2004). *Destination Marketing Organisations*. Amsterdam: Elsevier Ltd.
- Polat, F. (2000). *Şavşat ve yöresi ağızları*. (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Portakaldalı, M. (2008). *Artvin ve Rize illeri coccinelliidae (Coleoptera) faunası üzerine araştırmalar*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.
- Prideaux, B. (2000). The role of the transport system in destination development, *Tourism Management*, 21, 53-63.
- Raina, A. K. (2005). *Ecology, Wildlife and Tourism Development: Principles, Practices and Strategies*. New Delhi: Sarup&Sons.
- Rızaoğlu, B. (2007). *Turizm Pazarlaması*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Rızvanoğlu, M. (2003). *Ardanuç ilçesinin beşerî ve ekonomik coğrafyası*. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Rızvanoğlu, M. (1993). *Ardanuç ilçe merkezinin coğrafi etüdü*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Ritchie, B. & Crouch, G. I. (2010). A model of destination competitiveness/sustainability: Brazilian perspectives, *RAP - Rio de Janeiro*, 44 (5), 1049-1066.
- Russell, B. (2003). *Agri-Tourism Workbook*. Portland: The Agri-Business Council of Oregon.
- Ryglová, K. (2008). Destination management, *Agricultural Economics*, 54 (9), 440-448.
- Sağlam, S. E. (2007). *Murgul (Artvin) bakır madeninin çevresel etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Salihoğlu, Ç. B. (1997). *Artvin Hatıla Vadisi Milli Parkı doğal kaynak değerlerinin rekreasyonel niteliğinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Salman, S. (1975). *Ağrı, Kars ve Çoruh illerinin orthoptera (Insecta) faunası üzerine taksonomik araştırmalar*. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Saral, Y. M. (2006). *Doğu Karadeniz Bölgesi denizcilik folkloru üzerine bir araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Sarı, D. (2013). *Kayalık habitatların peyzaj değerlendirmesi üzerine bir araştırma: Hatıla Vadisi Milli Parkı (Artvin) örneği*. (Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Serdar, S. (2015). *Doğu Karadeniz Havzası akarsularının fiziko-kimyasal su kalitesi mevsimsel değişimlerinin belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Rize.
- Sever, P. & Girgin, G. K. (2019). Turistlerin restoran deneyimleri ile destinasyonu tekrar ziyaret etme niyeti arasındaki ilişkinin belirlenmesi: İstanbul örneği, *Gastroia: Journal of Gastronomy and Travel Research*, 3 (2), 241-263.
- Sever, R. & Kalın, U. Ö. (2010). Artvin ilinde yapılan/yapılmakta olan barajlar hakkında Artvin halkının bazı görüşleri, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 23, 65-80.
- Sigala, M. & Marinidis, D. (2012). E-democracy and web 2.0: A framework enabling DMOS to engage stakeholders in collaborative destination management, *Tourism Analysis*, 17, 1-16.
- Somekh, B. & Lewin, C. (2005). *Research Methods in the Social Sciences*. London: Sage Publications.
- Stange, J., Brown, D., Hilbruner, R. & Hawkins, D. E. (2011). *Tourism Destination Management - Achieving Sustainable and Competitive Results*. Washington: International Institute for Tourism Studies, Erişim: 21 Mayıs, 2019, https://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/2151/DMOworkbook_130318.pdf.
- Stuckey, H. L. (2013). Three types of interviews: Qualitative research methods in social health, *Journal of Social Health and Diabetes*, 1 (2), 56-59.
- Studzieniecki, T. & Mazurek, T. (2007). How to promote a cross-border region as a tourism destination - The case study of the bug Euroregion, *Tourism Review*, 62 (1), 34-38.
- Subaşı, B. M. (2019). *Ilıca (Şavşat-Artvin) jeotermal sularının hidrojeokimyasal ve izotopik incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Suleman, R. & Qayum, B. (2019). Religion and Islamic Tourism Destinations. In A. Jamal, R. Raj & K. Griffin (Eds.), *Islamic Tourism: Management of Travel Destinations* (pp. 26-37). Croydon: CAB International.
- Sussman, S. & Baker, M. (1996). Responding to the electronic marketplace lessons from destination management systems, *International Journal of Hospitality Management*, 15 (2), 99-112.
- Szabó, D. R. (2015). Sustainable Tourism Destination Management Strategies: Using the EVIDENCES Model for Evaluating TDM Tenders. In J. T. Karlovitz (Eds.), *Some Current Issues in Economics* (pp. 249-258). Komarno: Interantional Research Institute.

- Şahin, Ç. (2013). Veri Toplama Teknikleri. İçinde R. Y. Kıncal (Edt.), (2. bs.), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (s. 125-182). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şahin, İ. & Güzel, F. Ö. (2018). Destinasyon deneyimi bileşenleri: Antalya ve İstanbul destinasyonları üzerinde karşılaştırmalı bir araştırma, *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 29 (1), 77-89.
- Şahin, R., Şahin, Z. & Akalın, Z. (1997). *Artvin Yöresi Folkloru Halk Kültürü Araştırması*. Özel Yayın.
- Şavşat Kaymakamlığı. (2019). *Mahalli İdareler*. Erişim: 02 Eylül, 2019, www.savsat.gov.tr/mahalli-idareler.
- Şengün, H. (2018). Artvin’de İki Kadın Kahraman: Çiçek Nine (İrişti) ve Sadiye Hanım (Ardahan). İçinde R. A. Wolff, S. Yılmaz, Y. M. Işıkçı, H. Bülbül & E. M. Yılmaz (Edt.) *Kadın Çalışmalarında Güncel Konular* (2. bs.), (s. 156-167). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Şenol, F. (2016). *Türkiye Turizm Coğrafyası ve Dünya Kültürel Mirası*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Şerbetçi, G. P. (2018). *Yeni toplumsal hareketler bağlamında Türkiye’de postmodern kadın hareketleri (Doğu Karadeniz örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Şimşak, D. (2014). *Artvin Çoruh Üniversitesi Seyitler Yerleşkesi ve çevresinin florası*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Taşkan, D. (2011). *Artvin ili Borçka ve Hopa ilçeleri camilerinde ahşap süslemeler*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Teksöz, G., Ertürk, E. & Lise, Y. (2014). *Sürdürülebilir Kalkınma Eğitimi İçin Biyosfer Rezervleri: Camili’de Yaşam*. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, Ankara: Uzerler Matbaacılık.
- Temel, O. (2010). *Artvin Şavşat yöresinde korunga (Onobrychis sativa scop.) yem verimi ve kalitesinin yükseltiye göre değişimi*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Thomas, L. (2006). *Türkiye Korunan Alan Yönetiminde IUCN Kategori Sistemi*. Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı.
- Tinsley, R. & Lynch, P. (2001). Small tourism business networks and destination development, *International Journal of Hospitality Management*, 20, 367-378.
- Toker, E. (2010). *Borçka ve Deriner Barajlarının Çoruh Havzasında neden olduğu arazi kullanım değişiminin ve arazi tahribatının irdelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Tuna, S. (2018). *Tüketicilerin destinasyon seçimini etkileyen faktörlerin araştırılması*. (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

- Tunç, T. (2017). *Artvin, Rize ve Trabzon illerindeki bazı hidroelektrik santrallerin orman alanları üzerindeki etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Tuohino, A. & Konu, H. (2014). Local stakeholders' views about destination management: Who are leading tourism development? *Tourism Review*, 69 (3), 202-215.
- Tur, A. A, Medina, P. J. & Casado, N. S. (2019). Can Personal Values Modulate the Perception of Tourism Impacts by Local Population?: Testing for the Role of Product Identity in a Mining Tourism Destination. In A. M. Cerro, J. M. Mogollón, J. A. Fernández (Eds.), *Best Practices in Hospitality and Tourism Marketing and Management* (pp. 159-180). Cham: Springer International Publishing AG.
- Turak, H. (2019). *Hellenistik ve Roma Dönemi Doğu Karadeniz Bölgesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Türk Dil Kurumu. (2019). *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim: 29 Temmuz, 2019, sozluk.gov.tr.
- Türk Patent ve Marka Kurumu (2017). *Resmi Coğrafi İşaret ve Geleneksel Ürün Bülteni*. Sayı: 13.
- Türkay, O. (2014). *Destinasyon Yönetimi: Yönetim Bilim Bakış Açısıyla İşlevler, Yaklaşımlar ve Araçlar*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Uçarlı, Y. (2016). *Çoruh Vadisi ve Verçenik Dağı yaban hayatı geliştirme sahalarındaki barajların yaban keçisi üzerine etkileri*. (Doktora Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Uygurtürk, H. & Yılmaz, A. (2019). Şehir pazarlamasında marka değeri algısının önemi: Sivas ili örneği, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20 (1), 394-409.
- Uzun, F. (2017). *Yusufeli ve çevresindeki turizm potansiyeli*. (Yüksek Lisans Tezi). Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Ünal, Ö. (2020). *Defansif Tıp Uygulamaları, Öncülleri ve Sonuçları*. (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, İşletme Enstitüsü, Sakarya.
- Ünsal, O. (1999). *Artvin ve Çevresinde Yaylacılık ve Pancarcı Şenlikleri*. İstanbul: Nart Yayınları.
- Ünsal, V. (2006). *Eskiçağda Çoruh Havzası*. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Ünver, M. C. & Tel, A. Z. (2014). Farklı Alan Kullanımlarının Topraktaki Azot Mineralleşme Potansiyeli Üzerine Etkileri (Artvin-Saçınka-Türkiye). 2. *Uluslararası Çevre ve Ahlak Sempozyumu*, (s. 1494-1500), Adıyaman, Ekim 24-26.
- Vanhove, N. (2005). *The Economics of Tourism Destinations*. Oxford: Elsevier.

- Wang, Y. (2011). Destination Marketing and Management: Scope, Definition and Structures. In Y. Wang & A. Pizam (Eds), *Destination Marketing and Management: Theories and Applications* (pp. 1-20). London: CAB International.
- Warnaby, G. (1998). Marketing UK cities as shopping destinations: Problems and prospects, *Journal of Retailing and Consumer Services*, 5 (1), 55-58.
- Yavuz, S. (2011). *Artvin-Yusufeli yöresinde karaçamın (Pinus nigra subsp. pallasiana) dikim başarısının belirlenmesi araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Yazıcı, N. (2011). *Çoruh Nehri üzerinde yapılan Deriner Barajı kamulaştırma çalışmalarının incelenmesi: Zeytinlik Köyü örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Yeşil Beyaz Artvin (2010). Artvin’de kültür ve dans, *Yeşil Beyaz Artvin Dergisi*, 1 (3), 1.
- Yeşildağ, E. (2019). *Ricania simulans (Walker, 1851) (Hemiptera: Ricaniidae)’ın Arhavi (Artvin) ilçesindeki biyolojisi, zararı ve doğal düşmanlarının tespiti*. (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yeşiltaş, M., Çeken, H. & Öztürk, İ. (2009). Karadeniz Bölgesindeki turizm olanaklarının SWOT analizi ile değerlendirilmesi, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2 (3), 250-269.
- Yeşilyurt, Y. (2014). *Osmanlı Devleti’nde Livaneliler*. Yusufeli Belediyesi Yayınları, İstanbul: Has Matbaacılık.
- Yıldırım, S. (2007). *Okçular/Berta Havzası ve çevresinde tarihi ve arkeolojik araştırmalar*. (Doktora Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Yıldırım, S. (2013). *Çoruh Nehri üzerinde tamamlanan, inşası devam eden ve planlanan büyük barajların neden olduğu ve olacağı arazi kullanım değişimlerinin belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.
- Yiğit, A. A. (2017). Elviye-i Selâse’nin Bütünlüğü ve Batum Meselesi (1878-1921). İçinde M. Okur, B. Güneş ve Ü. Köksal (Edt.), *I. Dünya Savaşı’nda Karadeniz ve Kafkasya Askerî, Siyasî ve Sosyal Gelişmeler* (s. 309-340). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Yusufeli Belediyesi (2013). *Yusufeli Yedinci Yerini Ararken* (Kamuoyu Araştırması-2012).
- Yusufeli Belediyesi Dergisi (2018). *Yusufeli Belediyesi*, 9: 11.
- Yusufeli Kaymakamlığı. (2019). *Mahalli İdareler*. Erişim: 02 Eylül, 2019, yusufeli.gov.tr/mahalli-idareler.
- Yüksel, A. (2009). *Doğu Karadeniz Araştırmaları*. İstanbul: Kitabevi.
- Yüksel, E. E. (2015). *Borçka Barajı Yağış Havzası’nda meydana gelen toprak erozyonu ve sediment veriminin WEPP erozyon tahmin modeli ve CBS teknikleri*

kullanılarak belirlenmesi. (Doktora Tezi). Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Artvin.

Yüncü, D., Kantar, M. Y., Aktaş, G. S. & Sezerel, H. (2017). Turist çekicilikleri ve turist akışı arasındaki ilişkilerin mekânsal bağımlılığa dayalı olarak incelenmesi, *Social Sciences (NWSASOS)*, 12 (4), 232-247.

EKLER

EK 1: Mülakat Formu

MÜLAKAT FORMU

Bir bölgede gerçekleşen turizm faaliyetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesine yönelik yapılabilecek konuların araştırıldığı bu çalışma, “Doğu Karadeniz Turizminin Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma: Artvin Destinasyonu Örneği” başlıklı doktora tezi kapsamında hazırlanmıştır.

Elde edilecek bilgiler başka hiçbir kişi veya kurumla paylaşılmayacak olup sadece bilimsel amaçlı olarak kullanılacaktır. İsim ve özel bilgilerinize gerek duyulmayan mülakat için doğru, objektif ve tarafsız cevaplarınız araştırmanın güvenilirliği açısından önem arz etmektedir. Katılım ve katkılarınız için şimdiden teşekkür ederiz.

Öğr. Gör. Ceyhan AKYOL (Artvin Çoruh Üniversitesi Arhavi Meslek Yüksekokulu)

ceyhunakyol@artvin.edu.tr

-
- a) Yaşınız?
- b) Eğitim Durumunuz?
() İlkokul () Ortaokul () Lise () Önlisans () Lisans () Lisans üstü
- c) Eğitim Aldığınız Bölüm / Branş:
- d) Turizm Endüstrisindeki Rolünüz?
() Yerel Yönetici () Sivil Toplum Kuruluşu () Turizm İşletmecisi () Üniversite
- e) Görevdeki Süreniz?
- f) İletişim Bilginiz: (Güncel e-mail, telefon, sosyal medya)
- g) Tarih:
-

Sorular:

1. Artvin destinasyonunun markalaşması adına neler yapılmalıdır?
2. Artvin turizmi ile ilgili tanıtım faaliyetleri nasıl olmalıdır?
3. Artvin turizmi ile ilgili merkezi, yerel ve sivil aktörlerin işbirliği nasıl olmalıdır?
4. Artvin ile ilgili turizm yatırımları nasıl yönlendirilmelidir?
5. Artvin destinasyonundaki turizm faaliyetleri nasıl yönetilmelidir?
 - Konu ile ilgili eklemek istediğiniz hususları lütfen belirtiniz.

(Mülakat Süresi: dk.)

İlgi ve sabrınız için teşekkür ederiz.

EK 2: Çalışma ile İlgili Resmi Kurum İzinleri (Valilik ve Kaymakamlıklar)

EK 2.1: Artvin Valiliğinden alınan izin belgesi

T.C.
ARTVİN VALİLİĞİ
İl Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : 90686638-044-E.9825
Konu : Anket Çalışması

16/10/2018

Sayın Ceyhun AKYOL
Arhavi Meslek Yüksekokulu

İlgi : 16.10.2018 tarihli ve - sayılı dilekçe.

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalında doktora eğitimine devam eden Öğr.Gör.Ceyhun AKYOL'un İlimiz Kamu Kurumlarında anket çalışması yapmasına izin verilmiştir.
Bilgi ve gereğini rica ederim.

İdris AKÇA
Vali a.
Vali Yardımcısı

**BELGENİN AŞLI
ELEKTRONİK İMZALIDIR**
Şenay ŞİMŞEK
İl Yazı İşleri Müdürü

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (HSQVXj-uUOpOZ-Pf2soS-/IHkNX-wCZI+rEc) kodunu yazınız.

Çarşı Mah. İnönü Cad. Hükümet Köşkü 08000
Telefon No: (466)212 13 93 Faks No: (466)212 17 94
e-Posta: artvin@icisleri.gov.tr İnternet Adresi: <http://www.artvin.gov.tr>

Bilgi için: Sirem EKİNCİ
SEF
Telefon No:

EK 2.2: Arhavi Kaymakamlığından alınan izin belgesi

T.C.
ARHAVİ KAYMAKAMLIĞI
İlçe Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : 65464139-492-E.927
Konu : Anket Çalışması

DAĞITIMLI
11/07/2018

SAYIN Ceyhun AKYOL
Arhavi Meslek Yüksek Okulu

İlgi : Ceyhun AKYOL'un 10/07/2018 tarihli dilekçesi.

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalında öğrenimi devam ettiren Öğr.Gör. Ceyhun AKYOL'un anket çalışması ile ilgili olur ilişikte gönderilmiştir.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Hasan ONGU
Kaymakam

Ek: Olur(1 adet)

DAĞITIM :

Gereği:

ARHAVİ BELEDİYE BAŞKANLIĞINA
KAMU KURUM VE KURULUŞLARINA

Bilgi:

Sayın Ceyhun AKYOL
Arhavi Meslek Yüksek Okulu

Belgenin Aslı Elektronik İmzalıdır.

11/07/2018
Ömer ÇORBACI
Yazı İşleri Müdürü

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (FV1qdm-U5WZP1-rEyxai-JEcPCy-DtQeTZrw) kodunu yazınız.

Musazade Mahallesi Hükümet Konağı Arhavi
Telefon No: (466)312 29 45 Faks No: (466)312 57 97
e-Posta: arhavi@arvin.gov.tr İnternet Adresi: www.icisleri.gov.tr

Bilgi için: Ömer ÇORBACI
ŞEF
Telefon No:

EK 2.3: Hopa Kaymakamlığından alınan izin belgesi

T.C.
HOPA KAYMAKAMLIĞI
İlçe Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : 60201961-492-E.1111
Konu : Anket Çalışması

19/07/2018

Sayın Ceyhun AKYOL
Arhavi Meslek Yüksekokulu

İlgi : Ceyhun AKYOL'un 18.07.2018 tarihli dilekçesi.

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalında doktora öğrenimini devam ettiren Öğr. Gör. Ceyhun AKYOL' un anket çalışması için verilmiştir.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Abdurrezzak CANPOLAT
Kaymakam

Ek: Anket Formu (1 Adet)

DAĞITIM :
Gereği:
Kamu Kurum ve Kuruluşlarına

Bilgi:
Sayın Ceyhun AKYOL
Arhavi Meslek Yüksekokulu

Elektronik İmza ile İmzalanmıştır

Aslı ile Aynıdır.

19.07.2018
Mehtap GAZİOĞLU
Yazı İşleri Müdürü

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (2aBeJ0-XnEtEt-GkclXy-Qtx1j3-qMcfonS/) kodunu yazınız.

Merkez Kuledibi Mah. Turgay Ciner Cad. Hükümet Konağı No:4 Kat:3
Telefon No: (466)351 40 05 Faks No: (466)351 70 00
e-Posta: hopa@artvin.gov.tr İnternet Adresi: www.icisleri.gov.tr

Bilgi için: Mehtap GAZİOĞLU
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Telefon No:

EK 2.4: Borçka Kaymakamlığından alınan izin belgesi

T.C.
BORÇKA KAYMAKAMLIĞI
İlçe Yazı İşleri Mdrlėė

Sayı : 49461928-000-E.928
Konu : Anket alışması

26/07/2018

Ceyhun AKYOL
Arhavi Meslek Yüksek Okulu

İlgi : Ceyhun AKYOL'un 24.07.2018 tarihli dilekçesi.

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitğ Turizm İşletmeciliği Anabilim dalında doktora öğretimini devam ettiren Öğr. Gör. Ceyhun AKYOL'a ; Borçka İlçesi merkez ve köylerinde anket çalışması izni verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Hasan MEŞELİ
Borçka Kaymakamı

Ek: Anket Formu (1Sayfa)

Metin BİLİR
Şef
Belgenin Aslı
Elektronik İmzalıdır

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmza suretinin aslını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (12Wv99-pa+I9z-LXATkL-azK5CM-w1ys5N5m) kodunu yazınız.

Gndėđđ Mah. Hükümet Konakı Borçka
Telefon No: (466)415 10 30 Faks No: (466)415 14 68
e-Posta: borcka@artvin.gov.tr İnternet Adresi: www.icisleri.gov.tr

Bilgi için: Metin BİLİR
ŞEF
Telefon No:

EK 2.5: Murgul Kaymakamlığından alınan izin belgesi

T.C.
MURGUL KAYMAKAMLIĞI
İlçe Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : 65395436-492-E.468
Konu : Anket Çalışması

DAĞITIMLI
23/07/2018

DAĞITIM YERLERİNE

İlgi : Ceyhun AKYOL'un 23.07.2018 tarihli dilekçesi.

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalında doktora öğretimini devam ettiren Öğr. Gör. Ceyhun AKYOL'a anket çalışması izni verilmiştir.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Arif OLTULU
Kaymakam

Ek: Anket Formu (1 Sayfa)

DAĞITIM :

Gereği:
Kamu Kurum ve Kuruluşlarına

Bilgi:
Sayın; Ceyhun AKYOL
Arhavi Meslek Yüksekokulu

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (y4iIWb-DssU21-VWmjNt-piyId8-rWjHH8Q3) kodunu yazınız.

Murgul Kaymakamlığı
Telefon No: (466)711 35 17 Faks No: (466)711 34 29
e-Posta: murgul@icisleri.gov.tr İnternet Adresi: www.icisleri.gov.tr

BELGENİN ASLI
ELEKTRONİK İMZALIDIR
23/07/2018

Arslan KOŞEOĞLU
İlçe Yazı İşleri Müdürü
MURGUL KAYMAKAMLIĞI
İLÇE YAZI İŞLERİ MÜDÜRLÜĞÜ

Bilgi için: Resul DEMİRTAŞ
VERİ HA. VE KONT. İŞL.
Telefon No:

EK 2.6: Yusufeli Kaymakamlığından alınan izin belgesi

T.C.
YUSUFELİ KAYMAKAMLIĞI
İlçe Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : 92098384-492-E.1644
Konu : Anket Çalışması

DAĞITIMLI
12/09/2018

SAYIN : CEYHUN AKYOL
Arhavi Meslek Yüksek Okulu

İlgi : Ceyhun AKYOL' un 12.09.2018 tarihli dilekçesi.

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalında doktora eğitimini devam ettiren Öğr. Gör. Ceyhun AKYOL' un İlçemiz Kamu Kurumlarında anket çalışmasına izin verilmiştir.

Bilgi ve gereğini rica ederim.

Eyüp KAYKAÇ
Kaymakam

DAĞITIM:
KAMU KURUM VE KURULUŞLARINA
Sayın : Ceyhun Akyol
Arhavi Meslek Yüksek Okulu

**Belgenin Aslı
Elektronik İmzalıdır**
H. İbrahim BOYLU
Memur

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (EZmIzu-51ZbEd-wLIH1e-/abBY+-i4cHnEKb) kodunu yazınız.

Hükümet Köşesi Yusufeli
Telefon No: (466)811 20 78 Faks No: (466)811 20 78
e-Posta: yusufeli@artvin.gov.tr İnternet Adresi: www.icisleri.gov.tr

Bilgi için: Hakkı İbrahim BOYLU
MEMUR (EML)
Telefon No:

EK 2.7: Ardanuç Kaymakamlığından alınan izin belgesi

T.C.
ARDANUÇ KAYMAKAMLIĞI
İlçe Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : 76085250-492-E.856
Konu : Anket Çalışması

30/07/2018

SAYIN CEYHUN AKYOL
Arhavi Meslek Yüksekokulu

İlgi : Ceyhun AKYOL'un 30/07/2018 tarihli dilekçesi.

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalında doktora eğitimini devam ettiren Öğr. Gör. Ceyhun AKYOL' un İlçemiz Kamu Kurumlarında anket çalışması yapmasına izin verilmiştir.
Bilgi ve gereğini rica ederim.

Muhammet Furkan SANCAKTUTAR
Kaymakam

DAĞITIM :

Gereği:
Kamu Kurum ve Kuruluşlarına

Bilgi:
Sayın Ceyhun AKYOL
Arhavi Meslek Yüksekokulu

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (TubleK-kZQZrT-19bxKH-JQ5RiP-Cpq3Kf1t) kodunu yazınız.

Hükümet Cad. Hükümet Konağı 08300
Telefon No: (466)611 24 85 Faks No: (466)611 24 85
e-Posta: ardanuc@artvin.gov.tr İnternet Adresi: www.icisleri.gov.tr

Bilgi için: Zeynep SEVİNC
BİLGİSAYAR İŞLETMENİ
Telefon No:

EK 2.8: Şavşat Kaymakamlığından alınan izin belgesi

T.C.
ŞAVŞAT KAYMAKAMLIĞI
İlçe Yazı İşleri Müdürlüğü

Sayı : 37777132-492-E.1517
Konu : Anket Çalışması

DAĞITIMLI
02/10/2018

Sayın Ceyhun AKYOL
Arhavi Meslek Yüksek Okulu

İlgi : Ceyhun AKYOL'un 02/10/2018 tarihli dilekçesi.

İlgi tarihli dilekçeye istinaden; Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm İşletmeciliği Ana Bilim Dalında doktora eğitimi yapmakta olan Öğretim Görevlisi Ceyhun AKYOL'un, ilçemiz Kamu Kurum ve Kuruluşları ile Sivil Toplum Örgütleri ile doktora tezine esas olmak anket çalışmasına Kaymakamlığımızca izin verilmiştir. Bilgi ve gereğini rica ederim.

Musa GÖKTAŞ
Kaymakam

DAĞITIM :
Gereği:
Kamu Kurum Ve KURUŞLARI
Sivil Toplum Örgütleri

Bilgi:
Sayın Ceyhun AKYOL
Arhavi Meslek Yüksek Okulu

Aslı Elektronik
İmzalıdır

Turgay BÜYÜK
İlçe Yazı İşl. Müdürü V.

*Bu belge elektronik imzalıdır. imzalı suretinin aslını görmek için <https://www.e-icisleri.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (kmb50c-Hzo+F+-X/BMA/-PiQYEV-kk1K27vu) kodunu yazınız.

Telefon No: Faks No:
e-Posta: İnternet Adresi: www.icisleri.gov.tr

Bilgi için: Turgay BÜYÜK
YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Telefon No:

EK 3: Çalışma ile İlgili Ulusal Basın Haberleri

EK 3.1: DHA (Demirören Haber Ajansı)

(<https://www.dha.com.tr/son-dakika/artvinin-3uncu-karagolu-ziyarete-aciliyor/haber-1649100>)

DHA
DEMİRÖREN HABER AJANSI

Yurt İstanbul Politika Spor Ekonomi Dünya Eğitim

CANLI YAYIN Değerli Taş ve Mücevher Birlikleri Konferansı

Son Dakika

Artvin'in 3'üncü Karagöl'ü ziyarete açılıyor

Buket ÇELİK (DHA) 23.05.2019 13:41

PAYLAŞ

Artvin'in 3'üncü Karagöl'ü ziyarete açılıyor

Buket ÇELİK/MURGUL, (Artvin), (DHA) - ARTVİN'in önemli turizm merkezleri Borçka ve Şavşat ilçelerindeki Karagöllere yenisi eklendi. Murgul ilçesi Damar köyündeki Tiryal Dağı eteğinde yer alan kentteki 3'üncü Karagöl, çalışmaların ardından turizme kazandırılacak.

Murgul ilçesi Damar köyündeki Tiryal Dağı eteğinde, çam ormanlarının gölgesinde yer alan kentteki 3'üncü Karagöl'ün turizme kazandırılması için çalışma başlatıldı. Göl, çevre düzenlemeleri ve yol çalışmalarının ardından yerli ve yabancı turistlerin ziyaretine açılacak. Artvin Çoruh Üniversitesi Arhavi Meslek Yüksekokulu Turizm Otelcilik Uygulama Bölümü öğretim görevlisi Ceyhun Akyol, Damar köyündeki Karagöl'ün turizm açısından büyük önem taşıdığını söyledi. Akyol, "Damar köyü turizm açısından büyük önem taşıyor. Keşfedilmemiş güzelliklerin barındığı bir yer. Özellikle Damar Karagöl'ün saklı cennet. Yerli ve yabancı turistlerin dikkatini çekebilecek bir yer. Kaliteli, konforlu ve geleneksel yaşam çevreleri oluşturma konusunda hep birlikte çalışma yapılmalı" dedi.

[dha.com.tr/son-dakika/artvinin-3uncu-karagolu-ziyarete-aciliyor/haber-1649100](https://www.dha.com.tr/son-dakika/artvinin-3uncu-karagolu-ziyarete-aciliyor/haber-1649100)

EK 3.2: NTV Haber

(<https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/artvinin-3uncu-karagolu-ziyarete-aciliyor,zgH7umps0al8xj839GJkg>)

NTV İSTANBUL 16° CANLI KRYIN VIDEO GALERİ FOTO GALERİ

NTV SPOR TÜRKİYE EĞİTİM **NTV Haber** DÜNYA YAŞAM TEKNOLOJİ SAĞLIK SANAT SEYAHAT OTOMOBİL

Artvin'in 3'üncü Karagöl'ü ziyarete açılıyor
DHA 23.05.2019 - 14:23

Artvin'in önemli turizm merkezleri Borçka ve Şavşat ilçelerindeki Karagöllere yenisi eklendi. Murgul ilçesi Damar köyündeki Tiryal Dağı eteğinde yer alan kentteki 3'üncü Karagöl, çalışmaların ardından turizme kazandırılacak.

Artvin'in Murgul ilçesi Damar köyündeki Tiryal Dağı eteğinde, çam ormanlarının gölgesinde yer alan kentteki 3'üncü **Karagöl**'ün turizme kazandırılması için çalışma başlatıldı.

Göl, çevre düzenlemeleri ve yol çalışmalarının ardından yerli ve yabancı turistlerin ziyaretine açılacak.

Artvin Çoruh Üniversitesi Arhavi Meslek Yüksekokulu Turizm Otellilik Uygulama Bölümü öğretim görevlisi Ceyhan Akyol, Damar köyündeki Karagöl'ün turizm açısından büyük önem taşıdığını söyledi.

Akyol, "Damar köyü turizm açısından büyük önem taşıyor. Keşfedilmemiş güzelliklerin barındığı bir yer. Özellikle Damar Karagöl'ün saklı cennet. Yerli ve yabancı turistlerin dikkatini çekebilecek bir yer. Kaliteli, konforlu ve geleneksel yaşam çevreleri oluşturma konusunda hep birlikte çalışma yapılmalı" dedi.

[ntv.com.tr/galeri/seyahat/artvinin-3uncu-karagolu-ziyarete-aciliyor,zgH7umps0al8xj839GJkg/rtX76752Dk2gGXBn794fWg](https://www.ntv.com.tr/galeri/seyahat/artvinin-3uncu-karagolu-ziyarete-aciliyor,zgH7umps0al8xj839GJkg/rtX76752Dk2gGXBn794fWg)

EK 3.3: Hürriyet Gazetesi

(<http://www.hurriyet.com.tr/seyahat/artvinin-3uncu-karagolu-ziyarete-aciliyor-41224784>)

Hürriyet Seyahat | HÜRRIYET İLE KEŞFET | NOTA | İLİM ALANLARI | YAZARLAR | DAVA ÇOK DENİYİM | SONBAHAR | GEZİM | EN İYİLER

Seyahat | 12HA | 27.05.2019 - 18:00 | Son Güncelleme: 27.05.2019 - 09:07

Artvin'in 3'üncü Karagöl'ü ziyarete açılıyor

Artvin'in önemli turizm merkezleri Borçka ve Şavşat ilçelerindeki Karagöllere yenisi eklendi. Murgul ilçesi Damar köyündeki Tiryal Dağı eteğinde yer alan kentteki 3'üncü Karagöl, çalışmaların ardından turizme kazandırılacak.

Artvin'in Murgul ilçesi Damar köyündeki Tiryal Dağı eteğinde, çam ormanlarının gölgesinde yer alan kentteki 3'üncü Karagöl'ün turizme kazandırılması için çalışma başlatıldı. Göl, çevre düzenlemeleri ve yol çalışmalarının ardından yerli ve yabancı turistlerin ziyaretine açılacak.

Artvin Çoruh Üniversitesi Arhavi Meslek Yüksekokulu Turizm Otelcilik Uygulama Bölümü öğretim görevlisi Ceyhan Akyol, Damar köyündeki Karagöl'ün turizm açısından büyük önem taşıdığını söyledi. Akyol, "Damar köyü turizm açısından büyük önem taşıyor. Keşfedilmemiş güzelliklerin barındığı bir yer. Özellikle Damar Karagöl'ün saklı cennet. Yerli ve yabancı turistlerin dikkatini çekebilecek bir yer. Kaliteli, konforlu ve geleneksel yaşam çevreleri oluşturma konusunda hep birlikte çalışma yapılmalı" dedi.

www.hurriyet.com.tr/seyahat/artvinin-3uncu-karagolu-ziyarete-aciliyor-41224784

EK 3.4: CNNTürk

(<https://www.cnnturk.com/yerel-haberler/artvin/murgul/artvinin-3uncu-karagolu-ziyarete-aciliyor-998388>)

CNN TÜRK SON DAKİKA | TV PROGRAMLARI | CANLI YAYIN | VIDEO | FOTO HABER | YAZARLAR

Türkiye | Ekonomi | Spor | Dünya | Yaşam | Sanat | Magazin | Teknoloji | Hava Durumu | Otomobil

— Murgul haberleri — Artvin ▾ — Murgul ▾ —

Haberler > Yerel Haberler Haberleri > Artvin Haberleri > Murgul Haberleri > Artvin'in 3'üncü Karagölü ziyarete açılıyor

Artvin'in 3'üncü Karagöl'ü ziyarete açılıyor

23.05.2019 13:41 | Son Güncelleme: 23.05.2019 14:11

Artvin'in 3'üncü Karagöl'ü ziyarete açılıyor

[f](#) [t](#) [p](#) [t](#) [e](#)

haber metninin boyutu: [+](#) [-](#) haber metnini yazdır [🖨](#)

Buket ÇELİK/MURGUL, (Artvin), (DHA) - ARTVİN'in önemli turizm merkezleri Borçka ve Şavşat ilçelerindeki Karagöllerine yenisi eklendi. Murgul ilçesi Damar köyündeki Tiryal Dağı eteğinde yer alan kentteki 3'üncü Karagöl, çalışmaların ardından turizme kazandırılacak.

Murgul ilçesi Damar köyündeki Tiryal Dağı eteğinde, çam ormanlarının gölgesinde yer alan kentteki 3'üncü Karagöl'ün turizme kazandırılması için çalışma başlatıldı. Göl, çevre düzenlemeleri ve yol çalışmalarının ardından yerli ve yabancı turistlerin ziyaretine açılacak. Artvin Çoruh Üniversitesi Arhavi Meslek Yüksekokulu Turizm Otelcilik Uygulama Bölümü öğretim görevlisi Ceyhan Akyol, Damar köyündeki Karagöl'ün turizm açısından büyük önem taşıdığını söyledi. Akyol, "Damar köyü turizm açısından büyük önem taşıyor. Keşfedilmemiş güzelliklerin barındığı bir yer. Özellikle Damar Karagöl'ün saklı cennet. Yerli ve yabancı turistlerin dikkatini çekebilecek bir yer. Kaliteli, konforlu ve geleneksel yaşam çevreleri oluşturma konusunda hep birlikte çalışma yapılmalı" dedi.

<https://www.cnnturk.com/yerel-haberler/artvin/murgul/artvinin-3uncu-karagolu-ziyarete-aciliyor-998388>

EK 3.5: Habertürk

(<https://www.haberturk.com/artvin-haberleri/69285766-artvinin-3uncu-karagolu-ziyarete-aciliyor>)

HABER TÜRK SON DAKİKA GÜNDEM EKONOMİ SPOR MAGAZİN KADIN SAĞLIK YAZARLAR CANLI TRAFİK

Artvin'in 3'üncü Karagöl'ü ziyarete açılıyor

[f](#) [t](#) [F](#) [✉](#) **DHA** 23 Mayıs 2019 Perşembe, 13:42
Güncelleme: 23 Mayıs 2019 Perşembe, 14:00

- ARTVİN'in önemli turizm merkezleri Borçka ve Şavşat ilçelerindeki Karagöllere yenisi eklendi. Murgul ilçesi Damar köyündeki Tiryal Dağı eteğinde yer alan kentteki 3'üncü Karagöl, çalışmaların ardından turizme kazandırılacak.

- ARTVİN'in önemli turizm merkezleri Borçka ve Şavşat ilçelerindeki Karagöllere yenisi eklendi. Murgul ilçesi Damar köyündeki Tiryal Dağı eteğinde yer alan kentteki 3'üncü Karagöl, çalışmaların ardından turizme kazandırılacak.

Murgul ilçesi Damar köyündeki Tiryal Dağı eteğinde, çam ormanlarının gölgesinde yer alan kentteki 3'üncü Karagöl'ün turizme kazandırılması için çalışma başlatıldı. Göl, çevre düzenlemeleri ve yol çalışmalarının ardından yerli ve yabancı turistlerin ziyaretine açılacak. Artvin Çoruh Üniversitesi Arhavi Meslek Yüksekokulu Turizm Otelcilik Uygulama Bölümü öğretim görevlisi Ceyhun Akyol, Damar köyündeki Karagöl 'ün turizm açısından büyük önem taşıdığını söyledi. Akyol, "Damar köyü turizm açısından büyük önem taşıyor. Keşfedilmemiş güzelliklerin barındığı bir yer. Özellikle Damar Karagöl 'ün saklı cennet. Yerli ve yabancı turistlerin dikkatini çekebilecek bir yer. Kaliteli, konforlu ve geleneksel yaşam çevreleri oluşturma konusunda hep birlikte çalışma yapılmalı" dedi.

[haberturk.com/artvin-haberleri/69285766-artvinin-3uncu-karagolu-ziyarete-aciliyor](https://www.haberturk.com/artvin-haberleri/69285766-artvinin-3uncu-karagolu-ziyarete-aciliyor)

EK 3.6: 08 Artvin Dergisi

Nisan-Mayıs Haziran sayısı, s.38-41, (08artvin.com.tr)

SİYELER

Artvin'de bir göl daha var!

'Murgul Karagöl'

BURET ÇELİK
haber
fotoğrafçı

Murgul ilçesine bağlı Damar Köyü'nde bulunan doğal güzelliğiyle ünlü 2 bin 600 rakımlı Tiryal Dağı'nın eteğindeki "Karagöl" Murgul'da turizmin gelişmesinde büyük katkı sağlayacak!

Artvin Çevre Üniversitesi Ahlatı Meslek Yüksekokulu Turizm Otellilik Uygulama Bölümü Öğr. Gör. Ceyhan Akyol

Murgul'a bağlı Damar Köyü'nü ziyaret ederek Damar Köyü Muhtarı Mehmet Arslan ile Damar Karagöl üzerine turizmin geliştirilmesine ilişkin görüş alışverişinde bulundular. İlyoçe bağlı

Damar Köyü'nde bir dizi ziyaretler gerçekleştirildi. Akyol, Damar Karagöl'ün turizm açısından büyük önem taşıdığına söyleyerek köy muhtarı Arslan ile Damar Karagöl hakkında bilgiler aldı.

Bölge turizminin daha kapsamlı ve daha planlı yönetilmesi konusunda yapılacak çalışmaların konuşulduğu görüşmede, konunun özellikle bilimsel anlamda ele alınarak bölge turizminin özel bir yönetim anlayışı ile (teknik ve uzmanlık gerektiren) yönetilmesinin gerekliliği konusunda görüş bildirildi. Bu anlamda öğretim görevlisi Ceyhan Akyol, bölge turizminin için bir çalışma kapsamında oluşturulması, bu çalışmaya somutlaşarak ya bir proje haline getirmek için önemli kişi veya kurumlarla paydaş olup ne türleri başlatılacaklarını ortaya koyma gayreti yönünde olduğunu dile getirdi. Yapılacak

38 | ÖZGÜR | 08ARTVİN'DE BİR GÖL DHA VAR! | HAZİRAN 2018

Murgul Damar Köyü'ndeki "Karagöl" turizme kazandırılıyor

Eski Artvin Valisi Ömer Doğanay, Murgul ilçesine bağlı Damar köyünde bulunan ve doğal güzelliğiyle ünlü 2 bin 600 rakımlı Tiryal Dağı'nın eteğindeki "Karagöl"de incelemelerde bulundu. Vali Doğanay beraberindeki Murgul Kaymakamı Arif Ofluoğlu, İl Genel Meclis Başkanı Hasan Dilibenli ile birlikte doğal güzelliğiyle ünlü 1880 rakımlı Damar köyündeki Karagöl'ü incelemelerde bulundu. Artvin geleceğinin turizm olduğunu kaydeden Doğanay, "Valilik olarak turizmden hak ettiği payı alabilmemiz için büyük gayretlerimizi gösteriyoruz."

"Karagöl'ün yolu iyileştiriliyor" Murgul Damar köyünde bulunan katar gölüne turizme kazandırılmak için yoğun çalışmalar ve projelendirme var. Karagöl'de zabıt ve koruculu bir şekilde arazıları ve insanları düzenlemeye sağlamak için başlatılan 5 kilometreli ham yol olmak üzere toplam 7 kilometre uzunluğundaki yol genişletme ve sanat yapıları çalışmalarını yerinde inceledi. Ayrıca burada sosyal tesis kurulumunu planlıyoruz. Amacımız başta Murgul Karagöl'ün de diğer karagölleri gibi kısa sürede turizme kazandırılmaktır. Böylece başta köyde olmak üzere ilimizdeki turizm hareketliliğini artırarak yöre insanına turizmden hak ettiği payı alabilmemizi sağlamaktır." dedi.

bu tür görüşmeler objektif ve tarafsız bir şekilde yapılması durumunda toplanan her kararın kesinlikle uygulanacak olan ortak görüşü bağlı Doğu Karadeniz Turizminin de gelişmesine katkı sunacağı belirtildi.

Doğu Karadeniz Turizminin özellikle Damar Köyü'nün turizm açısından büyük önem taşıdığına değinilen Doğu Karadeniz Turizmi ile Damar Karagöl'ün aynı cennet olduğunu belirten Arslan, özellikle ilçemizin turizmde mükemmeliyetine inanıldığını belirtti. Yetli ve yabancılara turizmin dikkatini çekeceği kaliteli konforlu ve geleneksel yaşam çevreleri oluşturulması konusunda hep birlikte çalışmanın gerekliliğini vurguladı. Arslan, daha bilindiği ve turizmi tam olarak yapıyor anlayışından bir bölge olabilmemiz için eşitlikte şart olduğunu inandığını belirtti. Arslan açıkladığı konuşmasında Damar Karagöl'ü gelmek isteyen yurtiçi ve yabancı turistlerin kolaylıkla gelebileceğini belirterek, "Buraya bir kez gelen bir kişiye ikinci kez gelmesini istiyoruz. Bu yüzden gelmek isteyecektir. Bunun için de gerekli olanları yapacağız. Özellikle turizmde insanlar adeta bayılıyor" diye konuştu.

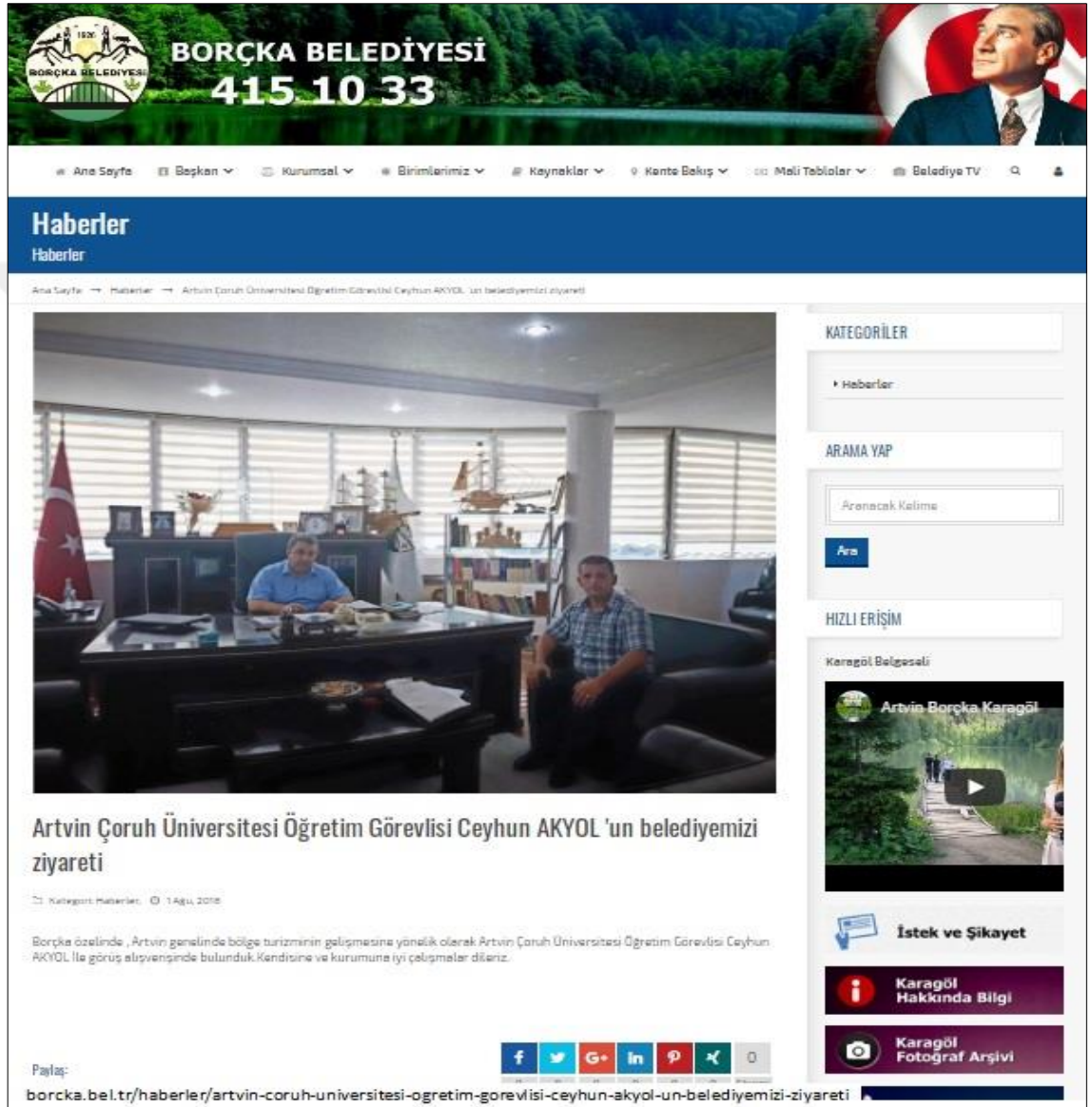
Öğretim Görevlisi Ceyhan Akyol, özel bir yönetim anlayışı ile Doğu Karadeniz Turizminin daha kapsamlı ve planlı bir şekilde yönetilmesi konusunda Arslan'ın görüşlerinin çok önemli olduğunu vurguladı. Bu süreçte yapılacak gereken her türlü turizm altyapısını kapsamında birlikte hareket ederek çalışmaları tamamlamak temel önceliklerimiz dedi ve Akyol görüşlerinden dolayı Arslan'a teşekkür etti.

2018 NİSAN-MAYIS-HAZİRAN | ÖZGÜR | 41

EK 4: Çalışma ile İlgili Yerel Basın Haberleri

EK 4.1. Borçka Belediyesi

(<http://borcka.bel.tr/haberler/artvin-coruh-universitesi-ogretim-gorevlisi-ceyhun-akyol-un-belediyemizi-ziyareti>)

The screenshot displays the website of Borçka Belediyesi. The header features the city's logo and name, along with the phone number 415 10 33. A navigation menu includes links for 'Ana Sayfa', 'Beşkan', 'Kurumsal', 'Birimlerimiz', 'Kaynaklar', 'Kente Bakış', 'Mali Tablolar', and 'Belediye TV'. The main content area is titled 'Haberler' and shows a news article with a photo of two men in an office setting. The article title is 'Artvin Çoruh Üniversitesi Öğretim Görevlisi Ceyhan AKYOL 'un belediyemizi ziyareti'. Below the title, it indicates the category 'Kategori: Haberler' and the date '14 Eylül 2018'. The article text mentions a meeting with the university professor in Borçka. To the right of the article, there are several utility boxes: 'KATEGORİLER' with a link to 'Haberler', 'ARAMA YAP' with a search input field and a 'Ara' button, 'HIZLI ERİŞİM' with a link to 'Keragöl Belgeseli', and three buttons for 'İstek ve Şikayet', 'Keragöl Hakkında Bilgi', and 'Keragöl Fotoğraf Arşivi'. At the bottom, there are social media sharing icons for Facebook, Twitter, Google+, LinkedIn, Pinterest, and YouTube, along with the URL 'borcka.bel.tr/haberler/artvin-coruh-universitesi-ogretim-gorevlisi-ceyhun-akyol-un-belediyemizi-ziyareti'.

EK 4.2. Serhad Artvin Gazetesi

(serhadartvin.com/?page=haber&file=detay&id=7988)

12.09.2019 SERHAD ARTVİN GAZETESİ

 favorilerime ekle anasayfam yap künye

bağımsız siyasal gazete

KURULUŞU : 16 NİSAN 1962

aranacak kelime

Anasayfa Gazete Haber Matbaa İlanlar Hakkımızda İletişim

Damar Karagöl İçin Turizmin Geliştirilmesi Üzerine Görüş Alışverişİ 2019-07-30 08:21:52

Damar Karagöl İçin Turizmin Geliştirilmesi Üzerine Görüş Alışverişİ

Arhavi Meslek Yüksekokulu Öğr.Gör. Ceyhan Akyol ile Damar Köyü Muhtarı Mehmet Arslan Arasında Damar Karagöl'e ilişkin turizm üzerine görüşmeler gerçekleşti.

Artvin Çoruh Üniversitesi Arhavi Meslek Yüksekokulu Turizm Oteliçilik Uygulama Bölümü Öğr.Gör. Ceyhan Akyol, Murgula bağlı Damar Köyü'nü ziyaret ederek Damar Köyü Muhtarı Mehmet Arslan'la Damar Karagölü üzerine turizmin geliştirilmesine ilişkin görüş alışverişinde bulunuldu.

İlçeye bağlı Damar Köyü'nde bir dizi ziyaretler gerçekleştiren Akyol, Damar Karagöl'ün turizm açısından büyük önem taşıdığını söyleyerek köy muhtarı Arslan'dan Damar Karagölü hakkında bilgiler aldı.

Bölge turizminin daha kapsamlı ve daha planlı yönetilmesi konusunda yapılacak çalışmaların konuşulduğu görüşmede, konunun özellikle bilimsel anlamda ele alınarak bölge turizminin özel bir yönetim anlayışı ile (teknik ve uzmanlık gerektiren) yönetilmesinin gerekliliği konusunda görüş birliğine varıldı. Bu anlamda Öğretim görevlisi Ceyhan Akyol, bölge turizmin için bir çalışma içerisinde olduklarını, bu çalışmayı somutlaştırmak ve bir proje haline getirmek için önemli kişi veya kurumlarla paydaş olup nelerini başarabileceklerini ortaya koyma gayreti içerisinde olduğunu dile getirdi. Yapılacak bu tür görüşmeler objektif ve tarafsız bir şekilde yapılması durumunda toplumun hemen her kesiminde çıkacak olan ortak görüş birliği Doğu Karadeniz Turizminin de gelişmesine katkı sunacağı belirtildi.

Doğu Karadeniz Turizminin özellikle Damar Köyü'nün turizm açısından büyük önem taşıdığını keşfedilmemiş güzelliklerin barındığını özellikle Damar Karagöl'ün saklı cennet olduğunu belirten Arslan, özellikle ilçenin turizmde markalaşabileceğine inandığını belirtti. Yerli ve yabancı turizmin dikkatini çekeceği kiltürel, konforu ve geleneksel yaşam çevreleri oluşturma konusunda hep birlikte çalışmaların gerekliliğini vurguladı.

Arslan, daha bilinçli ve turizmi tam olarak yaşayıp anlayabilen bir bölge olabilmemiz için, eğitiminde şart olduğuna inandığını belirtti.

Arslan açıklamasının sonunda, Damar Karagöl'e gelmek isteyen yerli ve yabancı turistlerin kolaylıkla gelebileceğini belirterek, "Buraya bir kez gelen bu şahane saki cenneti gördükten sonra yeniden gelmek isteyecektir. Burasının doğal yapısı, el değmemiş güzelliği karşısında insanları adeta büyütüyor" diye konuştu.

Öğretim Görevlisi Ceyhan Akyol, özel bir yönetim anlayışı ile Doğu Karadeniz Turizminin daha kapsamlı ve planlı bir şekilde yönetilmesi konusunda, Arslan'ın görüşlerinin çok önemli olduğunu vurguladı. Bu süreçte yapılması gereken her türlü turizm aktivasyonu içerisinde birlikte hareket ederek çalışmaların tamamlanarak temel önceliklerimiz dedi ve Akyol görüşlerinden dolayı Arslan'a teşekkür etti.

Serhad Artvin Gazetesi © 2012 Tüm Hakları Saklıdır.
İnönü Caddesi, Karahan İşhanı No:16/A - ARTVİN -- Tel :0(466) 212 11 29 - Faks: 0(466) 212 38 84 - E-Posta: osengun(at)hotmail.com

<https://www.serhadartvin.com/?page=haber&file=detay&id=7988> 1/1

EK 4.3. Artvin Alkan Gazetesi

(<http://alkangazetesi.com/?page=haber&file=habergoster&hid=8289>)

12.09.2019

ALKAN GAZETESİ

Yazdır

Damar Karagölü İçin Turizmin Geliştirilmesi Üzerine Görüş Alışverişisi!

2019-08-02 07:31:00

Arhavi Meslek Yüksekokulu Öğr.Gör. Ceyhan Akyol ile Damar Köyü Muhtarı Mehmet Arslan Arasında Damar Karagölü'ne İlgilin Turizm Üzerine Görüşmeler Gerçekleşti.

Artvin Çoruh Üniversitesi Arhavi Meslek Yüksekokulu Turizm Otelcilik Uygulama Bölümü Öğr.Gör. Ceyhan Akyol, Murgul'a bağlı Damar Köyü'nü ziyaret ederek Damar Köyü Muhtarı Mehmet Arslan'la Damar Karagölü üzerine turizmin geliştirilmesine ilişkin görüş alışverişinde bulunuldu.

İlçeye bağlı Damar Köyü'nde bir dizi ziyaretler gerçekleştiren Akyol, Damar Karagölü'nün turizm açısından büyük önem taşıdığını söyleyerek köy muhtarı Arslan'dan Damar Karagölü hakkında bilgiler aldı.

Bölge turizminin daha kapsamlı ve daha planlı yönetilmesi konusunda yapılacak çalışmaların konuşulduğu görüşmede, konunun özellikle bilimsel anlamda ele alınarak bölge turizminin özel bir yönetim anlayışı ile (teknik ve uzmanlık gerektiren) yönetilmesinin gerekliliği konusunda görüş birliğine varıldı. Bu anlamda öğretim görevlisi Ceyhan Akyol, bölge turizmin için bir çalışma içerisinde olduklarını, bu çalışmayı somutlaştırmak ve bir proje haline getirmek için önemli kişi veya kurumlarla paydaş olup nelerini başarabileceklerini ortaya koyma gayreti içerisinde olduğunu dile getirdi. Yapılacak bu tür görüşmeler objektif ve tarafsız bir şekilde yapılması durumunda toplumun hemen her kesiminde çıkacak olan ortak görüş birliği Doğu Karadeniz Turizminin de gelişmesine katkı sunacağı belirtildi.

Doğu Karadeniz Turizminin özellikle Damar Köyü'nün turizm açısından büyük önem taşıdığını keşfedilmemiş güzelliklerin barındırdığını özellikle Damar Karagölü'nün saklı cennet olduğunu belirten Arslan, özellikle ilçenin turizmde markalaşabileceğine inandığını belirtti. Yerli ve yabancı turizmin dikkatini çekeceği kaliteli, konforlu ve geleneksel yaşam çevreleri oluşturma konusunda hep birlikte çalışmanın gerekliliğini vurguladı.

Arslan, daha bilinçli ve turizmi tam olarak yaşayıp anlayabilen bir bölge olabilmemiz için, eğitiminde şart olduğuna inandığını belirtti.

Arslan açıklamasının sonunda, Damar Karagölü'ne gelmek isteyen yerli ve yabancı turistlerin kolaylıkla gelebileceğini belirterek, "Buraya bir kez gelen bu şahane saklı cennet gördükten sonra yeniden gelmek isteyecektir. Burasının doğal yapısı, el değmemiş güzelliği karşısında insanlar adeta büyülüyor" diye konuştu.

Öğretim Görevlisi Ceyhan Akyol, özel bir yönetim anlayışı ile Doğu Karadeniz Turizminin daha kapsamlı ve planlı bir şekilde yönetilmesi konusunda, Arslan'ın görüşlerinin çok önemli olduğunu vurguladı. Bu süreçte yapılması gereken her türlü turizm aktivasyonu içerisinde birlikte hareket ederek çalışmalarını tamamlamak temel önceliğimizdir dedi ve Akyol görüşlerinden dolayı Arslan'a teşekkür etti.

Ç.P.

Bu haber 96 defa okundu.

Yazan :

Kaynak : Ç.P.

EK 4.4. Arhavizyon

(<https://arhavizyon.com/dogu-karadeniz-turizmi-bilimsel-olarak-ele-alinmal>)

12.09.2019 Arhavî – Arhavizyon | "DOĞU KARADENİZ TURİZMİ BİLİMSEL OLARAK ELE ALINMALI"

ANAYAYTA NÖBETÇİ ECZANELER ARHAVİ HAVA DURUMU ARHAVİ NÖBETÇİ TAKSİ ARHAVİ ÇARŞIKLI SINEMA SALONU FOTOĞRAFLAR İLETİŞİM

arhavizyon
SON DAKİKA

HABERLER SPOR ARHAVİ SANAT KÜLTÜR TURİZM KÖYLERİMİZ MİZAH

Genç, Gözdeci Odası Başkanı İsmail Kılıç, Hıpa Tiza Müdürlüğü Başkanı Recep Şahin, Belediye Başkanı Mehmet Akın, Belediye Başkan Yardımcısı Mehmet Akın, Belediye Başkan Yardımcısı Mehmet Akın, Belediye Başkan Yardımcısı Mehmet Akın

"DOĞU KARADENİZ TURİZMİ BİLİMSEL OLARAK ELE ALINMALI"

15 Temmuz 2019 Haberler

Arhavî Çarşık Olanaklı Arhavî Meslek Yüksekokulu Turizm Okulunu Uygulama Bölümü Öğr. Gör. Ceyhan Akıncı, Arhavî Belediye Başkanı Coşkun Helimoğlu'yla mülakatında bir araya gelecek Doğu Karadeniz Turizminin geliştirilmesi üzerine görüş alışverişinde bulunuldu.

Bölge turizminin daha kapsamlı ve daha planlı yönetilmesi konusunda yapılacak çalışmaların konuşulduğu görüşmede, konunun özellikle bilimsel anlamda ele alınarak bölge turizminin özel bir yönetimi anlayışı ile (bilimsel ve uzmanlık gerektiren) yönetilmesinin gerekliliği konusunda görüş birliğine varıldı. Bu anlamda Öğretim Görevlisi Ceyhan Akıncı, bölge turizminin için bir çalışma içerisinde olduklarını, bu çalışmayı somutlaştırmak ve bir proje haline getirmek için önemli işler yapıyorlar. Bu süreçte paydaş olup onların başarılabilecekleri ortaya koyma gayreti içerisinde olduklarını dile getirdi. Yapılacak bu tür görüşmeler objektif ve tarafsız bir şekilde yapılması durumunda toplumun her kesiminde gelecek için ortak görüş birliği Doğu Karadeniz Turizminin de geliştirilmesine katkı sunacaktır.

Doğu Karadeniz Turizminin mevcut şekilde yönetilmesi için tüm kurum ve kuruluşlara özel görüş alışverişini belirten Coşkun Helimoğlu, "özellikle işletimin turizmde markeleştirebileceğine inandığını belirtti. Yerli ve yabancı turizmin idkalarını gelecek için kaliteli, konforlu ve geleceğe yatırım yapılan ortamlara konusunda hep birlikte çalışmaların gerekliliğini vurguladı. Sadece 10 ya da 20 yıl için turizm yapıldığı bir işletim ziyade diğer mevzuatın uygulanmasıyla turizm modelinin hafızlanması gerekliliğine inandığını belirten Başkan Helimoğlu, özellikle Doğu Karadeniz Turizmi den önemli bir pay alınmasını vurguladı. Daha bilinçli ve turizmi tam anlamıyla anlayıp anlayabilen bir bölge oluşturmak için, eğitiminde artış olmasına inandığını belirtti. Bilinçli ve ne yaptığını bilen bir turizm anlayışı devamında güçlü bir altyapı (konaklama, taşıma) ile bölge turizminin gelişmesi için önemli unsurlarda diyetik adımlara atılmalı.

Beşan Helimoğlu, bölgenin turizminin daha kapsamlı ve daha planlı yönetilmesi için akademik eğitim kurumlarının bu süreçte aktif rol almaları olmasını istedi. Bu vesileyle Meslek Yüksekokulunun bünyesinde faaliyet gösteren meslek okulu görevi gerektiren öğrencilerin turizm alanı üzerine eğitimi dedi. Öğretim Görevlisi Ceyhan Akıncı, özel bir yönetimi anlayışı ile Doğu Karadeniz Turizminin daha kapsamlı ve planlı bir şekilde yönetilmesi konusunda, Belediye Başkanı Coşkun Helimoğlu'nun görüşlerinin çok önemli olduğunu vurguladı. Bu süreçte yapılması gereken her türlü turizm altyapısını içerisinde bütüncül hareket ederek çalışmaların tamamlanması temel önceliklerinden dedi ve Akıncı görüşlerinden dolayı Başkan Coşkun Helimoğlu'na teşekkür etti.

— HAVAŞ SERVİS SAATLERİ —

Hıpa-Arhavî-İnönü'den TRAZİZON HAVA ALANI'NA
07 Temmuz 2019

HAVA DURUMU

%100
GÜNEŞLİ

NÖBETÇİ ECZANELER

nöbetçi eczaneler

EK 4.5. Hopam.com

(http://www.hopam.com/icerikdetay.php?id=21977)

12.09.2019

Artvin'de Ceyhan Akyol Bir Dizi Ziyaret Gerçekleştirdi

HOPAM

Ana Sayfa Haberler Yazılar Hopa Hakkında Anılar Dize Giriş

Ana sayfa » Yaşam Haberleri » Artvin'de Ceyhan Akyol Bir Dizi Ziyaret Gerçekleştirdi

Artvin'de Ceyhan Akyol Bir Dizi Ziyaret Gerçekleştirdi

20/10/2018 15:05

İlgili Medya Materyalleri

Foto: Artvin'de Ceyhan Akyol Bir Dizi Ziyaret Gerç

Foto: Artvin'de Ceyhan Akyol Bir Dizi Ziyaret Gerç

Haber: Hayati Akbaş

Artvin ve ilçelerinde turizm ve turizm yönetimi konularında araştırmalar yürüten Artvin Çoruh Üniversitesi Arhavi Meslek Yüksekokulu'nda görevli Öğr. Gör. Ceyhan Akyol, il merkezinde bir dizi ziyaretlerde bulundu.

Öncelikle Vali Ömer Doğanay'ın konu ile ilgili bilgi akışı sağlayan Akyol, Belediye Başkan Yardımcısı Erkan Yazan, İl Kültür ve Turizm Müdürü Ömer Gümüş ve diğer kurum ve kuruluş yöneticileri ile mülakatlar gerçekleştirdi.

Doğu Karadeniz Bölgesinde marka olma yolunda etkili adımlar atan Artvin ve ilçelerine yönelik bir turizm yönetimi modeli geliştirme çabası içerisinde olduklarını belirten Öğr. Gör. Ceyhan Akyol, araştırma sonuçlarını valilik, belediye, üniversite gibi kurumlara sunarak çalışma ekibiyle birlikte, ulusal ve uluslararası ortak projeler geliştirmeyi amaçladıklarını belirtti.

Benzer Haberler

- » Rektör TİBİ: "Var Olan Projelerde..."
- » Artvinli Araştırmacı Yazar Üzü Öna...
- » 15 Proje İçinden Birini Seçildi...
- » Aç'da Akademik Yükselme Ve Bilimsel...
- » Artvin'de 42. Turizm Haftası Etkinl...
- » Vali Doğanay, "Artvin Adeta Bir Yer...
- » Tobb Başkanı Hırcaklıoğlu, Vali D...
- » 2016 - 2017 Eğitim - Öğretim Yılı S...
- » Artvin'de Ürettilen Kayın Mantarı Gb...
- » Vali Doğanay'ın Gezi Teşekkür Ziyar...
- » Artvinli Genç İşadamları Çevre Duyar...
- » Vali Ömer Doğanay, İşletilere Umut...
- » Türkiye Jarmponası Artvin Halk Oyunl...
- » Artvin Yılı Engeliz Şehr...
- » Artvin'de Öğrenciler Bugün Karneler...
- » Arhavi Kültür Ve Sanat Festivali Te...
- » Vali Doğanay'dan Esnaf Ziyareti...
- » Bitlisli Folklorcular Hopa'da Akş...
- » Artvin Valiği, Güzel Yaşlı Alıy...
- » Artvin Engeliz Yaşam Merkezinden...

Takip et

Tavajla Bİ O

Tavajla

BU ALANA REKLAM VEREBİLİRSİNİZ

Betçim için:

info@hopam.com

0 Yorum Hopam.Com

Oturum Açın

Öner Tweet Gönder Paylaş

En İyiye Göre Sırala

Tartışma başlat...

ŞUNLA OTURUM AÇIN

YA DA BİR DİĞER HESABI AÇIN

Ad

İki yorum yapan siz olun.

Abone Olun Sitenize Dışarda Akşın Dışarda Etkile Etkile Dışarda Gözle Etkile Etkile Politikası Gözle Etkile

Hopam.com'un notu: Okuduğunuz haber tarihinde 20.10.2018 tarihinde Hayati Akbaş tarafından girilmiştir. Her ne kadar yayın ekibimizin düzenlemesinde belli bir değişiklik geçirmiş olsak da haberin yazarı kurulları ve etik becerileriyle uygunluğu, içeriğinin doğruluğu ve tarafsızlığı Hopam.com tarafından garanti edilmemektedir. Bununla birlikte, haber içeriği veya ilgili diğer materyallerin kopyası ya da tarafsız kopyalanması, yayılması, değiştirilmesi, çoğaltılması, yayılması, değiştirilmesi ve başka yayın organlarında paylaşılması adı konulu mülakatlara tabidir.

Hopam®.com Webtesim 2001-2019

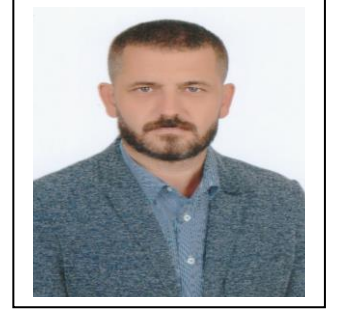
Özellik Notları:

www.hopam.com/icerikdetay.php?id=21977

1/2

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Ceyhun AKYOL
Doğum Tarihi ve Yeri : 1979, Sakarya
E-posta : ceyakyol@yahoo.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2002, Balıkesir Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksekokulu (BTIOYO)
- **Yüksek Lisans** : 2010, Sakarya Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ABD
- **Doktora** : 2020, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm İşletmeciliği ABD

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- 1998 - 2010 yılları arasında otel işletmeciliği alanında özel sektörde çalıştı.
- Artvin Çoruh Üniversitesi Arhavi Meslek Yüksekokulu Seyahat-Turizm ve Eğlence Bölümünde öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır (Ağustos 2010 -).
- 2018, 2017, 2015 yıllarında YÖK Akademik Teşvik Ödülü kazandı.
- 2018, 2017, 2015, 2014, 2013 yıllarında Ali Nihat Gökyiğit Vakfı Bilimsel Teşvik Ödülü kazandı.

YAYINLAR:

- **Akyol, C.** ve diğ. (2019). Önlisans öğrencilerinin girişimcilik eğitimleri ve eğilimleri üzerine bir araştırma, *Turkish Studies*, 14 (4), 1985-2002.
- Akkaşoğlu, S., **Akyol, C.** ve diğ. (2019). Tarım turizmine yönelik hazırlanan lisansüstü tezlerin bibliyometrik analizi, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7 (2), 1193-1218.
- Taş, M., **Akyol, C.** ve diğ. (2019). Destinasyon imaj algısına yönelik üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma: Kemaliye örneği, *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 40, 311-331.
- **Akyol, C.** (2018). Turizm eğitimi ile ilgili lisansüstü tezlerin içerik analizi yöntemi ile değerlendirilmesi, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (3), 21-33.
- **Akyol, C.** (2018). Boyabat mutfak kültüründe sırık kebabının gastronomi açısından önemi, *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2 (Ek.1), 142-156.

- **Akyol, C.** (2018). Destinasyonların sahip olduğu gastronomi kimliğine bir bakış; Manisa örneği, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6 (3), 240-249.
- **Akyol, C.** ve diğ. (2018). Destinasyon pazarlamasında imaj rolünün üniversite öğrencileri tarafından algılanması; Arhavi Meslek Yüksekokulu örneği, *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (2), 637-655.
- Taş, M., Akkaşoğlu, S., **Akyol, C.** (2018). Turizm işletmelerinde bilgi teknolojileri kullanımını kapsamında seyahat acentesi web sitelerinin incelenmesi, *Akademik Bakış Dergisi*, 66, 207-221.
- **Akyol, C.** ve diğ. (2018). Turizm eğitimi alan üniversite öğrencilerinin mesleki beklentileri ve sosyo-ekonomik profilleri üzerine bir araştırma, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 17 (2), 648-665.
- **Akyol, C.** (2017). Girişimci kadınların bölge kalkınmasına katkıları; Artvin örneği, *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 9 (9), 443-464.
- **Akyol, C.** (2015). Artvin ilinin turizm potansiyeli ve niş pazarlamanın uygulanabilirliği, *Uluslararası Karadeniz Havzası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (2), 144-172.
- **Akyol, C.** ve diğ. (2014). Turizmde kurumsallaşma sorunları, aile işletmeleri örneği, *Akademik Bakış Dergisi*, 41, 1-22.
- **Akyol, C.** ve diğ. (2014). Kırsal alanların turizm potansiyelinin belirlenmesi - Artvin ili Arhavi ilçesi örneği, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (1), 249-271.
- Aydın, E., **Akyol, C.** (2013). Otel işletmelerinin kriz dönemlerinde uyguladıkları pazarlama stratejileri, *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 10 (1), 35-52.
- **Akyol, C.** (2012). Kırsal turizmde ev pansiyonculuğu modeli ve Karadeniz örnekleme - Artvin, *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 2 (2), 79-83.